

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2010

Bc. Pavla Boháčková

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

**Současné proměny života
ve městě a na venkově**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí diplomové práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.**

**Vypracovala:
Bc. Pavla Boháčková**

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Současné proměny života ve městě a na venkově“ zpracovala samostatně a použila jsem jen literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne 10. března 2010

.....
Bc. Pavla Boháčková

Poděkování

V prvé řadě velice děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za neutuchající trpělivost a laskavost jemu vlastní, za velmi užitečnou metodickou pomoc a odborné vedení, které mi poskytoval po celou dobu zpracování mé diplomové práce.

Dále velmi děkuji svým rodičům za hlídání mého malého syna, čímž mi umožnili sepsat tuto práci. Bez jejich pomoci bych to zcela jistě nedokázala.

Současně děkuji celé své rodině a přátelům za nenahraditelnou pomoc při sběru dat pro mé šetření.

V neposlední řadě děkuji svému synovi – za to, že mi dává stále nové šance, abych mohla napravit to, co jsem ve vztahu k němu díky svému studiu nezvládla.

Bc. Pavla Boháčková

OBSAH

Úvod	2
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. Venkov a město z historického hlediska	4
1.1 Vznik měst, vývoj měst a venkova v historii	4
1.2 Venkovský a městský život v České republice před rokem 1989	9
1.3 Sociologický obraz české vesnice Dolní Roveň	17
1.4 Trendy před rokem 1989 – sídliště, chataření a chalupaření	23
1.5 Dílčí závěr	28
2. Venkov a město současnosti	29
2.1 Venkovský a městský život v České republice po roce 1989	29
2.2 Nové trendy – suburbanizace aneb „satelitní městečka“	40
2.3 Výhledy do budoucnosti	46
2.4 Dílčí závěr	52
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
3. Průzkum současných proměn života ve městě a na venkově	54
3.1 Projekt a realizace průzkumu, tvorba dotazníku	54
3.2 Respondenti a jejich analýza	57
3.3 Analýza výsledků průzkumu	65
3.4 Verifikace hypotéz a shrnutí výsledků	121
3.5 Dílčí závěr	126
Závěr	127
Resumé	129
Anotace	130
Seznam použité literatury	131
Seznam příloh	133

ÚVOD

Téma současných proměn života ve městě a na venkově jsem si zvolila zcela záměrně. Prvním důvodem, který mě vedl k tomuto výběru, je skutečnost, že mám osobní zkušenost se životem ve městě i na venkově. Do svých patnácti let jsem žila pouze na venkově, a to v malé vesničce s 250 obyvateli na Českomoravské vysočině. Poté jsem začala studovat v Jihlavě, kde jsem také přes týden bydlela v domově mládeže, nicméně na víkendy a prázdniny jsem se vracela domů. V osmnácti letech jsem odešla do Brna, aniž bych v té době uvažovala o tom, že zde do současnosti strávím již téměř 16 let. Důvodem mého odchodu bylo zaměstnání ve fakultní nemocnici, kde jsem pracovala jako dětská sestra. Do svého původního bydliště se vracím na návštěvy, protože zde žijí moje rodiče a dva bratři s rodinami. Zajímavé je, že jsem ve svém rodišti vnímána jako „brňák“, a to spíše v negativním slova smyslu. Je tedy zřejmé, že mám jisté povědomí o městském i venkovském způsobu života a že mě toto téma skutečně zajímá.

Druhým důvodem pro volbu tohoto tématu je fakt, že celá naše společnost prochází velice překotným vývojem, který přináší důsledky do všech oblastí našeho života a pravděpodobně i dynamické změny a vývoj v životě na venkově a ve městě.

Jací lidé žijí ve městě a na venkově? Jsou sousedské vztahy bližší na venkově než ve městě či naopak? Mají lidé na venkově a ve městě stejné výchozí podmínky či možnosti a zájem se sebevzdělávat? Tráví lidé na venkově a ve městě volný čas shodně nebo jsou zde výrazné rozdíly? Jsou zde srovnatelné možnosti pro kulturní a sportovní vyžití? Stěhují se spíše lidé z venkova do města nebo dochází k odlivu městských obyvatel na venkov? To jsou základní otázky a témata, kterými se zabývá tato práce.

Cílem této práce je zabývat se otázkou, zda se život ve městě a na venkově přibližuje či vzdaluje. Tato otázka bude směřovat zejména do oblasti sousedských vztahů, sebevzdělávání, způsobů a struktury trávení volného času, kulturního a sportovního vyžití a skladby obyvatelstva ve městě a na venkově.

V první kapitole se budu věnovat historickému pohledu na vznik měst a jejich další vývoj v porovnání s rozvojem venkova. Zajímá mě venkovský a městský způsob života v České republice před rokem 1989, kde by stěžejními tématy měla být industrializace a s ní spojený masivní odliv venkovského obyvatelstva do měst, dále kolektivizace či soustava střediskových obcí, které měly význačný vliv zejména na život na venkově. Pokusím se zde i o určitý sociologický náhled do konkrétní české vesnice čtyřicátých let, což by mělo přispět k utvoření celkového obrazu o tehdejší životě na venkově. Neopomenu ani čistě městská témata a jejich dopady na společnost, jakými je masivní výstavba sídlišť či český fenomén chataření a chalupaření.

V druhé kapitole se budu věnovat vývoji města a venkova v České republice po roce 1989. V období po změně politického zřízení došlo a ještě stále dochází k výrazným změnám v životě všech obyvatel České republiky. Tyto změny se dotýkají mimo jiné i společenského života, postojů k životním ideám či životních způsobů. Současně je patrný průnik městského způsobu života na venkov, a to hlavně díky médiím a dojížděcí venkovského obyvatelstva za prací do měst. Vznikají nové trendy. Jedním z nich je budování tzv. satelitních městeček v příměstských oblastech. Jedná se v tomto případě o venkovský či ryze městský způsob života? A jaké důsledky tento trend přinese společnosti v budoucnu? I další výhledy týkající se budoucnosti se v této kapitole budu snažit naznačit.

V praktické části (tzn. v třetí kapitole) se tato práce bude orientovat na průzkum malého rozsahu. Cílovými tématy tohoto šetření jsou sousedské vztahy, sebevzdělávání, způsob trávení volného času, sportovní a kulturní vyžití respondentů a rovněž skladba obyvatelstva na venkově a ve městě stanovená podle výzkumného souboru.

Hlavní metodou při zpracování teoretické části práce je sekundární analýza dostupných dokumentů, písemných pramenů a již provedených studií a z ní logické a deduktivní vyvození závěrů, které poslouží pro srovnávací studii. V praktické části bude použita metoda dotazníkového šetření, která mi poskytne kvantitativní data. Až jejich kvalitativní analýza a detailní interpretace výsledků povede k potvrzení či vyvrácení základních hypotéz týkajících se hlavních témat mé práce.

1. Venkov a město z historického hlediska

Nejvýznamnějším znakem naší nejbližší minulosti, tedy doby totalitního režimu v České republice, v oblasti vztahů města a venkova bylo umělé přibližování života na venkově tomu městskému a masivní odliv venkovského obyvatelstva do měst díky průmyslové revoluci. Tyto kroky přinesly určitě mnoho pozitivního, i když nyní se prosazuje spíše opačný trend – návrat na venkov a jeho záchrana. Jak se tedy vzájemné vztahy města a venkova vyvíjely? Jak vůbec vznikla města? Jak historie poznamenala náš venkov kolektivizací či střediskovou soustavou obcí? A jak tomu bylo ve městě například v rámci sídlišť či českému fenoménu chataření a chalupaření? Jak se žilo ve městě a na venkově před rokem 1989? Tak na tyto otázky se pokusím hledat odpovědi právě v této kapitole věnované historii. Snad se mi to alespoň zevrubně podaří.

1.1 Vznik měst, vývoj měst a venkova v historii

Abychom mohli hledat rozdíly mezi životem ve městě a na venkově, musíme nejdříve pochopit, jak se tyto dvě oblasti vzájemně ovlivňovaly a diferencovaly v historii. Neboť jak praví klasik – neznáme-li svoji historii, nemůžeme porozumět ani současnosti. Nemohu zde ovšem poskytnout detailní rozbor celé historie z hlediska vývoje města a venkova, na to by nepostačil ani celkový rozsah mé práce. Nicméně vám předkládám alespoň průřez nejdůležitějšími milníky v této oblasti.

Na počátku dělba práce neexistovala, společnost mohla jen nedostatečně uspokojovat potřeby svých členů. K první velké společenské dělbě práce došlo, jakmile se pastevectví a chov dobytka oddělily od primitivního zemědělství. Druhou velkou společenskou dělbou práce bylo oddělení řemesla od zemědělství. *S procesem oddělování řemesla od zemědělství je spojen i vznik měst.* Určitá sídla kmene nebo svazu kmenů se stala centry řemesel a odloučila se od sídel venkovských, která zůstala centry zemědělství. Proces dělby práce se stále prohluboval. Došlo ještě k třetí velké

společenské dělbě práce: obchodní činnosti se odloučily od řemesla a od zemědělství. Navíc a téměř současně se vznikem měst se oddělila duševní práce od práce fyzické.¹

Důležitou otázkou bylo určení místa pro příští město. Značný počet královských měst vznikl při starém krajském středisku reprezentovaném krajským hradem. Tak vznikla například Praha, Hradec Králové, Plzeň nebo Žatec. Na Moravě to je Brno, Olomouc a Znojmo. Starý hrad sice nezanikl, ale jeho význam se přenesl na nově založené město, které se stalo centrem nejen administrativním a soudním, ale i hospodářským. Jiná města byla zakládána jako obchodní střediska při důležitých cestách obchodních, zejména na jejich křižovatkách a při jejich vstupu do hor. Sem náležejí např. Dvůr Králové n. L., Jaroměř, Trutnov, Tachov, Most, Č. Budějovice, Svitavy, Břeclav, Vsetín, Nový Jičín, Uničiv aj. Zvláštní skupinu svobodných měst tvoří města horní, jejichž rozkvět a sláva spadá do dob velké kolonizace našich zemí např. Jihlava či Kutná Hora. Jiného druhu jsou města, která vyrostla při léčivých vodách, jako Karlovy Vary, Mariánské Lázně, později Luhačovice aj.²

Je zřejmé, že se sídlem otrokářské třídy stala města, která přerostla ve střediska řemesel a obchodu a v centra duševní práce – duchovní kultury, vědy, politiky. Venkov se stal naopak centrem fyzické práce – zemědělství. Tak vznikl v *otrokářské společnosti* protiklad mezi městem a venkovem. Vládnoucí třída – otrokáři – vykořisťovala venkovské obyvatelstvo, které tvořili otroci a částečně i svobodní rolníci. Na základě těchto ekonomických vztahů vyrostl také antagonismus politických zájmů městského a venkovského obyvatelstva.³

V letech 1869–1880 postupně dochází k *růstu počtu měst* (vlastně počtu obyvatelstva v souboru obcí, která se postupně stávala „městy“) *v důsledku zemědělské krize*, která vedla při vysokém zahraničním vystěhovalectví k vyliďňování venkova také ve prospěch měst. V letech 1890–1900 pak města narůstala jako důsledek příznivého rozvoje průmyslu a řemesel, a to i přes pokračující vysokou míru emigrace.⁴

---

¹ LÁZNIČKOVÁ, A. *Město a venkov*. 1980, s. 2.

² DOBERSKÝ, J. *Osídlení našich krajů a vývoj měst*. 1953, s. 2.

³ LÁZNIČKOVÁ, A. *Město a venkov*. 1980, s. 3.

⁴ ANDRLE, A., SRB, V., MARTÍNEK, J. *Vývoj československých měst 1869–1980*. 1986, s. 13.

Protiklad mezi městem a venkovem se však prohloubil zejména v kapitalistické společnosti, pro kterou je typický rozvoj průmyslové velkovýroby spojený s rychlým růstem moderních průmyslových velkoměst a se vzestupem podílu městského obyvatelstva. Buržoazie se stala vedoucí třídou města a podřídila venkov panství měst. Kapitalističtí podnikatelé v zemědělství vykořisťovali zemědělské dělníky. Dřívější nevolní rolníci se stali svobodnými soukromými vlastníky půdy. Byli však vykořisťováni průmyslovým, obchodním a finančním kapitálem ve formě daní, úvěrů a hypoték. Venkov zaostával za městem i v kulturním rozvoji.⁵

V důsledku kořistnického a bezohledného kapitalismu docházelo k nesmírnému růstu průmyslových míst a městských továrních čtvrtí, kam se hrnulo vesnické obyvatelstvo které přicházelo do průmyslových středisek řešit hospodářskou krizi venkova.⁶

Pokud se budeme zabývat otázkou sociálních nerovností mezi městem a venkovem, nelze opomenout snahy o odstranění protikladu mezi městem a venkovem, které u nás započaly v souvislosti s ***přechodem od kapitalismu k socialismu***. V. I. Lenin považoval odstranění protikladu mezi městem a venkovem za jeden ze základních úkolů výstavby socialismu. Hlavní cestu viděl ve združstevnění zemědělství. Budoucí družstevní výroba v zemědělství v socialistické společnosti umožní využívat všech výsledků vědy a techniky. Společná kolektivní práce se stane základnou pro změnu všech stránek života na vesnici. Za důležitý předpoklad pro odstranění protikladu mezi městem a venkovem Lenin považoval svazek dělnické třídy s pracujícím rolnictvem.

Komunistická strana Československa prosazovala konfiskaci majetku půdy kolaborantů a zrádců a později i revizi buržoazní pozemkové reformy, která zahrnovala rozdělení všech velkostatků nad 50 hektarů. Na základě prosazení těchto požadavků získali drobní a střední rolníci v Československu v letech 1945–1948 1,7 miliónu hektarů zemědělské půdy, což představovalo asi 23 % celkové rozlohy. V únorových událostech 1948 většina pracujících rolníků vystoupila jako spojenec dělnické třídy

---

⁵ LÁZNIČKOVÁ, A. *Město a venkov*. 1980, s. 3.

⁶ DOBERSKÝ, J. *Osídlení našich krajů a vývoj měst*. 1953, s. 39.

proti buržoazii. Existence pevného svazku dělnické třídy s rolnictvem byla jednou z rozhodujících podmínek vítězství socialistické revoluce v Československu.

V roce 1960 hospodařila jednotná zemědělská družstva a státní statky v Československu již na 90 % zemědělské půdy. Součástí socialistických přeměn v oblasti duchovního života byl také proces zpřístupňování vzdělání a kultury venkovskému obyvatelstvu. Na základě těchto hlavních socialistických přeměn uskutečněných v přechodném období od kapitalismu k socialismu **byl zrušen protiklad mezi městem a vesnicí**. Byly odstraněny hlavní příčiny rodící vykořisťovatelské vztahy a antagonismus zájmů mezi městským a venkovským obyvatelstvem. Poprvé v historii se začaly rozvíjet mezi městským a venkovským obyvatelstvem vztahy spolupráce a pomoci jak v hospodářské, tak i politické oblasti.

Nicméně rozvoj výrobních sil v zemědělství zaostával za průmyslem. Existovaly rozdíly ve formě vlastnictví výrobních prostředků v průmyslu a zemědělství, v charakteru práce, lišily se celkové životní podmínky městského a venkovského obyvatelstva. Tyto dosud nepřekonané důsledky dřívějšího protikladu mezi městem a venkovem byly příčinou **existence sociální nerovnosti mezi městským a venkovským obyvatelstvem v socialistické společnosti**.

Koncentrace a specializace zemědělské výroby vyžadovala vyšší podíl kvalifikované práce a některé zcela nové profese. **Zmenšovaly se rozdíly mezi pracovníky zemědělství a průmyslu v úrovni jejich odborné kvalifikace**, charakteru jejich profesí i v jejich všeobecném vzdělání. Počátkem 70. let v československém zemědělství pracovalo z celkového počtu 1 100 000 pracovníků více než 100 000 odborníků se středoškolským a vysokoškolským vzděláním.

Mezi mzdou dělníků ve státních podnicích a mezi odměnou za práci družstevních rolníků existovaly závažné rozdíly. Bezprostředně po združstevnění zemědělství v roce 1960 dosahovala průměrná výše odměn za práci družstevních rolníků v Československé socialistické republice (dále jen „ČSSR“) necelých 60 % výše průměrné měsíční mzdy pracovníků v průmyslu. V roce 1970 se zvýšila na 82 % a v roce 1977 dosáhla 97 %.

K významným změnám v sociálním zabezpečení družstevních rolníků došlo v roce 1964, kdy družstevnice získaly nárok na stejně dlouhou mateřskou dovolenou jako ostatní pracující ženy. Rovněž přídatky na děti byly v tomto roce upraveny na stejnou výši a byly poskytovány za stejných podmínek jako rodinám dělníků a zaměstnanců. K úplnému vyrovnání podmínek pro vznik nároku na starobní důchod i na ostatní dávky sociálního zabezpečení došlo s přijetím nového zákona o sociálním zabezpečení platného od 1. 1. 1976.

Sociální nerovnosti v celkových životních podmínkách městského a venkovského obyvatelstva lze charakterizovat také sociální nerovností v mimopracovní sféře života, jako nerovnosti v podmínkách pro uspokojování materiálních a duchovních potřeb. V nejmenším nelze zajistit pro děti venkovského obyvatelstva stejnou ***úroveň školní výchovy a vzdělání*** jako ve městech.

Pro malé obce byla obtížněji dostupná základní ***zdravotnická zařízení*** a rovněž základní služby pro domácnost. Tyto obce zaostávaly také ve svém kulturním a sportovním vybavení. ***Nedostatek příležitostí ke kulturnímu životu a ke sportu*** pociťovali negativně zejména mladí lidé. Jako perspektivní řešení těchto nerovností byla u nás již počátkem 60. let zpracována koncepce přestavby venkovských obcí založená na postupném soustředění obyvatel do menšího počtu větších obcí.⁷

Dosud jsme zaregistrovali spíše propagandistický pohled na tyto události. Zamysleme se i nad jinou interpretací, poněkud kritičtější a současnější, kterou ve své knize uvádí Blažek: „Násilná kolektivizace přešla do chvástavého „vyrovnávání rozdílů“ mezi městem a venkovem. Logika zodpovědného hospodaření na vlastní půdě tak musela ustoupit pravidlům tovární výroby. Zmizeli sedláci a posléze i drobní rolníci a na jejich místo nastoupila zemědělská velkovýroba. Jednou z nejtěžších ran venkovu pak byl počin tvářící se jako racionální vědecky podložená reforma, ***zavedení tzv. střediskové soustavy obcí***. Ve jménu úspor na administrativě se tu nejbyrokratičtější režim v historii rozmáchl proti posledním zbytkům sociální subjektivity, starostům a zastupitelstvím v malých obcích.“⁸

---

⁷ LÁZNIČKOVÁ, A. *Město a venkov*. 1980, s. 4–7.

⁸ BLAŽEK, B. *Venkov, města, média*. 1998, s. 87.

K největšímu úbytku obcí v důsledku vytváření střediskové soustavy obcí docházelo nejprve v padesátých a ještě výrazněji v sedmdesátých letech. K největšímu slučování obcí a vytváření větších obcí se přistupovalo v roce voleb do zastupitelských orgánů. Také v období příprav sčítání lidu byla prováděna integrace obcí, a to i z hlediska statistického zpracování dat. Proti roku 1930 bylo v roce 1980 v České socialistické republice (dále „ČSR“ jako součást ČSSR) méně o 3/5 obcí.

Oproti tomu v mezidobí let 1869–1980 **vzrostl počet měst** na území ČSR 2,4 krát (o 137,3 %). Za „městské obyvatelstvo“ bylo považováno obyvatelstvo všech obcí s 10 000 a více obyvateli. Podíl městského obyvatelstva činil v ČSR v roce 1869, tedy před tzv. druhou průmyslovou revolucí, celkově pouze 17,4 %. Poslední sčítání lidu mezi oběma světovými válkami zjistilo v roce 1930, že samostatnost státu přispěla i k rychlejšímu rozvoji jeho měst, kdy podíl městského obyvatelstva vzrostl v českých zemích až na 39,2 %. Období 1950 až 1980 bylo charakterizováno dalším urbanizačním procesem. V roce 1980 bydlela ve městech v ČSR už více než polovina populace, tedy 55,1 %. Počet městského obyvatelstva se zvýšil ve výše uvedeném mezidobí 110 let o 332 %.⁹

1.2 Venkovský a městský život v České republice před rokem 1989

V následující podkapitole se pokusím alespoň v zásadních faktorech charakterizovat život ve městě a na venkově u nás před rokem 1989. Nemohu postihnout celou historii lidstva, a tak se budu soustředit zejména na období 20. století.

Hovoříme-li o městě a venkovu, máme tím na mysli lokální prostředí. Jeho velice zdařilou definici uvádí ve své knize prof. Kraus: „Lokální prostředí lze definovat jako skupinu lidí žijících na ohraničeném teritoriu, uznávající společné tradice, symboly, hodnoty (s vědomím jisté diferenciacce a zvláštností), užívající stejných institucí a služeb, žijící v jistém pocitu sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti a připravenou ke společným činnostem. **K základním typům lokálního prostředí náleží městské a venkovské.** Lokální společnost nejlépe stanovuje a postihuje sociální rovinu prostředí.

---

⁹ ANDRLE, A., SRB, V., MARTÍNEK, J. *Vývoj československých měst 1869 – 1980*. 1986, s. 13, 18-19.

Velikost (daná především počtem obyvatel) a s ní související hustota zalidnění a rozmístění obyvatel jsou výchozí znaky. Na ně navazuje komunikační síť, tedy jak je lokalita propojena hromadnými dopravními prostředky, telefonní sítí, mobilita obyvatel, přenos informací, dorozumění. Podstatná je ekonomická stránka lokality. Jaké výrobní a obchodní jednotky se v ní vyskytují, jaký mají charakter (zemědělský, průmyslový apod.). Zanedbatelný není ani společensko-kulturní charakter lokality. Jaké jsou v daném místě kulturní a vzdělávací instituce, na jaké úrovni je celkový kulturní život. V neposlední řadě to budou náboženské a další společenské (tělovýchovné, mládežnické, jiné zájmové) a politické organizace, které dotvářejí celkový obraz dané lokality.“¹⁰

Pokud se týká **demografických údajů**, bylo na území ČSR v roce 1970 napočítáno 16 000 místně oddělených sídel (včetně osad). Charakteristickým rysem osídlení bylo poměrně rovnoměrné rozložení sídel a obyvatelstva bez extrémních oblastních výkyvů, známých z jiných zemí. Část území státu, zejména jižní Čechy, Českomoravská vrchovina, Šumava a mnoho mikrooblastí, trpěla agrárním přelidněním a nedostatkem nezemědělských pracovních příležitostí. Důsledkem bylo značné opoždění hospodářského, sociálního a kulturního rozvoje podstatné části našeho území.¹¹

Typ osídlení v České republice, malé vzdálenosti mezi jednotlivými sídly, hustá dopravní síť, dobrá hospodářská základna ve městech, koncentrace investic do měst a priorita jejich rozvoje spojená s nedostatkem pracovních sil v rozvíjejících se průmyslových aglomeracích v poválečných letech vedla zaprvé k **vysoké migraci venkovského obyvatelstva do měst a za druhé k vysoké vyjížděce za prací**. Venkovské obyvatelstvo ve městech našlo uplatnění jak v průmyslu, tak i v rozvíjející se terciární sféře. Pro Českou republiku je typická vysoká vyjížděka venkovského obyvatelstva za prací. Dostatek pracovních míst ve městech, větší možnost výběru, většinou lepší finanční podmínky tento trend podporovaly a oslabovaly vlastní hospodářskou základnu ve venkovských obcích. V těch zůstaly v podstatě pouze zemědělské podniky.¹²

---

¹⁰ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. a kol. *Člověk – prostředí – výchova*. 2001, s. 127.

¹¹ SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město*. 1981, s. 191, 196.

¹² MAJEROVÁ, V. a kol. *Sociologie venkova a zemědělství*. 2008, s. 211.

Bytové podmínky a občanská vybavenost

V padesátých letech byly velmi neuspokojivé bytové podmínky nejen ve městech, ale především na venkově. V městech nad 10 000 obyvatel převládaly malé byty (63 % bytů sestávalo z jedné až tří místností, z čehož byla jedna kuchyně) většinou bez koupelny (tu postrádalo 85 % městských bytů), vlastního vodovodu (chyběl v 65 % bytů) a v některých případech dokonce bez elektrického či plynového osvětlení (nebylo jím vybaveno 15 % městských bytů).

Mnohem svízelnější bytové poměry panovaly na venkově, kde převažovaly usedlosti drobných a středních rolníků. Obytná část usedlostí byla zpravidla prostorově i vybavením nuznější než část hospodářská (chlévy, stodoly, kůlny). V průměru sloužilo výrobním účelům 88–90 % obestavěného prostoru, kdežto bydlení pouze 8–10 %. Většina venkovských bytů byla přelidněná (nucené soužití více generací a příslušníků širší rodiny).

V relativně krátkém období tří a půl dekad poválečného rozvoje se podařilo *sblížit úroveň bydlení mezi městem a venkovem*, nejen pokud jde o plošný standard bytů, ale také pokud jde o jejich technické vybavení. Úroveň bydlení venkovského obyvatelstva byla na konci dvacátého století ve většině parametrů obdobná jako ve městě.

Zatímco své bytové podmínky považovala většina venkovského obyvatelstva (76 % dotázaných) v 80. letech za vyhovující, s vybaveností a jeho dostupností byla spokojena jen čtvrtina (pokud jde o kulturu), až polovina (obchody, sportovní zařízení). Obyvatelé venkova, zejména zemědělci, z nichž většina bydlela v malých obcích, považovali *nedostatky v dostupnosti občanského vybavení a služeb* za jednu z největších nevýhod života na vesnici.¹³

Pokud se podíváme na konkrétní kritéria občanské vybavenosti na venkově, tak pouze čtvrtina Jednotných zemědělských družstev (dále jen „JZD“) v ČSR měla zavedeno společné stravování. Jesle nebyly v obvodu 93 % JZD a mateřská škola chyběla v obvodu 42 % JZD. Prodejna se smíšeným zbožím chyběla v obvodu

---

¹³ SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město*. 1981, s. 197, 210, 221, 223-224.

14 % JZD, speciální prodejna průmyslového zboží v obvodu 72 % JZD, čistírna nebo prádelna v obvodu 79 % JZD, holičství a kadeřnictví v obvodu 63 % JZD.

Podmínky pro uspokojování kulturních potřeb venkovského obyvatelstva byly naproti tomu příznivější. V ČSSR byl od počátku výstavby socialismu budován **rozsáhlý systém kulturních zařízení**. V 90. letech jsme měli nejrozvinutější síť divadel na světě. Také počet kin byl u nás vysoký. Všechna krajská města i řada okresních měst měla galerie výtvarného umění. Rovněž síť lidových knihoven patřila mezi nejlepší na světě a zasahovala i do nejmenších obcí.¹⁴

Podmínky v městech a velkoměstech

Dosud jsme se věnovali především situaci a proměnám venkova. A jak se žilo ve městě? Malá města (v rozmezí 5 000 – 20 000 obyvatel) slučovala zpravidla výhody města i venkova. Patří k nim na jedné straně větší výběr pracovních příležitostí, snadnější dostupnost občanského vybavení a služeb všeho druhu, na druhé straně bydlení v kontaktu s přírodou, větší plošný standard širšího bytu, relativní čistota přírodních složek prostředí, poměrný klid aj.

Největšími nedostatky se vyznačoval rozvoj velkých měst a velkých průmyslových aglomerací. Do této skupiny patřila především města Praha, Brno, Ostrava a Plzeň. Nespokojenost obyvatel těchto měst nevyplývala jen z nedostatku bytů, ale také z jejich nízkého plošného standardu, z „monokulturní“ struktury nových obytných domů, v nichž mají drtivou převahu mnohopodlažní panelové domy.

Nadměrné znečištění ovzduší dosahovalo ve velkých městech a průmyslových aglomeracích nejvyšší koncentrace a postihovalo ve větší nebo menší míře prakticky všechno jejich obyvatelstvo. Velkou trýzní obyvatelstva velkých měst byl hluk a vibrace, a to jak vysoká hladina hluku, tak jeho nepřetržité působení. Hlavními zdroji hluku byly zejména doprava a dále hluk ze stavební a výrobní činnosti.

---

¹⁴ LÁZNIČKOVÁ, A. *Město a venkov*. 1980, s. 8.

K obtížím velkoměst patřila v neposlední řadě také uspěchanost, nadměrná psychická zátěž a stresové situace v životě jejich obyvatel. Byly dány velkým nakupením lidí a aktivit, velkým množstvím podnětů, celkovým shonem, nutností neustálého soustředění a napětí atd. K velkým nedostatkům všech velkoměst příslušel také nedostatek zeleně a omezené možnosti oddechu a zotavení v přírodním prostředí.

Tyto rysy životního způsobu ve velkých městech vyvolávaly na jedné straně růst civilizačních chorob (hypertenze, infarkt myokardu, neurózy aj.) včetně takových sociopatologických jevů, jako je kriminalita, prostituce, agresivita, sebevraždnost aj., na druhé straně vyvolávaly touhu po klidu a pobytu v přírodním prostředí.

Velkoměsta nebyla schopna zabezpečit z vlastních „zdrojů“ věkově vyváženou ***reprodukcí svého obyvatelstva***. Hlavní příčinou byl výrazný pokles počtu dětí ve velkoměstských rodinách. Zatímco na 100 venkovských žen připadalo v průměru 242 dětí, na 100 městských žen to bylo pouze 177 dětí. Znamená to, že fertilita venkovských žen byla asi o třetinu vyšší než žen městských.¹⁵

Ve většině měst žilo obvykle více osob rozvedených a také vdov a vdovců než na venkově. Zdá se, že osamělé ženy migrovaly (a pravděpodobně i v současnosti migrují) častěji do měst než muži a že na venkově docházelo častěji k opětovnému provdání vdov a rozvedených žen než ve městech. Ve velkoměstech, kde byla obvykle maskulinita obyvatelstva menší než na venkově, bylo pro rozvedené ženy a zejména vdovy těžší se znovu provdat.

Poměrně velký počet vdov ve městech byl důsledkem dvou okolností. Především skutečností, že se ženy dožívají vyššího věku než muži, a dále faktu, že jsou při sňatku mladší než muži. Pravděpodobnost, že přežijí muže, je tedy značně vysoká.

Ve městech a zejména velkoměstech bylo více rozvodů než v obcích venkovských – úměrně s velikostí obcí se hodnoty rozvodovosti zvyšovaly. Postavení rozvedených žen bylo na venkově horší než ve velkých městech, a to přispívalo v mnoha zemích

---

¹⁵ SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město*. 1981, s. 241-243.

k stěhování rozvedených žen do větších měst, kde byl názor na rozvod podstatně tolerantnější.¹⁶

V důsledku uvedených nedostatků *přitažlivost velkých měst i u nás klesala*. Zájem o bydlení ve městech, zejména ve velkých městech, ztráceli především manuální pracovníci. Zájem o velká města včetně Prahy a o průmyslová střediska klesal rovněž u venkovského obyvatelstva; zatímco v r. 1971 preferovalo tato sídla cca 15 % venkovského obyvatelstva, v r. 1979 již jen asi 10 %.

Shrneme-li výše uvedené poznatky, tak pokud jde o sídla, *největší nedostatky* se vyskytovaly ve dvou krajních sídelních typech: *ve velkých městech* (tj. v městech s více než 100 000 obyvateli) a *v nejmenších vesnicích*. V těchto sídelních typech se vyhrcovaly nedostatky a jednostrannosti města a venkova, které se do té doby nepodařilo překonat, tj. nedostatky přírodních složek prostředí a bydlení ve městě a špatná dostupnost pracovišť a občanského vybavení na venkově. Díky tomu docházelo k zajímavému paradoxu. *Koncentrace škodlivin a zhoršování životního prostředí podněcuje k vylidňování velkých měst ve dnech volna, zatímco koncentrace zemědělské výroby, občanského vybavení a služeb podněcuje k vylidňování malých sídel v pracovních dnech*.

Oba tyto krajní sídelní typy figurovaly na posledních místech v sídelních preferencích obyvatelstva. Nedostatky a jednostrannosti velkoměsta a venkova trpěli nejvíce staří a nemocní lidé, ženy s malými dětmi a pracovníci v zemědělství. Tyto skupiny obyvatelstva měly relativně nejmenší možnost střídáním prostředí města a venkova kompenzovat nevýhody a jednostrannosti svých životních podmínek.¹⁷

Sousedství

Pokud se snažíme pochopit *funkce sousedství*, tak musíme vycházet z toho, že jsou dány tím, že sousedství je svou podstatou komplementární sociální skupina. Sousedství má charakter výpomoci; tam, kde nějaký úkol přesahuje síly rodinné domácnosti, zasahuje sousedská pomoc: soused je pomocník v nouzi par excellence.

---

¹⁶ MUSIL, J. *Sociologie soudobého města*. 1967, s. 104.

¹⁷ SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město*. 1981, s. 244, 293-294.

Sousedství má pět základních funkcí:

1. Vzájemná pomoc v denním životě.
2. Svépomoc a sdružování pro dosažení společných cílů.
3. Zajištění kontaktů doplňujících rodinné vztahy, styky se spolupracovníky a s přáteli a zajištění informací o prostředí, kde rodina žije.
4. Sociální kontrola a socializace, orientace ve společnosti podle přijatých norem.
5. Asimilace nově přistěhovalých osob pomocí vyrovnávání rozdílných zájmů starých a nových obyvatelů lokality.

Vznik a tvorba sousedství jsou závislé na typu společnosti. Ve společnostech nemobilních se lidé stali členy sousedství takřka automaticky. Byla v tom určitá obdoba s rodinou. V mobilních společnostech, zejména ve městech, je sousedství a hlavně míra intenzity vztahů uvnitř lokální skupiny ve větším měřítku věci volby. Městští lidé jsou členy lokálních skupin, avšak ty si na ně nemohou činit úplné nároky. Součástí této neúplné integrace je potřeba soukromí a určitá distance mezi městskými obyvateli. Oboje je přirozeným a zároveň nutným důsledkem městského způsobu života.

Osobnost městského a venkovského člověka

Z dostupných údajů nelze prokázat, že by bylo venkovské obyvatelstvo jako celek méně inteligentní než obyvatelstvo městské. Celkovým závěrem bylo, že většina městské populace nemá větší schopnosti přizpůsobit se okolí než většina venkovského obyvatelstva. Nejdůležitějším rozdílem mezi městským a venkovským *intelektem* byla skutečnost, že rozdíly v inteligenci městského obyvatelstva jsou větší než rozdíly uvnitř venkovského obyvatelstva. Města měla na jedné straně největší počet geniálních lidí, na druhé straně také největší počet duševně defektních osob.

Celkově lze také říci, že venkovští a městští žáci devátých tříd se lišili hlavně v *rysech osobnosti*. Hoši i dívky z venkova většinou projevovali ostýchavost, nedostatek sebevědomí, podezřívavost vůči ostatním a některé obavy typické pro venkov. Městští hoši a dívky byli odbojnější vůči autoritě, méně sebekritičtí a méně podezřívaví vůči motivům jiných. Jiná studie ukázala, že městské děti byly volnější, samostatnější a spoléhaly se více na sebe. Tomu vcelku odpovídalo zjištění o menší

disciplinovanosti městských dětí i to, že městské děti a mladí lidé dříve a více kouří a pijí alkohol.¹⁸

Další výzkum uskutečněný v padesátých letech u desetiletých dětí z Prahy a z venkova ukázal, že pražské děti byly vyspělejší verbálně a předčily své venkovské druhy v abstraktním myšlení. Tato vyšší **verbální vyspělost** je lehkou pochopitelnou z tehdejšího způsobu života dětí ve velkoměstě. Častá návštěva filmů, divadel, výstav, knihoven a konečně i samotná povaha života ve velkoměstě, kde děti vlivem velké hustoty obyvatelstva žijí v neustálém styku jak s dospělými osobami, tak na ulicích ve stálém a hromadném styku s ostatními dětmi, způsobuje, že znalost a užívání řeči se zde zdokonaluje rychleji než na venkově. Venkovské děti, bydlící v domovech, často velmi vzdálených od svých sousedů, žijící s rodiči, kteří jsou neustále zaměstnáni buď na polích nebo jinou prací, která je nutí, aby výchovu dětí zanedbávali, je přirozeně ochuzováno ve vývoji rozumovém i ve vývoji slovního bohatství.

Venkov se lišil od města nedostatkem nových podnětů. V městě působí hojné podněty, jsou mnohotvárné, nutí člověka ke stále novému přizpůsobení a způsobují tím pohyblivost duševního života. Kterýsi psycholog říká, že jen prohlížení reklam, různých návěstí, výkladů, čilý pouliční ruch jsou dítěti „univerzitou“. Venkovské dítě bylo o tyto podněty ochuzeno, neboť žilo v docela jiném světě. Mělo jen velmi úzký pohled do světa a i při vysoké inteligenci nemohlo závodit s městským dítětem.¹⁹

Výzkum sociability vždy zdůrazňoval, že rozdíly mezi venkovem a městem jsou způsobeny **charakterem sociálních styků**. Městský člověk má sice mnohem více kontaktů s lidmi, avšak jde o méně osobní styky. Přesto však představa o izolované bytosti jako častém typu městské osobnosti je zcela falešná. Totéž platí i o městské rodině.

Dále lze konstatovat, že obyvatelé venkova byli konzervativnější než obyvatelé měst. To ovšem souvisí s mírou informovanosti.

---

¹⁸ MUSIL, J. *Sociologie soudobého města*. 1967, s. 215-216, 251-252, 255.

¹⁹ LINHART, J. *Vliv prostředí a výchovy na duševní vývoj dítěte*. 1950, s. 181-182.

Pokud jde o životní aspirace, městská mládež lépe vyjadřovala své cíle v povolání, chtěla také více dosáhnout, byla náročnější, dovedla si k těmto cílům lépe najít vhodné prostředky, kdežto děti a mladí lidé z venkova byli méně vybíraví, méně usilovali o prosazení vlastních cílů.²⁰

Zvláštnosti životních podmínek a životního způsobu ve městě a na venkově se staly příčinou pozoruhodného paradoxu. Obyvatelé měst stejně jako obyvatelé venkovských sídel ani zdaleka nevyužívali výhod a předností svého bydliště – města nebo venkova - a často si pozitivních vlastností svého prostředí nebyli ani vědomi. Tak tomu bylo u obyvatel venkova, kteří žijí uprostřed nádherné krajiny, aniž ji většina z nich náležitě vnímá a vychutnává slasti, které tato krajina poskytuje, stejně jako u obyvatel velkých a středních měst, z nichž jen malá část využívala pestrnou nabídku kultury a společenského života města.

*Hlavním zdrojem zábavy, kultury, poučení, výchovy a informací pro obyvatele velkých měst stejně jako pro obyvatele samot se stala a ještě dlouhou dobu asi bude televize.*²¹

1.3 Sociologický obraz české vesnice Dolní Roveň

Nedovedu si představit, že bych ve své práci neuvedla alespoň některé významné pasáže knihy, která mě velmi inspirovala. Jedná se o dílo Karla Gally, docenta sociologie na Karlově univerzitě, skrývající se pod názvem Dolní Roveň, Sociologický obraz české vesnice. Nemohu zde nezmínit, jak nadčasově a moderně je tato publikace pojata vzhledem k době, kdy byla vydána. Jsem přesvědčena o tom, že tato podkapitola významně přispěje k dotvoření celkového obrazu našeho venkova v první polovině 20. století a podpoří výše uvedená teoretická data.

Dolní Roveň leží v rovině ve východních Čechách. Při sčítání roku 1930 měla **1081 obyvatel**. Hlavní silnice byla tehdy vydlážděna kostkami kamene, olemována

---

²⁰ MUSIL, J. *Sociologie soudobého města*. 1967, s. 256–257.

²¹ SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město*. 1981, s. 332.

po obou stranách kamennými chodníky, upravenými rigoly. V první třetině vsi se objevovaly na severní straně nové budovy: dvoupatrová budova měšťanské školy, v níž byl také dětský útulek Červeného kříže, a sokolovna, v které bylo i divadlo, biograf a loutkové divadlo pro děti.

Za tímto kulturním zákoutím se po obou stranách silnice ukazoval daleký prospekt vsi. Na jižní straně domy živnostníků i s výlohami obchodů a řada chalupnických i domkařských stavení, na severní straně rolnické statky. V popředí jejich zahrad stála obytná stavení, některá z nich vilového vzhledu. Téměř uprostřed vsi protínala silnici železniční trať. Nedaleko křižovatky silnice s tratí byla křižovatka nová: hlavní silnice se silnicí okresní, která spojovala Dolní Roveň s okresním městem Holicemi. Na této křižovatce bylo *středisko vsi*. Prostor u silnice se tu rozbíhal v nový obdélník, jehož delší stranu zaujímal moderní obecní dům. V něm sídlil obecní úřad, četnická stanice, poštovní úřad a „kampelička“, místní záloženský spolek. Na vedlejších silnicích vyrůstaly nové kolonie domků, jaké jsme v té době mohli vídat i na okrajích větších měst.

Tato ves měla již tenkrát hustě rozestřenu *sít' elektrického vedení, vodovod*, částečně zregulovaný potok. Na místních polích byly provedeny odvodňovací meliorační práce. Dolní Roveň se po vnější stránce představovala jako ves, která měla několik škol a osvojila si řadu technických a kulturních vymožeností.

Dolní Roveň byla převážně zemědělská obec. Procento zemědělského obyvatelstva zde bylo vyšší než v okrese, v němž příslušelo k zemědělství pouze 35,8 % obyvatel, kdežto k průmyslu 43 %. Ještě v době sčítání lidu v roce 1921 příslušelo k třídě zemědělské 46% a k průmyslu 37,3 % obyvatelstva. *Za deset let klesl zemědělský živel v okrese o víc nežli 10 %, průmyslový stoupl o 6 %.*

Samostatné živnosti (řemeslo i obchod) na vsi měly svou zvláštní povahu, jejíž odlišnost od městských živností vyplývala z těsné souvislosti se zemědělskou výrobou. Zemědělská výroba působila na některá živnostenská odvětví již pouhým prostorovým sousedstvím. Tato souvislost měla vliv na druh i provoz řemeslné práce, na povahu odbytu, na nabídku i poptávku po určitém zboží. Pekaři i řezníci se museli přizpůsobit prostředí, v němž mnozí zákazníci byli výrobci jejich hlavních „surovin“.

Nejmenší *mzdu* v obci měly služky, největší čeledínové (kočí). Deputátníci, kteří bydleli i s rodinou na statku, měli vzhledem k hodnotě zaopatření největší mzdu vedle šafáře. Služky dostávaly pravidelně kromě zaopatření (bytu a stravy) měsíčně 50–120 K. Svobodní krmiči měli kromě zaopatření pravidelně 150–180, výjimečně i 200 K, kočí 180–250 K. Sezónní dělníci obdrželi 8–12 K denně ke stravě. Někdy dostávali část mzdy v naturáliích. Zvláště menší rolníci jim dávali zčásti místo peněz za pracovní den 5–6 snopů. Deputát se skládal z bytu, světla, uhlí a potravin.

Rodinným životem se vyčerpávala značná část společenského soužití obyvatel Dolní Rovně. Zemědělci trávili dobu své práce s členy svých rodin. Zvláště malí zemědělci vykonávali veškerou hospodářskou činnost doma společně s rodinou. Byli tak spolu v neustálém kontaktu. Na poli i doma pracovali vedle sebe otec, matka i děti. Pospolitost práce byla souběžná s rodinnou pospolitostí.

Grunt a rod spolu úzce souvisely tkvíce v pevné sdruženosti v sociální soustavě venkova a v mravním zákoníku zemědělské skupiny obyvatelstva. Rod a grunt byly dvě stránky téže sociálně-hospodářské podstaty selství. Byly to důležité prvky životního názoru selsky myslícího zemědělce a ve své souvislosti usměřovatelem jeho jednání od okamžiku, kdy převzal statek, do dne, kdy jej předá opět synu.

V Dolní Rovni se pravidelně uzavíraly *sňatky* mezi příslušníky shodných společenských vrstev, mezi jedinci, kteří byli hospodářsky v rovnováze: rolník si bral selskou dceru, chalupník děvče z chalupy atd. Dolnoroveňská manželství selská i neselská zůstávala bezdětná jen výjimečně. Zvláště v zemědělské vrstvě nebyl důraz, který se kladl na zachování rodu, příznivý bezdětným manželstvím.

Zpravidla dolnoroveňská *selská rodina* vstupovala bezprostředně do šlépějí rodiny předcházející generace. Otec s matkou odcházeli do ústraní, syn se ženou nastoupili na jejich místo. Ale obě rodiny žily často nadále v úzkém společenství, daném již vnějšími okolnostmi: spolužitím v prostoru statku, povahou usedlosti a vztahy, vyplývajícími z hospodářských závazků mladého hospodáře k starým. Toto společenství vytvářelo širší rodinný okruh, rodinu dvou a za čas tří generací. V Dolní Rovni jsme v té době mohli napočítat 186 domů a 1081 obyvatel. Na dům tedy připadalo 5,8 obyvatele.

Elektrické světlo používalo 209 a vodovod 173 bytových stran. Z přístrojů zvyšujících technické vybavení domácnosti mělo z vyšetřovaných 129 domácností pračku 14, elektrickou žehličku 22, mandl 12, elektrický vysavač 9, lihový vaříč 52 a elektrický 9, šicí stroj 79 domácností. Do *inventáře* téměř každého bytu příslušelo kolo. Z jiných dopravních prostředků se téměř ve všech selských dvorech objevoval kočár. Osm zemědělců mělo motocykl. Auto vlastnilo pět rolníků, dva živnostníci a lékař.

Žena, která chtěla učinit zadost všem povinnostem, které jí ukládal život v rodině a v domácnosti a které na ní vyžadoval zemědělský závod, živnost, nutnost spoluvydělávat chléb, žena, která chtěla udržet krok i s novinkami a některými modernostmi městské kultury, jež se dostávaly i na ves v podobě praktických vymožeností i módních nátlaků, měla hodně starostí a práce a málo volného času. Domácnost a hospodářské práce vzdalovaly dolnoroveňskou ženu ze společnosti. A odkazovaly ji ponejvíce do kruhu její rodiny a jejího závodu.

Je to především *školství*, kterým vyrůstala Dolní Roveň nad průměr vsí své velikosti. Byla zde *obecná škola, měšťanská škola, dětský útulek Červeného kříže, odborná hospodářská škola pro chlapce a hospodyňská škola pro dívky*. Ve sledovaném školním roce 1930/31 zaplňovaly poměrně více měšťanskou školu děti z živnostenských a dělnických rodin než děti z jiných vrstev. Docházka do škol byla dobrá. Děti z lépe situovaných rodin odcházely z obecné školy na středoškolská studia mimo ves, hlavně do Pardubic, Hradce Králové, Chrudimi, ale také až do Prahy. U dělníků byl průměr školního vzdělání nejnižší (převážně obecněškolské), u rolníků nejvyšší (i akademické vzdělání).

V Dolní Rovni v době průzkumu zjistili dost *organizované společenské činnosti*, která má obsah kulturně osvětový, lidovýchovný, kulturně rekreační, tělovýchovný a sportovní i společensko-zábavní. Pořádaly se přednášky, debatní večírky, koncerty, hrálo se divadlo, konaly se taneční a jiné společenské zábavy, pěstovaly se sporty a tělovýchova. Tuto činnost rozvíjela jednak dočasná sdružení, většinou však trvalejší spolky jako byl Sokol, Orel, Republikánský dorost apod. Mnoho z činnosti vzdělávací, zábavně společenské, rekreačně sportovní se dělo ovšem neorganizovaně: jednotlivci

podle svých zájmů a zálib jezdili na výlety, kupovali si knihy, seděli v hostincích nebo doma u radiových přístrojů.

Dolnoroveňské *divadelnictví*, které skomíralo po více než třicet let, se v druhé polovině minulého století organizačně pozvedlo široce rozvinutou činností a dosáhlo po převratu vrcholu vybudováním sokolovny, v níž bylo zřízeno divadlo s dobře vybaveným jevištěm (např. i kruhovým horizontem). Divadlo vždy bylo silným zespolečenšťujícím činitelem na vsi. Divadelní zájem, který byl u několika jedinců vystupňován téměř ve vášnivé zaujetí, vytvářel společenské prostředí ochotnického tělesa, v němž se uplatnili muži i ženy, svobodní i ženatí všech společenských vrstev a skupin.

V době svého založení (r. 1879) tvořil *sbor hasičů* podklad bohaté společenské činnosti, která zasahovala daleko za rámec jeho svépomocného úsilí. Nebylo významné církevní slavnosti, pohřbu, svatby, kterých by se sbor neúčastnil. Pořádal plesy, společenské večírky, věnečky, zábavy. I v první polovině dvacátého století mu zůstalo dost ze společensko-zábavní činnosti. Sbor dobrovolných hasičů měl na našem venkově pěknou tradici. Byl vždy dokladem svépomocných snah a pospolitosti venkovského lidu.

Vedle těchto základů společenských styků měla Dolní Roveň i různá *jiná společenská střediska*. Večer po práci, v neděli dopoledne i odpoledne se tvořily za pěkné pohody různé kroužky před vraty domů, na návsi i jinde. Jednotlivci se tu více méně pravidelně stýkali, hovořice o denních událostech ve vsi, o práci, životě, o zprávách, jichž se dočetli nebo doslechli, o poměrech různého obsahu ve vsi i v okrese, zemi, světě. Ne posledními místy společenských styků byly dolnoroveňské *hostince*. Návštěva v hostincích bývala po celý rok téměř stejná, v zimě poněkud větší. Nejvíce hostů přicházelo v sobotu večer. Ve dvou největších hostincích, které mají i taneční sály, se pořádaly zábavy, plesy a večírky.

Středisky pro společenský styk byly i domácnosti některých zemědělců. Zvláště některé malozemědělské domácnosti v době *draní peří* shromažďovaly po denní práci ženy, které si při draní vzájemně pomáhaly. Aby „ušla práce“, hovořilo se o všem možném.

Pojem *volné chvíle* nebyl některým místním obyvatelům dost jasný. Na otázku „co děláte ve volném čase?“ odpovídali: „Nemám volného času, stále pracuji; když ne na poli, na zahradě, zabývám se včelařstvím, zahradničením nebo jdu obhlédnout pole.“ Je příznačné, že tyto odpovědi se vyskytovaly pouze u malozemědělců. Dělník, který jezdil za prací do Holic nebo Pardubic, si byl přesně vědom, kdy končí jeho práce a začíná „volný čas“, právě jako si toho byl vědom úředník, policejní strážník, obchodník. Samostatní hospodáři malozemědělských závodů rozdělovali volný čas mezi odpočinek, četbu, procházku, různé práce hospodářské (zabývali se květinami, zahradou, králíky, správkou náradí) a hostinec. Četba byla v popředí. Ženy se zabývaly hlavně četbou, návštěvou sousedů, ručními pracemi a správkou prádla a šatstva.

V Dolní Rovni se rok od roku více *četlo*. V roce 1932 připadalo na čtenáře – vypůjčovatele průměrně 15 knih. Ženy – posuzovány podle počtu výpůjček – byly horlivějšími čtenářkami. *Z rozhlasového programu* poslouchali zemědělci a živnostníci rádi dechovou hudbu, divadelní hry, národní písně, přednášky a zprávy. Úředníci poslouchali rádi hudbu, přednášky a zprávy, zvláště však činohry.

A v tomto prostředí, které – i když vždy nesjednocovalo – přece jen přibližovalo a zpodobňovalo stylem života a povahou styků, bylo město něčím vzdáleným a vzdálení byli i *měšťáci*. Kladné posuzování u zemědělců zdůrazňovalo, že měšťáci jsou vzdělaní, že až na jednotlivce jsou charakterní, dobří, příčinliví, že se již nevyvyšují nad zemědělce. Kritické odpovědi zemědělské o měšťácích zněly takto: „Měšťáci nad námi ohrnují nos, myslí, že jsou páni, podceňují nás, opovrhují námi, necení naši práci, přezírají nás, většina nechápe náš těžce vydobytý chléb, vysmívá se nám, jsou proti nám zaujati, pohrdají vesnicí, povyšují se.“ Dolnoroveňský občan zpravidla poznával měšťáka jako kupce, který chtěl levně koupit, jako úředníka, který předpisoval a vybíral daně, člověka, který s ním obchodoval, sepisoval smlouvy, hájil jej u soudu.

Lidé různých sociálních skupin a vrstev si byli v Rovni bližší nežli v městském prostředí, přesto však zde byly *sociální rozdíly vrstev* předestřeny a každý byl více méně přesně a shodně zařazen do některé z nich v myslích všech ostatních. Mezi měřítky společenského začleňování do vrstev v Dolní Rovni zaujímaly přední místo majetek a důchod, tedy zřetele hospodářské. Vlastníci největších gruntů byli zpravidla představiteli místní společenské elity. Vedle majetku mělo vliv na sociální zhodnocení

a zařazování jednotlivců do vyšších či nižších vrstev i povolání, které bylo hodnoceno podle stálosti, pevnosti příjmů a zabezpečení pro stáří (penze). Proto se obzvláště cenila státní služba. Mezi podmínkami, které jednotlivce sociálně povznášely, měly v Dolní Rovni významnou úlohu osobní (vzdělanostní, duševní, mravní) vlastnosti jednotlivců. Mezi nimi především vzdělání, určitá společenská úroveň v chování.

„Jestliže *obecná mínění* stanoví a shrnují nazírací pravidla a hodnoty, rýsující síť, v níž se zachycuje a upevňuje životní proudění dolnoroveňské společnosti, *sociální dohled* je silou, která vynucuje jejich platnost a po případě i trestá přestoupení jejich příkazů. Výkonnou mocí sociální dohledu jsou rodiče i sousedé.“²²

1.4 Trendy před rokem 1989 – sídliště, chataření a chalupaření

Abychom si mohli vytvořit celkový pohled na městský a venkovský život před rokem 1989, je nezbytné zmínit se i o některých specifikách, která tuto dobu provázela. Z hlediska České republiky se jedná především o masivní výstavbu sídlišť se všemi důsledky, které tento druh bydlení přinášel jeho obyvatelům a městům. Jistým specifikem a snad i protipólem sídlišť byl v naší zemi hromadný přesun městského obyvatelstva do přírody a na venkov v podobě chataření a chalupaření.

Toto téma si dovoluji uvést myšlenkami Aloise Slepíčky. „Město a venkov jsou kategorie, v jejichž rámci se po více než pět tisíciletí odehrávají lidské dějiny. Město a venkov jsou více než kdy jindy – obrazně řečeno – spojitě nádoby. *Všechny podstatné změny na straně města se dříve nebo později projeví určitým komplementárním způsobem na venkově, a také naopak.*“²³

Sídliště

Jedním z jevů, jimiž poznamenal socialismus naše města, byla hromadná a soustředěná výstavba bytů formou velkých obytných souborů - sídlišť.

---

²² GALLA, K. *Dolní Roveň, Sociologický obraz české vesnice*. 1939, s. 19–371.

²³ SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město*. 1981, s. 11.

V socialistických zemích, zejména u nás, v Polsku a Maďarsku, byla výstavba sídlišť *produktem čtyř vzájemně propojených a vzájemně se ovlivňujících koncepcí*: na prvním místě socialistické bytové a městské politiky, na druhém aplikace a specifické interpretace koncepcí moderní architektury a urbanismu a na třetím místě souboru myšlenek označovaného jako zásady socialistické kultury. Velice důležitým a postupně stále silnějším faktorem vedoucím ke vzniku našich velkých sídlišť byl vývoj stavebních technologií. Jádrem těchto technologií byl názor, že výstavba bytů se musí stát záležitostí průmyslu.

Koncepce vyžadovala *přesunutí maxima práce ze stavenišť do průmyslových objektů*, do výroben panelů. To bylo zdůvodňováno ekonomicky, technologicky i organizačně (odstraní se silná závislost stavění na změnách počasí a bude snadnější kontrola stavebních dělníků). Že výstavba bytových domů pomocí prefabrikovaných panelů je jen jednou z možností, jak industrializovat bytovou výstavbu, bylo všem informovaným technikům zřejmé, ale tato koncepce naneštěstí převládla a vedla k mnoha negativním důsledkům už v době jejich použití: k velkému zatížení dopravní sítě, k poškozování silnic apod. Sídlíště nás ovšem budou trápit ještě mnoho let i v budoucnosti. Tyto technologické koncepce postupně vytlačovaly roli urbanistických, architektonických a kulturních cílů. Mezi architekty se říkalo, že o architektuře a uspořádání sídlišť nakonec rozhodují především dráhy jeřábů dopravujících na stavenišťích prefabrikované panely.

Soukromý byt, byt malý, slušně technicky vybavený a v novém sídlišti, se stal v šedesátých letech v řadě socialistických zemí symbolem nového a vyššího životního standardu. *Lidé, kteří bydleli v nových výškových domech, měli dokonce pocit, že to zvyšuje jejich sociální status*. Rozvolněné uspořádání budov, opuštění principu městských ulic, nedostatek obchodů, restaurací, výkladních skříní a obecně pestrosti nových obytných celků odhalily jednu z největších slabín socialistické urbanistické moderny: *nedostatek urbanity, městskosti* - toho, co cítíme, jdeme-li živou městskou ulicí, malým náměstím, pasáží. Sídlíště většinou postrádala silná městská místa, která by přitahovala lidi k procházení či kratšímu pobytu.²⁴

---

²⁴ HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. 2002, s. 274–276, 278, 288.

„Sídliště je specifický typ městského prostředí, představující zvláštní komplex vztahů. Jsou to bydlíště bez tradic, často také bez patřičné sítě služeb, zdravotnických a kulturních institucí i škol. **Základním problémem je to, že se většinou zapomnělo na dostatek travnatých ploch, hřišť, parků, sadů, tedy na děti.** To se pak nutně promítá do utváření jejich osobnosti.“²⁵

Bude užitečné připomenout si, s jak krotkými a partikulárními argumenty se v 60. a 70. letech rozjížděla diskuse o sídlištích za totalitarismu. Byl to **soupis jakýchsi kosmetických vad na kráse jinak ideálního bydlení na sídlištích:** jsou to noclehárny, kde se jen přenocuje; jsou monotónní, takže je v nich špatná orientace a nuda; chybí jim barevnost; není zde vyšší vybavenost – chybí pohostinství, služby, kultura, nabídka pro volný čas; nejsou dostatečně pohodlně (často, po dost dlouhou část ze 24 hodin) spojena s centrem; panuje v nich trvalý průvan; je v nich všude daleko; staví se na zelené louce a nejraději na rovině, aby to vyhovovalo jeřábům na kolejích; v bytech paneláků je v zimě zima, v létě horko .....²⁶

A jaké byly na sídlištích sousedské vztahy? Z výzkumů se vynořil obraz městského **sousedství**, který byl – zejména pokud jde o sídliště – jiný, než se dosud většinou předpokládalo. Sousedství v nových obytných souborech charakterizovala vzájemná ochota pomoci si, přestože se lidé navzájem méně znali a méně o sobě věděli než jinde. Sociální distance zde byla zřejmě o něco nižší než ve starých městských čtvrtích, což se projevovalo větším vzájemným navštěvováním, peněžními půjčkami a pomoci v denním provozu domácností. Na některých sídlištích vznikla v určitých obdobích pospolitost matek, které si organizovaně pomáhaly při hlídání dětí, nákupu apod. a sdružovaly se za tímto účelem.²⁷

A co lze k tomuto tématu říci závěrem? Že kauza sídlišť je neobyčejně cenná pro naši autoreflexi. **„Sídliště se měla stát konečným řešením problému bydlení. Dnes je vidíme jako pokus, jak vytěsnit problém člověka a nahradit jej technologickým postupem.“**²⁸

---

²⁵ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. a kol. *Člověk – prostředí – výchova*. 2001, s. 128.

²⁶ SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město*. 1981, s. 181-182.

²⁷ HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. 2002, s. 295.

²⁸ SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město*. 1981, s. 184.

Chataření a chalupaření

Proč se chataření a chalupaření u nás stalo celkem masivní záležitostí? *Dřívější přitažlivost velkých měst jako trvalého bydliště klesala*. S velikostí města rostl podíl obyvatel, kteří pravidelně koncem týdne vyjížděli za rekreací na venkov a budovali si zde rekreační objekty.

Rostoucí počet příbytků individuální rodinné rekreace (rekreační chaty, rekreační domky a chalupy) měl mnoho *příčin*. Kromě zhoršování přírodních složek prostředí měst tady působil také nízký plošný standard bytů a jednostranná druhová skladba obytných domů s převažujícím podílem mnohopodlažních panelových domů budovaných v rámci rozsáhlých, extrémně zalidněných monofunkčních obytných útvarů s nedostatkem pracovních příležitostí, vybavenosti a zeleně.

Tento trend však přinesl i závažné územní důsledky z důvodu uskutečňovaných přesunů obyvatelstva, a to jak pro venkov, tak pro města. Patřil k nim jednak výrazný úbytek dříve trvale obydlených bytů ve prospěch rekreačních příbytků (chat) ve volné přírodě, představujících „druhotné osídlení“. Důležitým jevem byla i změna struktury venkovského obyvatelstva. Ve struktuře trvale bydlících obyvatel převládalo obyvatelstvo nezávislé na zemědělství. V malých obcích a v rekreačních oblastech mělo stále větší podíl obyvatelstvo, které dojíždělo na venkov za rekreací. Tím *přibývalo obyvatel, kteří venkovský prostor jen užívali* (měli k němu „konzumní“ vztah). Měli však také zásluhu o zachování a údržbu mnoha venkovských stavení a někdy i celých osad využívaných pro rekreaci.²⁹

Chatové kolonie vznikaly mezi dvěma válkami, ale jejich bujení nastalo až s totalitárním uzavřením hranic. Prolínaly se v nich dva póly, rekreační (zvláště když byly u vody nebo na horách) a zahrádkářský. Zahrádkáři na pozemku velkém jako koberec dokázali vyprodukovat neuvěřitelné množství ovoce, zeleniny a někdy i masa. Pokud to vzdálenost od města dovolila, unikali sem i během týdne po práci, někdy se sem s nástupem do důchodu i odstěhovali natrvalo. Měli důvěrný kontakt s půdou i proměnami ročních dob. Pokud se jejich chatky ocitly v blízkosti opravdové vesnice,

---

²⁹ SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město*. 1981, s. 291, 330.

s upřímným zájmem se bavili s vesničany přes plot o přírodních kalamitách hrozících jejich úrodě.

Chalupáři jakožto sociální fenomén byli až produktem dekadentního reálného socialismu. Obdivovali lidové stavby, které ověšovali naleštěnými fragmenty zemědělských vozidel, náradí a strojů. Obnově budov věnovali obrovské množství času a finančních prostředků a často tím vyburcovali k soutěživosti i místní obyvatele. Milovali rozhovory s místními lidmi, stýkali se s nimi častěji než s jinými chalupáři a pěstovali s nimi oboustranně výhodnou směnu statků a služeb. Ti, kdo pracovali doma, se sem stahovali i mimo dovolenou, leckteří se sem dokázali přestěhovat i před nástupem do důchodu. „Místní lidé se podívanou na tyto nepravé venkovany baví, ale nikdy si nedokáží úplně zvyknout na jejich nepřekonatelný narcismus, hypochondrii a zhýčkanost. Dialog mezi městem a venkovem obě strany těší, má své praktické přínosy, zůstává však hodně na povrchu.“

„*Touha po venkovu* je zvláštní funkcí věku. Pobyt poblíž přírodě se pro městského člověka stává dlouhodobější součástí životního oblouku jednak na počátku, jednak na konci. Dítě jezdívá s rodiči na chatu. Dospívající je vtažen bojem o sex, moc, peníze, poznání a o všechno ostatní, co slibuje město. Zahradkářské nebo chalupářské vášně rodičů mu začínají být lhostejné, ba odporné, čas v tomto prostředí strávený cítí jako ztracený. Znamením dospělosti začíná být ochota vracet se k tomu, z čeho lidstvo vzešlo.“

„*Chataření a chalupaření znamenají shodně, že se někdo vzdává pohodlí městského bytu o víkendech nebo o dovolené. Chataři i chalupáři často tvrdí, že se ve svých provizoriích cítí neskonalé šťastnější než ve městě. Od venkovského okolí pochytili nejenom slovní obraty, ale i lecjaký fortel. Přesto však zůstávají cizinci: nezapustili kořeny.*“³⁰

---

³⁰ BLAŽEK, B. *Problémy a výhledy českého venkova*. 1997, s. 28-29, 41-42.

1.5 Dílčí závěr

Závěrem této kapitoly si dovoluji shrnout některé podstatné milníky historického vývoje života ve městech a na venkově v naší zemi před rokem 1989.

Lze konstatovat, že násilná kolektivizace, združstevňování a vytvoření soustavy střediskových obcí mělo na náš venkov především negativní dopady. Do jisté míry ztratil svou svébytnost a charakteristické znaky související zejména se vztahem k půdě a životnímu prostoru. Také cíl přibližování venkovského života tomu městskému nepřinesl kýžený efekt, i když pro venkov znamenal obohacení zejména v občanské vybavenosti, kulturních a vzdělávacích možnostech či v technickém vybavení domácností. Avšak typické znaky venkovského života byly potlačovány a nahrazovány jinými, městskými.

Masivní odchod venkovského obyvatelstva do měst v souvislosti s průmyslovou revolucí a rozvojem terciárního sektoru přinesl značná negativa nejen venkovu v podobě jeho vylidňování, ale současně i městům. Znamenalo to hlavně problémy v bytové oblasti a dopravě. Hromadná výstavba bytů ve formě sídlišť přinesla nový typ městského prostředí a přispěla k řešení kritického nedostatku bytů, současně ale způsobila závažné problémy, se kterými se budeme vyrovnávat ještě další desetiletí.

Lze říci, že venkovský život se výrazně přiblížil tomu městskému. Současně je ale ke konci tohoto období patrný návrat k venkovu a přírodě, zejména v oblasti chataření a chalupaření, nežli k trvalému bydlení. Budou se tyto světy ještě více přibližovat či dojde k opačnému efektu? Tomu se budu věnovat v další kapitole.

2. Venkov a město současnosti

Současné proměny světa, ve kterém žijeme, jsou tak markantní a rychlé, že je jen stěží stačíme vnímat, natož je pojmout a vyrovnávat se s jejich důsledky. Spolu s vývojem a změnami ve společnosti (ať už té globální, tak i naší české) dochází samozřejmě také i k proměnám života ve městě a na venkově. Mnoho z nich je jistě ovlivněno rovněž historií ať už blízkou či velmi vzdálenou. Z historického hlediska je dvacet let, kterých uplynulo od změny politického a společenského režimu v naší zemi, nepatrným úsekem. Nicméně již dnes můžeme vyhodnotit některé významné důsledky, které tato změna vnesla do života ve městě a na venkově.

Je dnes venkovský způsob života identický s tím městským? Dochází ještě k odlivu venkovského obyvatelstva do měst nebo je tomu právě naopak? Co se děje s naším venkovem a našimi městy? Je masivní výstavba „satelitních městeček“ hodnocena pozitivně či negativně a jedná se zde o venkovský nebo městský životní způsob? Nebude jednou tato výstavba přirovnávána k sídlištím, s jejichž řešením se budeme ještě mnoho let potýkat? A jak to s městy a venkovem bude vypadat za pár desetiletí? Tak to jsou hlavní témata, kterým se budu věnovat v následujícím textu.

2.1 Venkovský a městský život v České republice po roce 1989

„Obyvatelé různých velikostí sídel – od hlavních a velkých měst až po malé vesničky – se odlišují od sebe jinakostí způsobů svého života, o nichž nelze jen tak říci, že jedny z nich jsou lepší či vyšší než druhé, ale zpravidla také vyšším či nižším průměrným postavením třeba z hlediska dosaženého stupně vzdělání, informovanosti, příjmů a dalších vlastností.“³¹

„Proto je nezbytné zde zdůraznit *důležitost lokalizovaných vztahů organizovaných podle místa*, kde místo ještě nebylo proměněno vzdálenými časoprostorovými vztahy. Ve velké většině předmoderních prostředí, včetně většiny měst, je lokální prostředí místem shluků prolínajících se sociálních vztahů, jimž jejich

---

³¹ TUČEK, M. a kol. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. 2003, s. 205.

malé prostorové rozpětí zajišťuje pevnost v čase. I v předmoderních dobách byly migrace obyvatelstva, kočování a dálkové cesty obchodníků a dobrodruhů dost běžné. Velká většina obyvatel však byla – ve srovnání s pravidelnými a intenzivními formami mobility (a s vědomím jiných způsobů života), které nabízejí moderní dopravní prostředky – relativně nepohyblivá a izolovaná. Lokalita je v předmoderních kontextech ohniskem ontologického bezpečí, k němuž přispívá způsoby, které jsou v podmínkách modernity podstatným způsobem rozkládány.³²

Demografická a sociální situace

V demografickém vývoji dlouhodobě až do roku 2005 trval nepříznivý trend *poklesu přirozeného přírůstku obyvatel*. Dalším faktorem je růst počtu domácností jednotlivců jako důsledek změněného životního stylu a prodlužující se střední délky života. *Vyšší zastoupení domácností jednotlivců je v malých obcích a největších městech*. V souvislosti s prodlužující se střední délkou života a nízkou porodností se zvyšuje podíl seniorů. *Nižší podíl této poproduktivní složky je v severozápadní části republiky a v malých a středně velkých městech*.³³

„*Nejvyšší stupeň dosaženého vzdělání* je jednou z nejdůležitějších charakteristik kulturní úrovně obyvatelstva kterékoli společnosti.“³⁴ A jak je na tom naše společnost v současnosti? Vzdělanostní struktura obyvatelstva v jednotlivých krajích České republiky nevykazovala výraznější rozdíly s výjimkou Prahy, kde podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva vysoce převyšuje celorepublikový průměr. Nadprůměrný podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva je i v Jihomoravském kraji, kde situaci ovlivňuje Brno. Velké rozdíly ve vzdělanostní struktuře jsou však v jednotlivých velikostních skupinách obcí. Jednoznačně se ukazuje *převaha nižších stupňů vzdělání ve venkovském osídlení*. Mezi podstatné vlivy patří převážně zemědělský charakter obcí a zčásti také méně příhodná věková skladba obyvatelstva v malých obcích s převahou osob ve věku 60 (resp. 65) let a starších.

---

³² GIDDENS, A. *Důsledky modernity*. 1998, s. 94.

³³ KAŠPAROVÁ, L., PŮČEK, M. a kol. *Kohezní politika: Osídlení v České republice*. 2009, s. 23.

³⁴ TUČEK, M. a kol. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. 2003, s. 69.

Ve vývoji struktury ekonomicky aktivních obyvatel podle odvětví ekonomické činnosti je dlouhodobě jednoznačným trendem *posilování zaměstnanosti v terciární sféře a snižování podílu osob zaměstnaných v zemědělství a průmyslu*. Podíl osob zaměstnaných ve službách přesáhl polovinu všech zaměstnaných.

Charakter sídelní struktury a migrace

Mezi *hlavní rysy sídelní struktury České republiky* patří vysoký stupeň rozdrobenosti venkovských sídel (v rámci Evropy patří Česká republika spolu s Francií k zemím s nejvyšším zastoupením malých obcí), relativně nízké zastoupení velkoměst (s více než 300 tisíci obyvateli je to pouze Praha, Brno a Ostrava; s více než 100 tisíci obyvateli jen Plzeň a Olomouc) a významná role malých a středních měst.

K 31. 12. 2008 existovalo v České republice **6 249 obcí**, z nichž bylo 559 měst (v tom 24 statutární města) a 124 městysů. *Venkovských obcí* (tj. obcí bez dalšího označení) bylo **5 566, což představuje 89,1 % všech obcí** (spolu s městy 91,1 %), ale žilo v nich *pouze 28,3 % obyvatel státu*, spolu s městy 29,7 %.

Obdobná velikostní analýza pro soubor venkovských obcí a městysů udává, že téměř *dvě třetiny příslušných obcí mají nejvýše 500 obyvatel a více než čtvrtina (27,9 %) nejvýše 200 obyvatel*. Pokud jde o úhrny obyvatel žijících v jednotlivých velikostních skupinách obcí, nejvíce jsou zastoupeny obce s 500-999 a 1 000-1 999 obyvateli (dohromady 57,4 % obyvatelstva venkovských obcí a městysů) a dále obce s méně než 500 obyvateli, které soustřeďují více než čtvrtinu (27,9 %) populace venkovských obcí a městysů.

Z celkem 559 měst má více než polovina (51,7 %) méně než 5 000 obyvatel a více než tři čtvrtiny (76,4 %) nedosahují 10 tisíc obyvatel. Ve vyjádření podílem obyvatelstva žijícího ve městech je přirozeně váha malých měst nižší (24,1 % resp. 37,4 %). Příznačný je ovšem fakt, že *největší podíl městského obyvatelstva (17,2 %) připadá na města s 20 až 50 tisíci obyvateli*, tedy na typická střední města.

Územní rozložení převládajících přírůstků resp. úbytků počtu obyvatel obcí v České republice je aktuálně ovlivňován těmito faktory:

- procesem suburbanizace, kdy se dynamicky vyvíjejí obce v příměstských zónách velkých měst a velkoměst, přičemž vlastní jádrová města zpravidla zaznamenávají poklesy stavů bydlícího obyvatelstva (více o této problematice v podkapitole 2.2),
- aspektem polohy obcí vůči regionálním centrům osídlení; obce ležící v odlehlejších polohách obvykle zaznamenávají úbytek počtu obyvatel,
- věkovou strukturou obyvatelstva; v oblastech s vyšším podílem mladších populačních ročníků (severní a severozápadní Čechy, východní Morava) se ve vývoji počtu obyvatel obcí významněji projevuje přirozený přírůstek a naopak obce v oblastech s vyšším indexem demografického stáří (např. část středních a východních Čech) vesměs vykazují zápornou populační bilanci.³⁵

Ze statistiky pohybu obyvatelstva v období 1991–1998 plyne, že **nejmenší obce s 1-499 obyvateli mají největší úbytky na 1 000 obyvatel**. Vyznačovaly se vůbec největší mírou celkové migrace ze všech kategorií obcí (tj. součtu přistěhovalých a vystěhovalých), takže častá laická představa o stabilitě lidí žijících na venkově neodpovídá v současné době skutečnosti. Naopak právě tyto malé venkovské obce mají nejméně stabilní, nejméně usedlé obyvatelstvo. A naopak **nejusedlejší jsou obyvatelé největších českých měst**. Jestliže v malých venkovských obcích s méně než 500 obyvateli připadalo na 1 000 obyvatel 24,9 přistěhovalých a 26,1 vystěhovalých lidí, pak ve městech s více než 100 000 obyvatel měla analogická čísla hodnoty 11,5 a 10,7. Mobilita velkoměstského obyvatelstva byla u nás o více než polovinu nižší než v malých venkovských obcích.

V celém období po roku 1989 rostla jako statistický soubor malá města s 5 000-9 999 obyvateli a obce o velikosti 2 000-4 999 obyvatel. To je jeden ze zajímavých fenoménů vývoje po roce 1989.

Venkovské obce, tj. obce s méně než 2 000 obyvatel, ztrácely, když se očistila příslušná data o působení administrativních změn, v sledovaném období 1991-1998 ročně 0,71 promile obyvatelstva.

---

³⁵ KAŠPAROVÁ, L., PŮČEK, M. a kol. *Kohezní politika: Osídlení v České republice*. 2009, s. 24-32.

„Teze o návratu obyvatel na venkov neodpovídá tudíž skutečnosti. Vycházela patrně ze špatné interpretace dat o růstu menších sídel v okolí velkoměst, která byla nesprávně pokládána na reprezentanty venkova. Podrobné mapy totiž ukazují, že v obcích kolem všech českých velkoměst vzniká pásmo s rostoucím počtem obyvatel a s vysokými přírůstky nových bytů převážně v rodinných domcích, v přestavovaných objektech atd. Nejde tu tudíž o renesanci zájmu o život na venkově, nýbrž o modifikované a někdy i vynucené formy suburbanizace stimulované bytovou nouzí ve velkoměstech. V podstatě jde o pomalé, nicméně soustavné vytváření městských regionů.“³⁶

Další charakteristiky venkovského života

Průměrná vesnická domácnost je větší než ve městě, i když jde o charakterově stejnou domácnost. Tato průměrná velikost domácnosti se snižuje a lze očekávat, že toto snížení bude pokračovat i v budoucnu.

Ta část rodiny, která *vyjíždí za zaměstnáním* mimo místo svého bydliště, zejména do města, přináší sebou odlišné životní prvky, zejména městské zvyky, které se projevují ve vybavenosti domácnosti, ovlivňují někdejší způsob života, žebříček hodnot.³⁷ Přičemž pro náš venkov je v důsledku především nedostatku pracovních příležitostí charakteristický vysoký stupeň dojížděky za prací (64,4 % venkovského obyvatelstva v r. 1991).³⁸

Sociální klima vesnice ovlivňuje významně způsob života vesnice, jako příklad můžeme uvést: vícegenerační bydlení; život na vesnici, rodina a práce vede k větší úctě k vytvářeným hodnotám; rodina na vesnici je pod silnou sociální kontrolou, která usměrňuje její jednání, ale i názory; rodina je značně soudržná, prosazuje úctu ke stáří a upevňuje příbuzenské vztahy; citové vztahy v rodinách mají poněkud drsnější formu než ve městských rodinách, ale jsou pevnější; soudržnost rodiny; převládající neformální kontakty mezi rodinami; rodina je nositelem řady zvyků a folklorních tradic; rozsah sociálních kontaktů je u rodiny v relaci k městu výrazně vyšší; rodina na vesnici

---

³⁶ HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. 2002, s. 305, 308-309.

³⁷ VESELÁ, J. *Sociologie obcí a regionů*. 1998, s. 13-14.

³⁸ MAJEROVÁ, V. a kol. *Sociologie venkova a zemědělství*. 2008, s. 143.

je též nositelem religiozity (např. role kmotra); společenským střediskem pro ženy na vesnici je obchod, u mužů je to pak především hostinec; jednou z vesnických tradic je poměrně čilý spolkový život (hasiči, myslivci, rybáři, chovatelé zvířectva apod.).

Na vesnici patří *vícegenerační bydlení* mezi původní formy bydlení, ovlivňuje životní způsob a přetrvává tradičně do současnosti. V současnosti je bydlení podmíněno údajným nedostatkem bytů, který existuje i na vesnici. Na vesnici jsou v podstatě dva druhy vícegeneračního bydlení. Bydlení dvou generací (rodiče a dospělé děti) ve dvou bytech, ale pod jednou střechou. Existuje zejména v bývalých zemědělských usedlostech a v některých rodinných dvoubytových domcích. Dalším druhem je bydlení dvou dospělých generací v jednom bytě. Z větší části jde o chtěné vícegenerační bydlení.

Bezprostřední kontakty s přírodou, zejména v zemědělství a při malém domácím hospodářství vedou k vytváření pozitivních, i když ne zcela uvědomělých vztahů k přírodě jako celku, což má nepochybné výchovné působení, kdy se jedná především o estetické působení, lásku k rostlinám, zvířatům, ale i o zjednodušený pohled na některé biologické procesy.³⁹

V občanském životě převládá pozitivní hodnocení změn po listopadu 1989 nad negativy. Zejména převádění rozhodovacích pravomocí na samosprávy obcí a možnost využívání daní ve prospěch obcí je vnímáno jako významný projev možností ovlivňovat veřejné dění. Dobře je hodnoceno i navrácení majetků vlastníkům, vytváření prostoru pro soukromé podnikání, větší možnosti pro vlastní uplatnění a obnova náboženského života. Naopak značné výhrady jsou vyjadřovány k existenci velkého počtu politických stran, snižování rozsahu subvencí do zemědělství a změnám v daňovém systému a systému sociálního pojištění.

Problémy vzrůstají s klesající velikostí obcí. Nerentabilita infrastruktury a služeb v malých obcích nebo jejich absence kladou velké nároky (personální, finanční a materiální) na kompletní soběstačnost venkovských domácností. Kolektivizace změnila výrobní způsob hospodaření a částečně i charakter venkovské krajiny, osídlení

---

³⁹ VESELÁ, J. *Sociologie obcí a regionů*. 1998, s. 13-16, 20-22, 24.

a zástavby obcí. Měnil se především typ bydlení. Původní zemědělské usedlosti byly rekonstruovány s důrazem na obytnou nikoliv hospodářskou funkci, nově stavěné rodinné domky hospodářské zázemí buď částečně, nebo zcela postrádají. Tyto typy bydlení vyjadřovaly zaměstnaneckou (nikoliv podnikatelskou) orientaci venkovského obyvatelstva. Přizpůsobení typu bydlení jiné roli při návratu k podnikatelským činnostem (soukromému hospodaření v zemědělství či jinému druhu soukromého podnikání) vyžaduje dodatečné investice. Ne vždy je tento návrat snadný a rentabilní. Proto relativně snazším řešením zůstává dojíždění za prací do větších obcí či měst.

Venkovské regiony představují v mnoha členských státech Evropské unie (dále „EU“) „problémové oblasti“. Proto je jim věnována mimořádná pozornost a z prostředků EU je na jejich oživení vyčleněna nemalá částka. Také naše venkovské okresy se řadí mezi méně rozvinuté oblasti. O tom svědčí skutečnost, že *17 venkovských okresů z celkového počtu 29 je zařazeno podle hospodářské síly mezi prvních 20 tzv. hospodářsky slabých oblastí, které jsou charakteristické nižší hospodářskou a životní úrovní, vyšší mírou nezaměstnanosti, nízkou hustotou zalidnění a depopulačními tendencemi.*

Obecní zřízení z roku 1990 se navrátilo k modelu existujícího u nás na úrovni obcí již od roku 1849. Tento systém přetrval až do roku 1948. Vznik soustavy národních výborů znamenal zánik samosprávy. **Rok 1990 znamenal obnovení územní samosprávy na úrovni obcí.** Nabytím účinnosti ústavního zákona č. 294/1990 Sb. a současně zákona č. 367/1990 Sb. o obcích (obecní zřízení) vznikly k 24. listopadu 1990 obce jako územní samosprávné jednotky s právní subjektivitou. Obce jsou charakterizovány nejen jako územní společenství občanů, ale také podle čl. 101 odst. 3 Ústavy České republiky jako veřejnoprávní korporace, které mohou mít vlastní majetek a hospodaří podle vlastního rozpočtu.

Sledujeme-li vývoj obcí od roku 1990, *došlo k výrazné dezintegraci, neboli osamostatnění obcí*, které byly minulým režimem mnohdy necitelně i nesmyslně sloučeny do tzv. střediskových obcí. Dezintegrace znamenala pro malé obce samostatnost, která však byla spojena s četnými problémy (především rázu finančního, ale mnohdy i politického, kdy byl problém sestavit obecní zastupitelstvo).

Výrazná většina menších obcí se aktivně zapojila do **Programu obnovy venkova**, obnovila své kulturní a duchovní tradice, začal se zlepšovat vzhled obcí, objevili se drobní podnikatelé, obnovila se bytová výstavba a tím i stabilizace obyvatel na venkově. Se zvyšujícími se náklady na údržbu a provoz obecního majetku, na zajištění nezbytné dopravní obslužnosti, dotováním základního školství a dalšími náklady neinvestičního charakteru se ukázalo, že obce do cca 1 000 obyvatel při průměrné daňové výnosnosti jsou sice schopny ve většině případů zajistit běžný chod obce, ale nestačí bez nebezpečí dlouhodobého zadlužení obce investovat do rekonstrukcí nebo výstavby chybějící infrastruktury.

V současnosti probíhají značné ekonomické a společenské změny, které staví obce do zcela nové situace. Na pozadí strukturálních změn se mění i úkoly vesnice. Mění se hospodářská struktura a charakter zemědělského hospodaření, snižuje se počet pracovníků v zemědělství. Mizí historická identita s místem (ta byla dříve těsně svázána se zemědělstvím). Sociální kontakty jsou značně zúženy vytěsněním kulturního života do měst. Přetrvává značná sídelní a správní roztržitost. Probíhá soutěž mezi obcemi a regiony v hospodářské oblasti, která ovlivňuje tvorbu pracovních míst a zprostředkovaně i počet obyvatel. Mnohé vesnice budou mít v důsledku rostoucí nezaměstnanosti v budoucnosti potíže.

Oblast životních podmínek obyvatelstva je výrazně ovlivněna i úrovní občanské vybavenosti. Nedostatky v této oblasti velmi silně doléhají na venkovské obyvatelstvo. To dokazují i výsledky ze dvou šetření provedených v průběhu roku 1995 (Trnková), kdy **spokojenost s občanskou vybaveností byla řazena na jedno z posledních míst v celkovém hodnocení životních podmínek na venkově.**

Určité oživení a zlepšení podmínek přineslo soukromé podnikání, především v oblasti obchodu. U malých obcí je však rentabilita této činnosti tak nízká, že pokud není tato činnost spojena s další výdělečnou činností, pak se stává pro podnikatele nepřijatelnou. **Vzhledem k poklesu možnosti nákupu prostřednictvím pojezdých prodejen se ve skutečnosti v řadě obcí**, především malých a špatně komunikačně dostupných, **situace zhoršila.**

Malé obce jsou postiženy i uzavíráním základních škol, v důsledku sníženého počtu dětí v obci. Zbývající děti musí dojíždět do větších sídel. Zde však narážejí na problém v dopravě, neboť v řadě obcí došlo k omezení či k úplnému zrušení dopravních spojů do dané obce.

Nárůst obyvatelstva se projevil v zázemí velkoměst, příp. nejbližších okresech. Odchod obyvatel je motivován orientací určité skupiny majetných osob na kvalitnější bydlení formou rodinné výstavby v atraktivnějším prostředí v zázemí velkých měst. Druhou skupinu představuje méně movité obyvatelstvo, pro které je získání bytu (domku) na venkově jedinou možnou alternativou, jak získat byt. V tomto případě však nejde o atraktivní místa s vazbou na krajská města, ale o využití stávajícího bytového fondu na venkově, který souvisí s klesajícím zájmem o koupi objektů pro rekreační využití.

U mnohých obyvatel je *odchod na venkov motivován* nižšími životními náklady na venkově. Problémem je však stále se prohlubující nedostatek pracovních míst na venkově a redukce veřejné dopravy. Mezi migranty je více mužů. Ti se na celkové migraci podílejí z 60,2 %.

Zemědělství trvale představuje důležitou komponentu našeho venkova, avšak nehraje již tak významnou roli jako dříve. Na venkov pronikají další aktivity, které ovlivňují zaměstnanost i charakter sídelní struktury.⁴⁰

Další charakteristiky městského života

„Z hlediska zkoumání způsobu života je třeba pojímat *město* rovněž *jako specificky a velmi diferencované prostředí*, v němž se na relativně omezeném území prolíná a střetává řada společenských a životních funkcí (bydlení, práce, spotřeba, volný čas a rekreace, doprava atd.). To spolu s ostatními sociálními, demografickými a kulturními zvláštnostmi vytváří specifické sociálně psychologické klima města a přispívá k zvláštnostem v utváření jeho způsobu života.“

---

⁴⁰ MAJEROVÁ, V. a kol. *Sociologie venkova a zemědělství*. 2008, s. 150, 163, 167, 171, 178-179, 200, 205-206, 214.

Městský způsob života je typický námezdním zaměstnáním většiny obyvatel, vyšší úrovní vzdělání, jiným způsobem bydlení (nájemní domy či rodinné domy bez hospodářství), vyšší životní úrovní, větší intimitou soukromého života a povolání i jiným způsobem trávení volného času.⁴¹

„*Městské prostředí* charakterizuje T. Piích následujícími znaky:

- účast obyvatel, mládeže ve velkém počtu v různých cílových a účelových skupinách,
- dominance konzumního přístupu a povrchnost v charakteru mezilidských vztahů,
- zánik tradičních autorit, nedostatek výrazných společenských autorit,
- nefungující neformální společenská kontrola,
- výrazná anonymita v životě a činnostech v lokalitě,
- výrazný pokles institutu sousedství,
- velká proměnlivost, rychlost změn v celém životě,
- výrazná diferenciacie v profesní struktuře a společenském rozvrstvení.“⁴²

A jak město působí na vývoj osobnosti dítěte? *Městské* a ještě více *velkoměstské prostředí* není pro dětskou hru ani tak riskantní, jak se původně soudilo, jako spíš podnětově chudé a nevhodné jakožto model pro další životní fáze. Ukázalo se, že pro zdravý rozvoj motoriky, vnímání, myšlení, představivosti, citů a estetického jednání a v neposlední řadě pro rozvoj duchovní dimenze života nabízí venkovské prostředí celou škálu podnětů, které ve městě chybějí nebo se musejí složitě kompenzovat, od kontaktu s rozením a umíráním přes vhlad do práce dospělých po účast na společně slavených svátcích. Dalo by se říci, že ti, kdo se dnes stěhují na venkov kvůli dětem, začínají chápat, že dětské hřiště a mateřská škola nejsou hygienicky a pedagogicky vylepšenou verzí venkova, ale právě jen žalostnou náhražkou tohoto významově i biologicky neskonale bohatšího prostředí.⁴³

Větší města disponují většími finančními prostředky, které mohou investovat do zvyšování úrovně technické a občanské infrastruktury, rozvoje nabídky kulturních institucí apod. Nejvýznamnějšími póly rozvoje v České republice jsou krajská města.

---

⁴¹ VESELÁ, J. *Sociologie obcí a regionů*. 1998, s. 30, 33.

⁴² KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. a kol. *Člověk – prostředí – výchova*. 2001, s. 126.

⁴³ BLAŽEK, B. *Venkov, města, média*. 1998, s. 99-100.

***Střední a malá města zase hrají významnou úlohu při stabilizaci sídelní struktury především ve venkovských oblastech,** kde plní do značné míry funkce pracovní a obslužné pro své blízké okolí. Základní podmínkou plnění jejich stabilizujících funkcí ve venkovském prostoru je kvalitní dopravní napojení obcí.*

A jak to vypadá s městy reprezentujícími kraje, které byly v mém cílovém souboru respondentů, tedy Brno a Jihlava? Druhé největší město České republiky **Brno** má vysoký podíl podnikatelských subjektů a třetí nejvyšší podíl osob zaměstnaných ve službách. ***Podle dojížd'ky za prací představuje Brno druhé největší centrum.*** Relace počtu obsazených pracovních míst na 1 000 zaměstnaných osob bydlících v Brně charakterizuje jeho významnou pracovní funkci. Město do svého rozvoje relativně nejvíce investuje, podíl kapitálových výdajů městského rozpočtu byl v období 2003-2006 nejvyšší. Bytová výstavba je v Brně intenzivní. Přesto se Brno potýká s relativně vysokou mírou nezaměstnanosti. Ekonomicky nejméně výrazným krajským centrem je **Jihlava**. Zaměstnanost ve službách je z krajských měst nejnižší a k nejnižším patří i podnikatelská aktivita. ***Bytová výstavba však naznačuje určitou atraktivitu města.***

Vztahy města a venkova

„Vztah města a venkova lze obecně vyjádřit na principu nodálního regionu, kde město představuje centrum/jádro regionu a přilehlý venkovský prostor jeho zázemí. Rozsah zázemí je dán výskytem interakcí mezi jádrem a zázemím a míra vazeb intenzitou interakcí. Základní a nejdůležitější interakce představují dojížd'ka do zaměstnání a škol a dále dojížd'ka za službami, ať již veřejnými či komerčními.

Existence, množství a struktura subjektů nabízejících zaměstnání a poskytujících služby ve městech společně s jejich dostupností pro obyvatele zázemí jsou zásadní pro fungování venkovského prostoru a určují životní úroveň a kvalitu života na venkově. ***Města tak plní obslužnou funkci. Jednou z neúčinnějších cest stabilizace (udržení obyvatelstva na venkově) a rozvoje venkova je právě posílení obslužné funkce měst.***⁴⁴

---

⁴⁴ KAŠPAROVÁ, L., PŮČEK, M. a kol. *Kohezní politika: Osídlení v České republice*. 2009, s. 49, 53-54.

A jací jsou dnešní venkované? *Nejsou to lidé geneticky jiní než lidé ve městě.* Mají jen jinou duchovní tradici. Nezapomeňme, že jich pořád ubývá, takže ti, co stále ještě zůstávají, jsou neuvěřitelně vyselektovaní. Jsou to ti, kteří již v několikáté generaci odolali svodům v mnoho ohledech snazšího života ve městě. Kromě nich se k nim připojují i lidé z města, kteří jdou na venkov proto, že se nehodlají smířit s vysokou nemocností svých dětí (např. astma, různé alergie). Další skupinou navrátilců na venkov jsou lidé na pokraji důchodu, kteří odcházejí většinou do svých chat nebo chalup a přinejmenším na sezónu od jara do podzimu je zabydlují, žijíce v nich do značné míry po venkovsku. *Být venkovanem už není čirá danost, ale začíná to být stav spojený se svobodným rozhodnutím.*

A jak lze vidět v protikladu město? „Město se může jevit jako hlavní příčina zániku venkova: odlákává často ty nejschopnější lidi; lidé z města jezdí na venkov jen za zábavou; městská architektura a městský způsob chování pronikají na venkov a zbavují ho jeho jedinečného rázu; z *venkova se tak stává periferní předměstí. A právě proto začala být odlišnost a příslušnost k subkultuře s tradicí ceněna výš než schopnost vyrovnat krok s majoritní civilizací.*“⁴⁵

2.2 Nové trendy – suburbanizace aneb „satelitní městečka“

Trend suburbanizace, tedy budování „satelitních městeček“ v příměstských oblastech malých obcí je charakteristický pro období po roce 1989. Jedná se v tomto případě o venkov či město? A jaké důsledky tento trend přináší do života přistěhovalců i starousedlíků? Nejedná se v oblasti občanské vybavenosti a společného prostranství o podobné nedostatky, které nám přinesla v minulosti sídliště?

„Se zpožděním způsobeným zejména čtyřiceti lety pokusů o socialismus se Česká republika snaží chaoticky, spontánně a často zbytečně imitovat trendy, které proběhly a svým způsobem pokračují v západní Evropě. Výstavba velkého počtu rodinných domků na okrajích měst a vesnic je projevem dříve neuskutečnitelných přání mnoha rodin. Je to do jisté míry i *trend módní* a podporovaný silnou „lobby“ příslušných

---

⁴⁵ BLAŽEK, B. *Problémy a výhledy českého venkova*. 1997, s. 14, 23, 38.

podnikatelských odvětví (výrobců automobilů, stavebních firem). *Často se hovoří o „vodorovných“ sídlištích*, a to vzhledem k obdobně nízké urbanistické a estetické úrovni vznikajících souborů rodinných domů jako u sídlišť panelových domů. *Tím se často na venkově natrvalo usazuje městské obyvatelstvo*. To se asimiluje s novým prostředím způsobem, který může do budoucna vést ke vzniku nové kategorie osídlení (ve Velké Británii nazvané „urban village“).⁴⁶

Suburbanizace je v současné době *nejvýraznějším rysem aktuálního vývoje sídelní struktury České republiky*. Prvotním impulsem rozvoje suburbanizace bylo zintenzivnění opakovaných a pravidelných pohybů obyvatelstva (pracovně dojížděkových a obslužných) mezi středisky osídlení a nejbližšími sídly v jejich venkovském zázemí. Příměstské obce se postupně začaly odlišovat od vzdálenějších venkovských prostorů. Po zintenzifikovaných „cestách“ mezi městem a jeho zázemím se šířily některé městské funkce do původně venkovské krajiny. Je samozřejmé, že svou roli v tomto procesu hrál i širší společenský vývoj, celková modernizace venkova.

Za této situace se blízké okolí větších měst postupně připravilo na konečný článek suburbanizačního efektu, jímž je přenos růstových aktivit z měst do jejich blízkého a komunikačně dobře dostupného zázemí. *V regionech velkých měst se tak růstovým článkem staly původně venkovské obce, zatímco vlastní regionální jádro obyvatelstvo ztrácí*. Samozřejmě si ale zachovává funkci jádra socioekonomických kontaktů a progresivních inovací.

V České republice se suburbanizace začala rychle rozvíjet po roce 1989, kdy byla ukončena městská sídlištní výstavba. *Za období let 1997-2006 se růstové indexy měst a venkovských obcí obrátily*, přičemž na kladné bilanci venkovských obcí (+ 3,9 %) se největší vahou podílejí obce v dosahu suburbanizačních procesů.

„Lidé často spatřují pozitivní stránku suburbanizace v tom, že *umožňuje obyvatelům velkých měst přestěhovat se do zdravějšího a volnějšího prostředí, při zachování kontaktu na městské pracovní příležitosti a městské služby*. Z hlediska ochrany přírody a krajiny a uchování základních proporcí osídlení v území přináší

---

⁴⁶ BAŠE, M. *Město – suburbie – venkov*. 2009, s. 42.

ovšem suburbanizace i některé rizikové faktory. Ty se projevují zejména *rozpínáním měst do okolní krajiny* (urban sprawl).⁴⁷

Mezi další důvody patří poptávka po bydlení v osobním vlastnictví, které lze realizovat na levnějších stavebních parcelách v suburbánu. Významu postupně nabývají i další subjektivní stimuly, jako je např. vnímání „dobré adresy“, snaha o vyjádření náležitosti k určité sociální vrstvě.⁴⁸

Sociální prostředí obcí v zázemí velkých měst velmi ovlivňuje sociální skladba nově přistěhovaných obyvatel: věk, dosažené vzdělání, ekonomická aktivita, rodinný status a také místa odkud se stěhují. Obecně lze říci, že se sem stěhuje mladé obyvatelstvo s *výrazně vyšším sociálním statutem*, které charakterizují vyšší příjmy a vyšší vzdělání.

Migrace do zázemí velkých měst je charakteristická především pro *mladé rodiny s dětmi*. Hledání nového bydlení úzce souvisí s pozicí v životním cyklu domácnosti. Jsou to právě mladí lidé zakládající rodinu, kteří jsou na začátku své rezidenční kariéry. Mezi přistěhovanými do zázemí však jsou v menší míře také rodiny s odrostlejšími dětmi či starší manželské páry. Uvedená tvrzení potvrzují i statistická data: nejvíce přistěhovaných je zaznamenáno ve věkových skupinách 25-34 let a 0-9 let, méně pak ve starším věku od 35 do 65 let. Obecně tak *dochází k výraznému omlazení věkové struktury obcí*.

Specifická věková struktura nově příchozích obyvatel však s sebou může kromě pozitivních stránek ve formě oživení dění v obci přinášet také problémy. Nadprůměrné zastoupení mladých rodin s dětmi způsobuje *výrazný tlak na využívání sociální infrastruktury*, zejména mateřských a základních škol. Suburbánní lokality s velkým migračním ziskem a rychlým nárůstem obyvatel čelí problémům s nedostatečnou kapacitou škol. Zvýšená poptávka po těchto službách je však relativně krátkodobá a obce musí zvážit, jakým způsobem se s ní vyrovnají.

---

⁴⁷ KAŠPAROVÁ, L., PŮČEK, M. a kol. *Kohezní politika: Osídlení v České republice*. 2009, s. 64-65.

⁴⁸ HOSKOVCOVÁ, M. *Rozvoj bydlení v příměstských oblastech města Brna*. 2008, s. 17.

Do zázemí velkých měst přicházejí také specifické sociální skupiny nových obyvatel. Podíl migrantů *s vysokoškolským nebo středoškolským vzděláním* s maturitou je v porovnání s migračními proudy obecně v populaci mnohem vyšší. Sociální struktura nových obyvatel je částečně ovlivněna i jejich věkem, protože stěhující se mladí lidé mají obecně vyšší úroveň dosaženého vzdělání.

Rozdíly jsou návazně i *v ekonomickém statusu novo- a starousedlíků*. Noví rezidenti mají zpravidla průměrně vyšší příjmy než starousedlíci: jsou schopni platit hypotéku na poměrně nákladně pořízené domy a byty, splátky za auta a další.⁴⁹ Ve struktuře obyvatel předměstských obytných celků můžeme zaznamenat **vysoký podíl nezávisle činných osob a pracovníků v řídicích pozicích** (podnikatelé, živnostníci, management). Jde o vysokopříjmovou skupinu obyvatel s relativně malým podílem na celkové populaci měst.⁵⁰

Prostředí různých čtvrtí jádrového města se mezi sebou liší, proto je zajímavé i zjištění z jakých částí města pocházejí noví rezidenti. Ve výběrovém šetření jich **polovina uvedla, že dříve bydlela v panelovém domě na sídlišti, třetina v cihlovém bytovém domě ve vnitřním městě** a zbytek v rodinném domě na okraji města nebo v jiné obci. Odliv mladšího a bohatšího obyvatelstva může v některých částech měst znamenat hrozbu úpadku sociálně slabších oblastí.

Co se týká sociální infrastruktury, mimo již zmíněných školek a škol často nestačí kapacitní možnosti lékařů přímo v obci či jejím okolí nebo **chybí dostatek příležitostí pro trávení volného času dětí i dospělých**.

Výraznější zastoupení určité věkové skupiny v populaci obce pak může přinést další problémy i z dlouhodobého pohledu. **Populace bude postupně stárnout a v obci bude vyšší zastoupení seniorů**, pro něž bude nutné zajistit specifické sociální služby.

S nastíněnými problémy se obtížně potýkají zejména malé obce, do nichž se přistěhuje větší počet nových obyvatel. Starosta a zastupitelstvo se tak mohou potýkat s požadavky části obyvatel na investiční aktivitu v jejich prospěch a někdy

⁴⁹ OUŘEDNÍČEK, M. a kol. *Suburbanizace.cz*. 2008, s. 40-41.

⁵⁰ HOSKOVCOVÁ, M. *Rozvoj bydlení v příměstských oblastech města Brna*. 2008, s. 17.

na úkor starousedlíků (například výstavba dětského hřiště, která bude pouze v lokalitě nové výstavby a z důvodu omezených finančních zdrojů zamezí naplnění odlišných potřeb starousedlíků).

S příchodem vzdělanějších obyvatel dochází ke **zkvalitnění sociální struktury**. Novousedlíci si s sebou do nového bydliště přinášejí své kontakty, informace a přístupy. Pokud se je podaří zapojit do dění v obci, může to být dobrým impulsem a **velkým přínosem pro kvalitní rozvoj obce**.

Z výše uvedených rozdílů v sociální struktuře přistěhovalých a starousedlíků **může docházet k sociální polarizaci**, kterou lze sledovat také porovnáním způsobu bydlení starých a nových obyvatel obce. Rozdílná je architektura domů i jejich fyzický stav. Způsob bydlení do velké míry koresponduje se sociálním statutem obyvatel a vypovídá o jejich životním stylu. Obě skupiny obyvatel mají také odlišný rytmus dne: různí se začátek a trvání pracovní doby nebo doba strávená doma nebo na zahradě. Noví obyvatelé mají ve srovnání se starousedlíky odlišné názory a postoje, které někdy zapříčiňují různé pohledy na budoucí rozvoj obce. V některých případech může vést soužití polarizovaných skupin ke vzniku sociálního napětí a vytvářet prostor pro vznik potenciálních rozporů či konfliktů.

Znakem suburbánních obcí je **zvýšená politická participace novousedlíků**, kteří se zajímají o dění v obci a chtějí ho ovlivňovat. Nově přichozí také **vykazují vyšší aktivitu ve vytváření občanských sdružení**, která mají různé cíle od zlepšení občanské vybavenosti až po organizaci společenských akcí. To však může být v některých případech i negativem pro sociální klima v obci, a to v případě, že noví rezidenti prosazují svoje zájmy na úkor starousedlíků.

Sociální soudržnost v rámci susedství nových rodinných domů je poměrně těsná! To je zřejmě ovlivněno podobnou sociální i demografickou skladbou jejich obyvatelů. Jelikož je suburbanizace v mnoha lokalitách mladý proces, **vztahy mezi starousedlíky a nově přistěhovalými obyvateli bývají hodnoceny jako nevyvinuté**. Většinou dochází k rezervovanému přijetí nových obyvatel do komunity obce. Podle vyjádření jednoho z novousedlíků „dochází k pozvolnému průniku „náplavy“ mezi starousedlíky“.

Významnou roli při navazování těchto vztahů hraje fyzická a sociální vzdálenost obou skupin obyvatel. Fyzickou vzdáleností se rozumí míra prostorové izolace nové zástavby od staré části obce. Sociální vzdálenost je daná rozdílností v socio-demografických charakteristikách jednotlivců. Z provedených výzkumů vyplývá, že **sociální vzdálenost představuje silnější bariéru pro navazování kontaktů**. K překonání fyzického oddělení nové zástavby obvykle dochází snadněji. Obecně navazování kontaktů mezi obyvateli jedné lokality významně ovlivňuje také **přítomnost a kvalita veřejných prostor a míst setkávání**.

Denní režim suburbii v řadě ohledů připomíná panelová sídliště. Stejně jako na sídlištích i v suburbii **dominuje bydlení. Ostatní aktivity během dne se odehrávají mimo místo bydliště** a jeho bližší okolí. Proto se také suburbia během všedního dne z velké části vyliďňují. Důležitou skupinou obyvatel, která zůstává v místě bydliště, jsou matky s dětmi a ve starších částech obcí také lidé v důchodovém věku. Z tohoto důvodu je třeba klást důraz nejen na občanskou vybavenost ve formě obchodů, služeb a sportovišť, ale i na veřejné prostory, lavičky, chodníky a cesty určené pro pěší pohyb a pasivní odpočinek. Pouze tak je možné udržet část obyvatel v místě bydliště a přispět tím k oživení obce tak, aby se suburbium nestalo pouhou „noclehárnou“.

Doprava a dopravní situace představují jeden z nejproblémovějších aspektů suburbanizace. Rychlý rozvoj rezidenční suburbanizace ve velkých městech zvyšuje počty osob, které se každodenně přepravují mezi zázemím a jádrovým městem. Intenzivní přepravní toky a preference osobních automobilů poté způsobují pravidelné přetížení dopravních komunikací jak mezi městem a zázemím, tak i uvnitř města.

Mezi lety 1990 a 2006 se v České republice zvýšil počet osobních automobilů o 67 %. V roce 2006 tak na 1 000 obyvatel připadalo 398 automobilů. Ve velkých městech byl nárůst počtu automobilů ještě vyšší. V případě nových rezidentů přicházejících do zázemí měst je možné předpokládat ještě vyšší stupeň automobilizace. **Každá domácnost zpravidla disponuje dvěma osobními automobily**.

Zřetelná dominance osobního automobilu je důsledkem jak objektivních překážek v každodenním životě obyvatel (větší vzdálenost místa bydliště od místa pracoviště), tak omezené nabídky veřejné dopravy. Důležitou roli hraje také životní styl nových obyvatel.⁵¹

Závěrem lze říci, že *nově vznikající příměstská zástavba může dosáhnout takového rozsahu, kdy zcela pohltí a potlačí znaky původního osídlení a převažovat začnou charakteristiky nové*. Současně může dojít i k tomu, že *lokality vzniklé suburbanizace mohou být postupem času pohlceny rozrůstajícím se kompaktním městem*.⁵²

2.3 Výhledy do budoucnosti

A jakým směrem se bude náš venkov a město dále vyvíjet?

„*Velikost domácností* se snižuje a lze očekávat, že toto snížení bude pokračovat i v budoucnu. Podle některých odhadů dojde do roku 2030 k jejímu *snížení v průměru na 2,24 obyvatel*. Zmenšování velikosti domácnosti bude nutno spojovat s růstem jejich počtu, což bude způsobeno především vzrůstem počtu jednočlenných domácností starých lidí.“⁵³

Jiný odhad zdůrazňuje, že rodiny budou ještě menší než nyní v důsledku růstu počtu svobodných nebo rozvedených osob, domácností matek s jedním dítětem, zvětšování počtu vdov a vdovců v důsledku prodlužování lidského věku a konečně také růstu jednotlivě žijících mladých lidí. To vše samozřejmě souvisí se změnami hodnot, s nárůstem individualismu, ale paradoxně i s tzv. postmaterialistickými hodnotami, s vyšším vzděláním a vyšší sociální mobilitou.⁵⁴

---

⁵¹ OUŘEDNÍČEK, M. a kol. *Suburbanizace.cz*. 2008, s. 42, 44-46, 48-49, 51, 56, 58-59.

⁵² HOSKOVCOVÁ, M. *Rozvoj bydlení v příměstských oblastech města Brna*. 2008, s. 14-15.

⁵³ VESELÁ, J. *Sociologie obcí a regionů*. 1998, s. 13.

⁵⁴ HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. 2002, s. 326.

Program obnovy venkova definuje sedm základních okruhů priorit:

- udržení, obnova a rozvoj místních kulturních a společenských tradic, životního stylu, pospolitosti obyvatel obce a vědomí vlastní odpovědnosti za rozvoj obce,
- rozvíjení partnerských vztahů se sousedními obcemi i městy, se sousedícími mikroregiony a se spřátelenými obcemi za hranicemi České republiky,
- rozvoj hospodářství, zejména využívajícího místních hmotných zdrojů a zaměstnávajícího místní obyvatele, rozvoj podnikání zemědělského i nezemědělského, služeb, cestovního ruchu apod., rozvoj místního marketingu, klientely a distribučních sítí místních výrobků,
- zachování a obnova vlastního obrazu obcí, jejich sepětí s krajinou, zachování a obnova specifického rázu venkovské zástavby, jeho přirozené a jedinečné působivosti v místě a krajině, obnova kulturních památek na venkově,
- úprava veřejných prostorů a staveb, zlepšení občanské vybavenosti a technické infrastruktury, vč. technických zařízení zajišťujících ochranu životního prostředí,
- udržení, obnova a účelné využití produkčního potenciálu okolní zemědělsky využívané krajiny v návaznosti na vhodnou organizaci a využití pozemků při zachování a rozvíjení jejich přírodní, obytné a estetické hodnoty,
- převzetí spoluodpovědnosti za udržování a rozvoj regenerační, rekreační a terapeutické funkce venkovského prostoru.⁵⁵

„Pozitivní pro budoucnost venkovských obcí je skutečnost, že bydlení na venkově je v České republice relativně oblíbené. Kromě možnosti bydlet ve vlastním domě je oceňováno především kvalitní životní prostředí, bezpečnost i dobré sociální prostředí. Za nevýhodu bydlení na venkově obyvatelé považují především nedostatek pracovních příležitostí a nedostatečné dopravní spojení. Migrační potenciál venkovských obyvatel není příliš výrazný. Tři čtvrtiny respondentů by se nechtěly stěhovat jinam.“⁵⁶

Prognóza obyvatelstva České republiky do roku 2020 předpokládá u obyvatelstva obcí do 2 000 obyvatel, že imigrace nepokryje přirozené úbytky a počet i podíl venkovského obyvatelstva bude mírně klesat. U obcí s 2 000 až 4 000 obyvatel lze

---

⁵⁵ KAŠPAROVÁ, L. a kol. *Rozvoj vesnice*. 2005, s. 15.

⁵⁶ KAŠPAROVÁ, L., PŮČEK, M. a kol. *Kohezní politika: Osídlení v České republice*. 2009, s. 40.

očekávat z důvodů ekonomické revitalizace a bytové výstavby na „zdravějším venkově“ nejprve rychlejší a posléze zvolněný růst obyvatelstva. U malých venkovských měst s 5 000 až 9 999 obyvateli lze předpokládat mírnou revitalizaci, která povede ke zvyšování trvale bydlících osob.⁵⁷

„**Sídliště** jsou nejviditelnějším hmotným dědictvím po době socialismu a nejen to, budou vyžadovat i v budoucnosti četné opravy a úpravy, aby se z nich nestaly velké obytné slumy (holobyty). O jejich hromadném odstraňování, jak se dělo a děje v řadě západoevropských zemí, nelze – vzhledem k současnému nedostatku zdrojů v České republice a k naší bytové nouzi – v nejbližší době uvažovat. **Realistickou cestou je jejich úprava a humanizace.**“⁵⁸

„Pád totalitárního režimu vyvolal v naší zemi jakési okamžité tabu na panelovou výstavbu, se kterým nepohnulo ani betonářské lobby.“⁵⁹ Nicméně v budoucnu se stanou některá sídliště pravděpodobně mnohem větším problémem. Paradoxně se jejich stav začne rychle zhoršovat v situaci, kdy se začne zlepšovat celková bytová situace jednotlivých měst. Toto zlepšení povede k opouštění sídlišť těmi, kdo si budou moci dovolit bydlet v jiných místech měst. Nemusí k tomu dojít, jestliže města začnou sídliště energicky opravovat, a zejména upravovat, tj. humanizovat. Nicméně pravděpodobnost vzniku sídlištních slumů je velká, zejména v případech větších celků, dopravně špatně napojených na centra a v špatném prostředí. **Řada sídlišť bude celá desetiletí velkou starostí měst.**

Jednou z velkých proměn světa, v němž žijeme, je růst a formování městských společností. Je to součást hluboké kulturní, sociální a hospodářské metamorfózy probíhající na všech kontinentech naší planety. Evropa, Severní Amerika, Austrálie a Oceánie jsou dnes, kromě několika oblastí, už plně městskými společnostmi, Latinská Amerika, Asie a Afrika jsou uprostřed této proměny a **ke konci 21. století bude celý svět městský.**

---

⁵⁷ MAJEROVÁ, V. a kol. *Sociologie venkova a zemědělství*. 2008, s. 208.

⁵⁸ HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. 2002, s. 279.

⁵⁹ BLAŽEK, B. *Venkov, města, média*. 1998, s. 183.

Výrazem této metamorfózy je skutečnost, že zcela rozhodující část obyvatel jednotlivých zemí bydlí a pracuje v různě velkých městech nebo ve velkých městských regionech. Ale nejen to, v těchto městských prostorech jsou soustředěny klíčové činnosti spojené s hospodářským, politickým a technologickým rozhodováním. Venkov a venkovské osídlení samozřejmě existují dál, ale staly se součástí urbanizovaných společností.

Jestliže v roce 2000 žilo v městských sídlech v Evropě 75 % obyvatelstva, předpokládá se, že do roku 2020 se jeho podíl zvýší na 80 %. V Evropě se prakticky klasická urbanizace zastavuje a přechází do nových sídelních procesů, které lze označit jako *procesy urbánní regionalizace*. To je obecný rámec, ve kterém se Evropa a v podstatě i Česká republika nachází.

Stupeň urbanizace dosáhl v České republice vysoké úrovně a ve smyslu kvantitativně statistickém bude tento proces v blízké budoucnosti ukončen. Česká společnost se stane plně urbanizovanou. Za těchto okolností i za situace, kdy nebude existovat přirozený přírůstek obyvatelstva, může být růst kteréhokoli města důsledkem pouze dvou procesů: buď dané město poroste v důsledku stěhování lidí ze zahraničí, anebo na úkor jiných měst či regionů země. I když lze počítat s tím, že počet přistěhovalců ze zahraničí do České republiky bude v příštích desetiletích stoupat, není pravděpodobné, že by se zvýšil natolik, aby vyvolal vlnu nové urbanizace. Spíše se bude uplatňovat druhý mechanismus.

Díky technologickým a ekonomickým změnám spojeným s integrací českého hospodářství do evropského hospodářského prostoru *dojde i u nás v blízké budoucnosti k výraznějšímu rozdělení měst a regionů na ty dynamické a prosperující a na ty, které budou zaostávat a budou relativně, případně i absolutně chudnout.* Upadající hospodářská báze regionů automaticky vyvolává úpadek a chátrání měst, infrastruktury a selektivní vystěhovalectví. Odcházejí ti čilejší, aktivnější, zůstávají pasivnější a méně přizpůsobiví.

Četné rozbory ukazují, že v západoevropských městech *roste sociální nerovnost.* Jedním z důvodů je poměrně vysoká nezaměstnanost, dalším skutečnost, že v těchto městech chybějí kvalifikovaní pracovníci pro sofistikované druhy výroby

a administrace. To vše kombinováno s rostoucím přistěhovalectvím vyvolává růst sociálního napětí a výbuchy násilí. Realistický odhad budoucnosti našich velkých měst se nemůže vyhnout upozornění na vývoj, který může zahrnovat i podobné fenomény.

Města vždy stimulovala a umožňovala bohatství životních forem, symbolů i rituálů a není pochyb, že **česká města blízké budoucnosti budou prožívat vlny nových a ještě novějších životních stylů**. Mohou být alternativní, ale také tradiční, sportovní nebo umělecké, případně také soustředěné kolem nových náboženských kultů a sekt. Je rovněž zřejmé, že řada z těchto nových životních stylů a orientací se bude veřejně prezentovat. Městská prostředí našich měst se v budoucnosti stále častěji stanou místy nových nebo staronových shromáždění, „parties“, průvodů atd.

Poroste význam aktivit občanské společnosti. Nejde tu o abstraktní politické pojetí občanské společnosti, nýbrž o skutečnost, že lze předpokládat nárůst participace lidí na správě měst, jejich částí, na podílení se na práci i občanských povinnostech, že pomalu, ale jistě poroste rozsah dobrovolné práce, dárcovství a jiných občanských činností spojených s takovými aktivitami, jako jsou sdružení nájemníků, neformální sousedská sdružení, sdružení vzájemné pomoci, sdružení mladých lidí a celá řada lokálních i nelokálních sociálních a zájmových sítí. Už dnes je množství těchto aktivit překvapivě veliké a v budoucnosti poroste. Půjde ostatně o navázání na jednu z dobrých českých tradic sahajících do hloubky 19. století.

Pokud jde o růst měřený počtem trvale bydlících obyvatel, **naše velkoměsta**, tj. města s více než 100 000 obyvatel, **v jejich dnešních administrativních hranicích v příštích desetiletích neporostou, ba naopak je pravděpodobné, že budou ztrácet obyvatelstvo**. Jeden z odhadů v tomto směru předpokládá, že dnešní počet obyvatel v těchto městech – zhruba 2 150 000 lidí – klesne do roku 2020 na 2 083 000, a lze předpokládat, že v roce 2030 klesne na 2 070 000.

Je však více než pravděpodobné, že **v metropolitních regionech Prahy, Brna a možná i Plzně jako celku počet bydlících obyvatel poroste**. Lze se dokonce odvážit tvrzení, že počet pracujících v těchto velkoměstech vymezených administrativními hranicemi poroste rovněž. Zvýší se totiž zřejmě rozsah dojíždění, a to ze stále větších

vzdáleností, jak to bude umožněno rozvojem dálniční sítě a obecně zlepšením kvality silniční sítě a příměstských železnic.

Rozvoj se bude dít podél kapacitních dopravních tahů a také v oblastech s příznivým životním prostředím a dostatkem ploch pro bytovou a jinou výstavbu. Je totiž zřejmé, že za bytovou výstavbou půjdou i služby a v některých případech i podniky s pracovními příležitostmi. Současná převaha neregulovaného trhu s půdou a slabost územního plánování však ještě delší dobu povedou k tomu, že budoucí formy této vlny suburbanizace a dekoncentrace budou mít podobu tzv. rozsídlování, tj. poměrně chaotické výstavby menších či větších skupin rodinných domků nedostatečně vybavených školami, obchody a jinými službami a neumožňujících racionální obsluhu prostředky hromadné osobní dopravy.

Naše *středně velká města* (Hradec Králové, Olomouc, České Budějovice a řada dalších, dnes krajských, měst) *nečeká v budoucnosti žádný výrazný kvantitativní růst*, získají však vzhledem k svému novému správnímu postavení důležitý rozvojový potenciál.⁶⁰

A co nám přinese globalizace? „Nad městem i vesnicí jakožto lokálními sídelními útvary se coby hrozba a snad i nová naděje klene vznikající nová planetární civilizace. Pomocí elektronických médií jsme náhle všichni obyvateli jedné globální vesnice – a ať už nás problémy sousedů z Afriky nebo Jižní Ameriky zajímají nebo ne, vidíme si s nimi navzájem do talíře a stále více sdílíme společný úděl. Z vysoce rozvinuté země, které závidíme, k nám přitom může dorazit smrtící epidemie, na kterou se najde lék v horách nebo pouštích některé z nejchudších zemí. Jako planeta Země vstupujeme do dějinného údobí tak dramatického, že *nikdo neví předem, kdo bude pro přežití a nalezení nových forem života potřebnější, zda rušná města nebo poklidné vesnice* stejně jako zda bohatý první svět s jeho vědeckou technikou nebo chudý třetí svět s jeho dosud nezaniklými tradicemi.“⁶¹

---

⁶⁰ HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. 2002, s. 5, 317-320, 325-328.

⁶¹ BLAŽEK, B. *Problémy a výhledy českého venkova*. 1997, s. 18

2.4 Dílčí závěr

Závěrem této kapitoly se pokusím ohlédnout zpět a vystihnout nejdůležitější změny, které životu ve městech a na venkově v naší zemi přinesl vývoj společnosti po roce 1989.

Venkovský způsob života se značně přiblížil tomu městskému, a to hlavně díky vysoké dojížděce do zaměstnání do blízkých větších měst, která byla způsobena snižováním podílu pracovníků v zemědělství a rozšiřováním terciárního sektoru. Městský způsob života prošel také mnoha podstatnými změnami, ke kterým došlo hlavně vlivem změny politického a společenského režimu a otevřením hranic, což přineslo nové životní způsoby z Evropy a dalších částí světa.

Snahy o násilné přiblížování venkova městu jsou dnes hodnoceny spíše negativně a v současné době je důraz kladen především na zachování jedinečnosti a tradic venkova a obnovu venkova v mnoha vytyčených směrech.

Rozšiřování myšlenky, že dochází k odlivu městského obyvatelstva na venkov, není jednoznačně oprávněné, neboť i když statistiky tento jev potvrzují, až jejich kvalitativní analýza ukazuje, že se jedná o tzv. suburbanizaci, tedy migraci městského obyvatelstva do příměstských oblastí či obcí, které si ale již nezachovávají podstatné rysy venkovského života a do budoucna lze předpokládat, že se z těchto oblastí stanou tzv. městské regiony typické městským způsobem života.

Trend suburbanizace neboli budování „satelitních městeček“ přináší celou řadu problémů zejména v dopravě, dále v nedostatečné občanské vybavenosti a chybějících veřejných prostorech určených pro relaxaci a setkávání se. Kromě toho zde vznikají podstatné sociální rozdíly mezi přistěhovalci a starousedlíky a určitá bariéra mezi těmito dvěma skupinami. Současně ale tento trend obohacuje „venkov“ (jedná se o příměstské oblasti a obce) o vzdělanější složku populace, která je na tom ekonomicky lépe než původní obyvatelé a dochází také k omlazení populace, neboť se do těchto obcí stěhují zejména mladí lidé s dětmi.

Otázkou, na kterou se jen těžko hledá odpověď, je, jak se náš venkov a město budou vyvíjet v budoucnu a co vše přinese této oblasti lidského života globalizace. Pokud v závěru mohu vyjádřit svůj názor či přání, přikláním se ke snahám o zachování venkova s jeho tradičním pojetím způsobu života, i když chápu, že to v dnešní společnosti již není zcela možné. Současně by stejnou prioritu mělo mít úsilí o zkvalitňování podmínek života v našich městech a velkoměstech a o návrat života a lidí do centra těchto měst.

3. Průzkum současných proměn života ve městě a na venkově

Cílem empirické (praktické) části méj diplomové práce je pomocí dotazníkového šetření zjistit postoje a názory respondentů žijících jak ve městě, tak na venkově. Z výsledků tohoto šetření by měly být patrné možnosti a rozdíly v žití na venkově a ve městě, a to z pohledu obyvatel těchto dvou lokálních prostředí. Současně by mi výsledky šetření měly poskytnout potřebné údaje k získání odpovědí na mnou formulované hypotézy, tzn. buď tyto hypotézy potvrdit, nebo vyvrátit.

3.1 Projekt a realizace průzkumu, tvorba dotazníku

Charakteristika použitých metod

Empirické údaje potřebné k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz jsem získala prostřednictvím *dotazníkového šetření s kvantitativním přístupem*. Následnou *kvalitativní analýzou získaných dat* jsem vyvodila odpovědi na položené hypotézy a provedla celkové vyhodnocení a interpretaci dat v závěru práce, které jsem doložila argumenty a výsledky získanými empirickým průzkumem.

„Přesná formulace konkrétního cíle a úkolů dotazníku ve vztahu ke zvolenému problému jsou základní podmínkou účelného koncipování dotazníku. Přispívají k cílevědomému obsahovému zaměření dotazníku i k jasnému zaměření jednotlivých položek na uzlové momenty. Naproti tomu nepřesné nebo příliš povšechné vymezení problému vede většinou k nejasnosti celkové obsahové koncepce dotazníku a k orientaci na náhodné, nepodstatné stránky při shromažďování dat. Tím se již v zárodku snižuje objektivnost a vytváří plodná půda pro vznik zkreslených závěrů.

Proto je zvláště důležité si uvědomit, že objektivní výsledek dotazníkové metody závisí v prvé řadě na teorii, z níž vědecký pracovník vychází, na *promyšlené vědecké*

hypotéze. Z hlediska dané hypotézy stylizuje jednotlivé otázky a zaměřuje je na podstatné stránky zkoumaných jevů a procesů.“⁶²

Tvorba dotazníku

Při tvorbě dotazníku jsem vycházela z těchto hypotéz:

Hypotéza č. 1

Předpokládám, že na venkově oproti městu žijí lidé s vyšším věkovým průměrem.

Hypotéza č. 2

Předpokládám, že na venkově oproti městu žijí lidé s nižší úrovní nejvyššího dosaženého vzdělání.

Hypotéza č. 3

Předpokládám, že sousedské vztahy na venkově jsou bližší než ve městě.

Hypotéza č. 4

Předpokládám, že na venkově se lidé sebevzdělávají méně než ve městě.

Hypotéza č. 5

Předpokládám, že skladba volného času stráveného v domácím prostředí se na venkově a ve městě významně neliší.

Hypotéza č. 6

Předpokládám, že lidé ve městě sportují více než lidé na venkově.

Hypotéza č. 7

Předpokládám, že kulturnímu vyžití se více věnují lidé z města než z venkova.

Přesné definování hypotéz pro mě bylo klíčem pro optimální sestavení jednotlivých položek (otázek) dotazníku. Ty jsem v první části zaměřila na zjištění ***základních parametrů o respondentech***, tzn. jejich pohlaví, věku, nejvyššího

---

⁶² SKALKOVÁ, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1983, s. 87.

dosazeného vzdělání a velikosti obce, ve které žijí, protože tento údaj je pro mé šetření rozhodující. Při stanovování jednotlivých možností u těchto položek (např. velikosti obce) jsem vycházela z analýzy písemných pramenů, zejména demografické povahy. Další okruh otázek zahrnuje položky týkající se **lokálního prostředí a sousedských vztahů**. Následující položky se zaměřují na oblast **vzdělávání**. Poslední soubor otázek je zacílen na **volný čas** respondentů, tedy způsob jeho trávení a možnosti, které prostředí dané velikostí obce nabízí.

V úvodu dotazníku jsem respondenty oslovila a požádala je o pomoc. Zároveň jsem na stejné místě uvedla, z jakých důvodů je oslovuji, co je cílem mého šetření, že se jedná o anonymní sběr dat a upozornila jsem je na maximální odhadovanou dobu potřebnou k vyplnění dotazníku. Stejně tak jsem zde uvedla termín a internetové stránky, na kterých se mohou seznámit s výsledky mého šetření. V závěru dotazníku jsem uvedla časový rozsah, dokdy jej potřebuji vrátit vyplněný zpět.

Jelikož jsem dotazník distribuovala v tištěné i elektronické podobě, **nelimitovala jsem způsob označení správných odpovědí žádným způsobem**, protože obě formy distribuce umožňují rozdílné způsoby a mým cílem bylo, aby vyplnění dotazníku nezpůsobilo respondentům žádné komplikace (např. při nižší znalosti aplikace Microsoft Office Word). Vzor dotazníku je obsažen v Příloze č. 1 této práce.

Organizace a realizace průzkumu

Dotazník jsem distribuovala **v tištěné podobě i elektronickou formou** pomocí emailu. Způsob distribuce jsem volila především podle možností respondentů daných zejména jejich přístupem k osobnímu počítači a elektronické poště.

Respondenty jsem oslovovala zejména v okruhu mé rodiny, mých přátel a známých, případně jejich prostřednictvím. Byla jsem příjemně překvapena aktivní pomocí několika konkrétních osob při sběru dat. Celkem jsem rozdistribuovala 200 dotazníků. Jelikož jsem respondenty oslovovala zcela cíleně, **návratnost dotazníků byla téměř stoprocentní, tj. 97,5 %**.

Při kvalitativní analýze získaných dat jsem se *cíleně zaměřila na vyhodnocení těch parametrů* (pohlaví, věk, vzdělání, velikost obce), *kteřé pro danou položku dotazníku byly relevantní a z mého pohledu podstatné*.

Kromě toho jsem se rozhodla *vyhodnotit zejména kategorie respondentů, které jsou v šetření zastoupeni oproti ostatním kategoriím většinovým podílem* (např. z hlediska věku jsem se rozhodla nevyhodnocovat kategorii 66 a více let, protože je v mém šetření zastoupena pouze 12 respondenty, což mi neumožňuje podat kvalitní a vypovídající vyhodnocení).

Oba výše uvedené kroky, resp. rozhodnutí jsem učinila především z tohoto důvodu: můj dotazník obsahuje značné množství položek a při čtyřech základních rozřazovacích parametrech by vyhodnocení veškerých posbíraných dat významně rozšířilo obsahovou kapacitu mé práce.

3.2 Respondenti a jejich analýza

Jak ve své knize uvádí prof. Kohoutek: „Pro některé průzkumy stačí 20 – 40 zkoumaných osob. *Pro průzkum veřejného mínění je to 1 000 – 2 000 dotazovaných osob*“.⁶³ Na základě této teze jsem si plně vědoma, že mé šetření ani zdaleka nenaplnuje požadavek pro optimální průzkum veřejného mínění a je značně limitováno počtem respondentů. V počátcích jsem kalkulovala zhruba se šedesáti respondenty. Nicméně v celkovém součtu se mi nakonec podařilo získat **194 kompletně vyplněných dotazníků**.

Při výběru respondentů jsem se snažila postihnout *všechny věkové kategorie produktivní a poproduktivní složky populace*, i když při distribuci prostřednictvím jiných osob jsem to vždy nemohla zcela ovlivnit. Stejně tak jsem usilovala o to, aby byl soubor respondentů zastoupen zhruba *z poloviny obyvateli venkova a ve stejné míře obyvateli města*. Stejný koeficient jsem volila i v případě cílových oblastí, jimiž byl *kraj Vysočina a město Brno* spolu s okresem Brno-venkov. Z toho vyplývá, že platnost mého šetření je těmito oblastmi limitována. Tyto oblasti jsem zvolila zcela záměrně,

---

⁶³ KOHOUTEK, R. *Metoda dotazníku pro pedagogy*. 1998, s. 10.

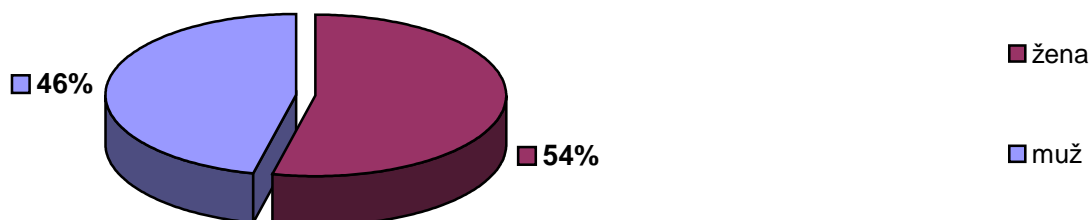
a to především z důvodu mého stávajícího (město Brno) a původního (kraj Vysočina, obec Chroustov s cca 250 obyvateli) místa bydliště.

Analýza respondentů

Základní kritéria pro analýzu respondentů jsem zvolila následovně: pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání a velikost obce.

A) Podle pohlaví:

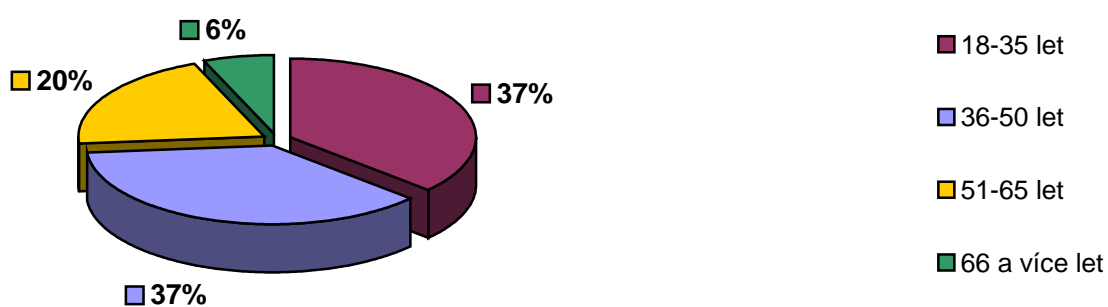
Šetření se zúčastnilo celkem *194 respondentů*, z toho *104 žen* a *90 mužů* (procentuální vyjádření znázorňuje vždy následující graf).

B) Podle věku:

Z hlediska věkového rozložení respondentů se šetření zúčastnilo:

- celkem **71 osob ve věku 18-35 let**, z toho 41 žen a 30 mužů,
- celkem **72 osob ve věku 36-50 let**, z toho 36 žen a 36 mužů,
- celkem **39 osob ve věku 51-65 let**, z toho 23 žen a 16 mužů,
- celkem **12 osob ve věku 66 a více let**, z toho 4 ženy a 8 mužů.

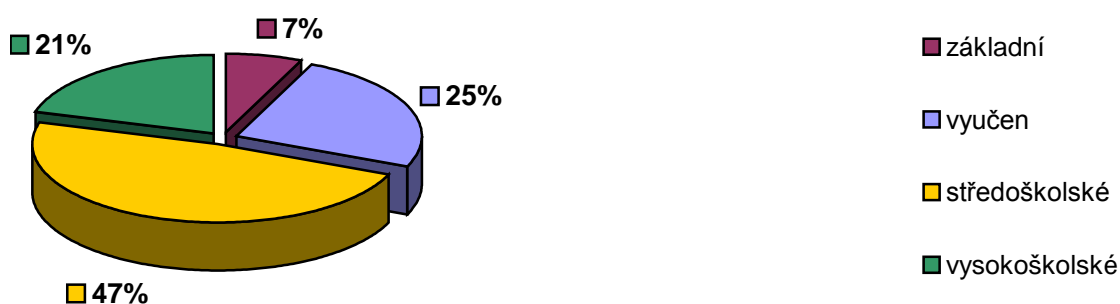

Z důvodu nevýznamného podílu respondentů ve věku 66 a více let jsem se rozhodla tuto věkovou kategorii v další analýze výsledků šetření nevyhodnocovat.

C) Podle nejvyššího dosaženého vzdělání:

Z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání se šetření zúčastnilo:

- celkem **13 osob se základním vzděláním**, z toho 7 žen a 6 mužů,
- celkem **48 osob vyučených**, z toho 19 žen a 39 mužů,
- celkem **93 osob se středoškolským vzděláním**, z toho 60 žen a 33 mužů,
- celkem **40 osob s vysokoškolským vzděláním**, z toho 18 žen a 22 mužů.

Z důvodu nevýznamného podílu respondentů se základním vzděláním jsem se rozhodla tuto kategorii v další podrobné analýze výsledků šetření nevyhodnocovat.

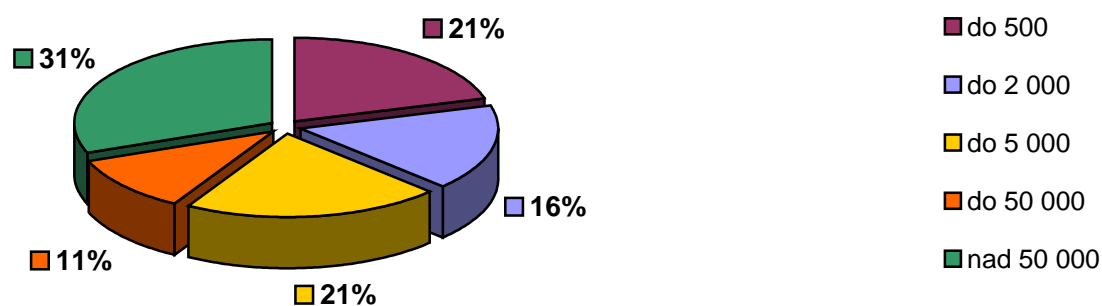

D) Podle velikosti obce:

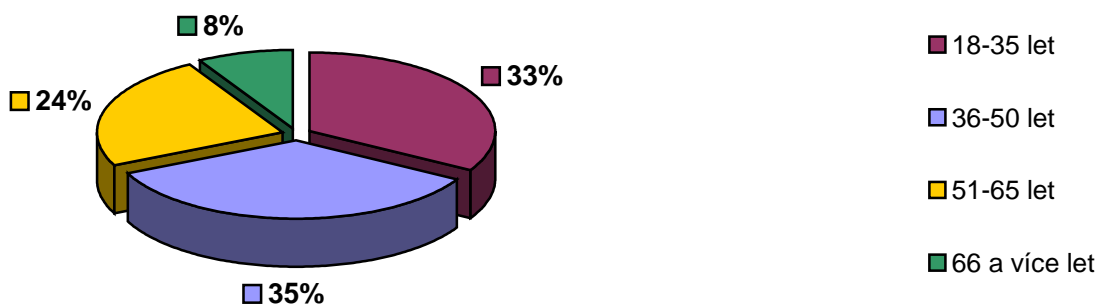
Toto kritérium je pro mé šetření rozhodující, proto níže uvedu i procentuální zastoupení respondentů podle věku a vzdělání u jednotlivých velikostí obce.

Šetření se zúčastnilo celkem *72 osob žijících na venkově* a *122 osob žijících ve městě*:

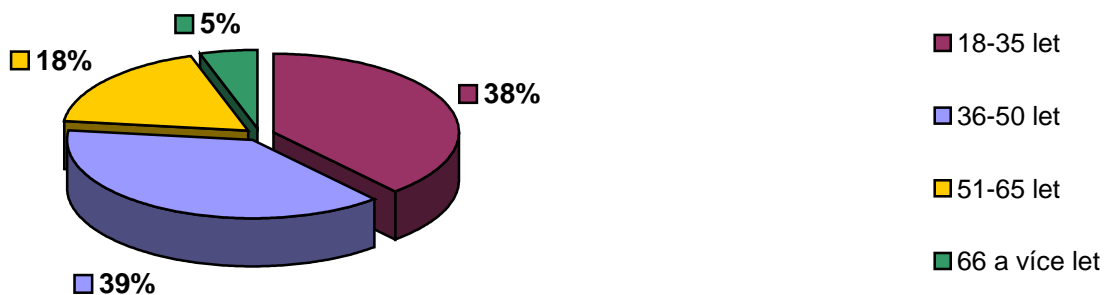
- celkem *40 osob* žijících v obci *do 500 obyvatel* (malá ves),
- celkem *32 osob* žijících v obci *do 2 000 obyvatel* (střední a velká ves),
- celkem *41 osob* žijících v obci *do 5 000 obyvatel* (malé město),
- celkem *21 osob* žijících v obci *do 50 000 obyvatel* (střední město),
- celkem *60 osob* žijících v obci *nad 50 000 obyvatel* (velké město).

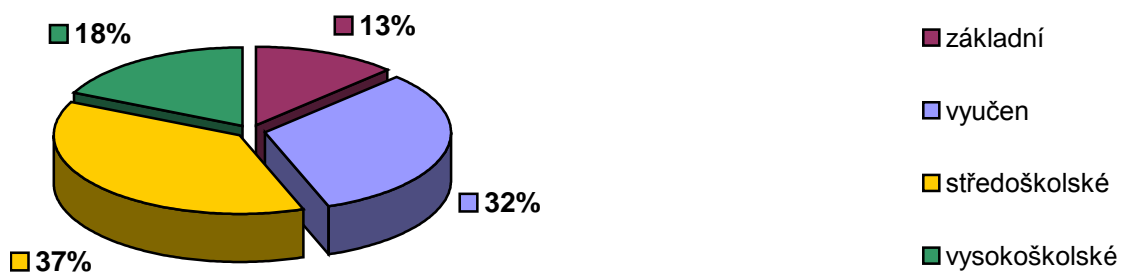
Venkov (obec do 500 a do 2 000 obyvatel) podle věku:

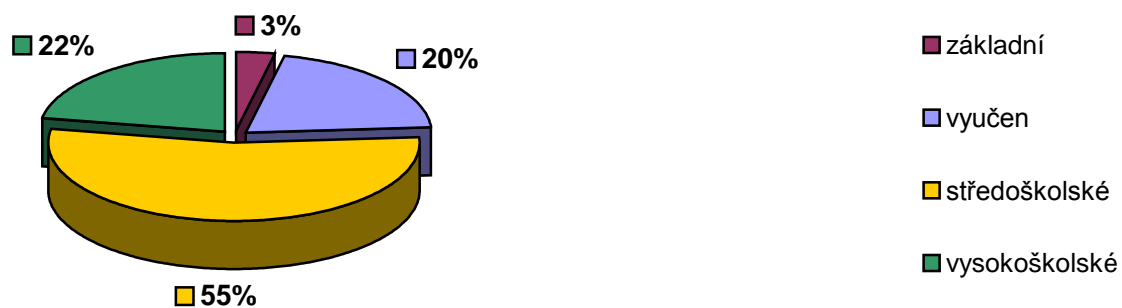
Město (obec do 5 000, do 50 000 a nad 50 000 obyvatel) podle věku:

Venkov (obec do 500 a do 2 000 obyvatel) podle nejvyššího dosaženého vzdělání:

Město (obec do 5 000, do 50 000 a nad 50 000 obyvatel) podle nejvyššího dosaženého vzdělání:

Shrnutí

Kategorie velikosti obce se při mém šetření stala problematická zejména u obce o velikosti do 5 000 obyvatel. Český statistický úřad definuje venkov jako obce s velikostí do 2 000 obyvatel.⁶⁴ Nicméně v reálném životě je řada obcí od 2 001 do 5 000 obyvatel také vnímána jako venkov, i když statisticky spadají do kategorie města. O tom jsem se přesvědčila hned u první položky mého dotazníku.

Z výše uvedených grafů je patrné, že v mém výzkumném souboru jsou značné rozdíly jak ve věkové skladbě mezi venkovem a městem, tak i v oblasti nejvyššího dosaženého vzdělání. ***Venkov oproti městu vykazuje o 5 % nižší podíl obyvatel ve věku 18-35 let a o 4 % i obyvatel ve věku 36-50 let a naopak o 6 % vyšší podíl osob ve věku 51-65 let.*** Tato skutečnost odpovídá obecnému trendu, kdy mladší lidé odcházejí spíše do města a starší se naopak vracejí na venkov.

Rozdíly v nejvyšším dosaženém vzdělání jsou ještě markantnější. ***V mém souboru žije na venkově o 10 % více osob se základním vzděláním a o 12 % více vyučených osob než ve městě. Naopak výrazně nižší podíl (o 18 %) na venkově oproti městu představují osoby se středoškolským vzděláním. U osob s vysokoškolským vzděláním činí rozdíl 4 % ve prospěch města.*** Pokud bychom tyto výsledky zobecnili, tak ve městě žijí osoby s vyšším dosaženým vzděláním než na venkově.

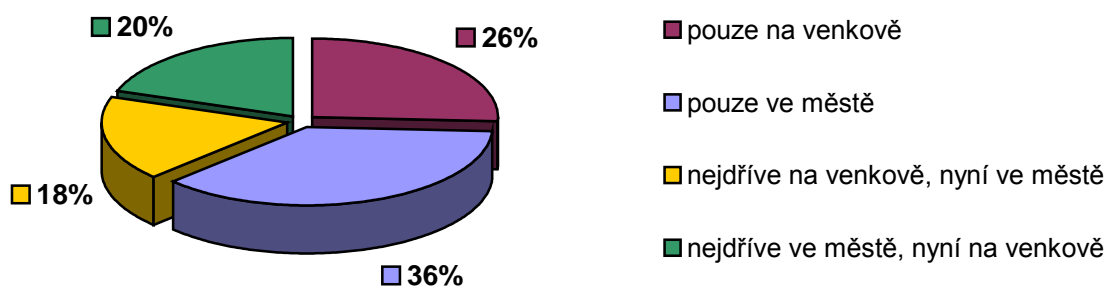
⁶⁴ <http://www.czso.cz>

3.3 Analýza výsledků průzkumu

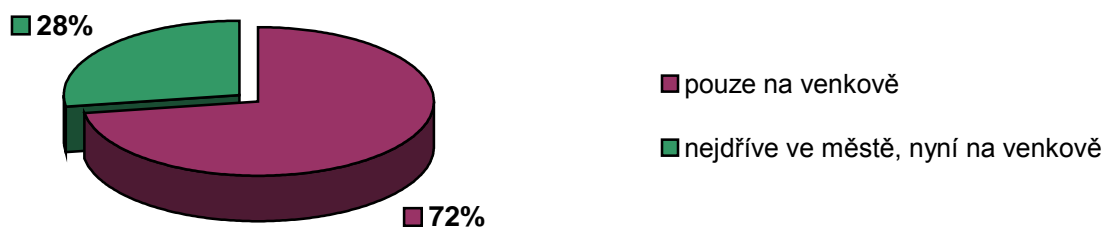
Otázka č. 1

Svůj dosavadní život jsem prožil?

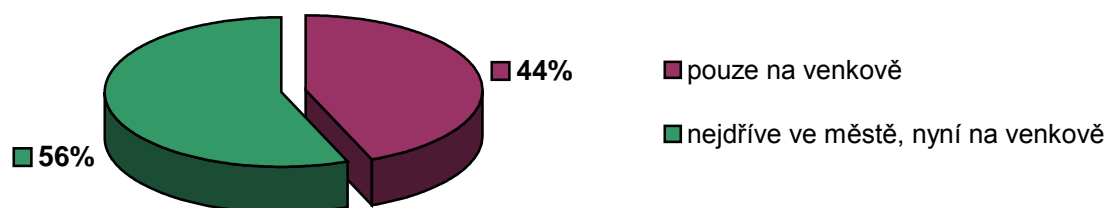
Celkem:

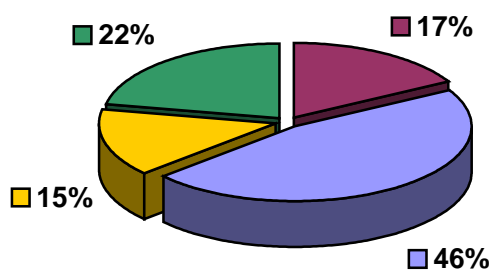
Obec do 500 obyvatel (venkov) %:

Obec do 2 000 obyvatel (venkov) %:

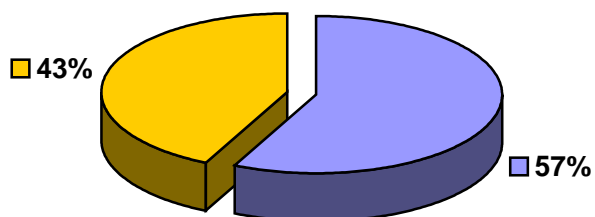

Obec do 5 000 obyvatel (statisticky město) %:

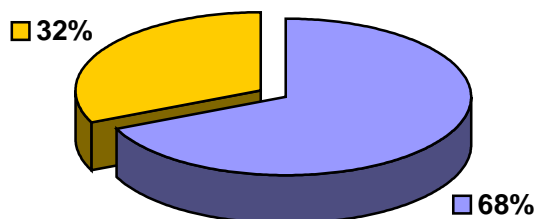
- pouze na venkově
- pouze ve městě
- nejdříve na venkově, nyní ve městě
- nejdříve ve městě, nyní na venkově

Obec do 50 000 obyvatel (město) %:

- pouze ve městě
- nejdříve na venkově, nyní ve městě

Obec nad 50 000 obyvatel (město) %:

- pouze ve městě
- nejdříve na venkově, nyní ve městě

Shrnutí

U této otázky je značně problematické subjektivní vnímání pojetí venkova a města respondenty u kategorie obce do 5 000 obyvatel. Statisticky tato kategorie spadá pod město, nicméně některými respondenty je vnímána jako venkov, což je z mého pohledu velmi zajímavý ukazatel.

Z této analýzy zcela jednoznačně vyplývá, že ***největšími patrioty jsou obyvatelé na jedné straně malých obcí (72 % dosud žilo pouze na venkově) a na straně druhé velkých měst (68 % dosud žilo pouze ve městě).***

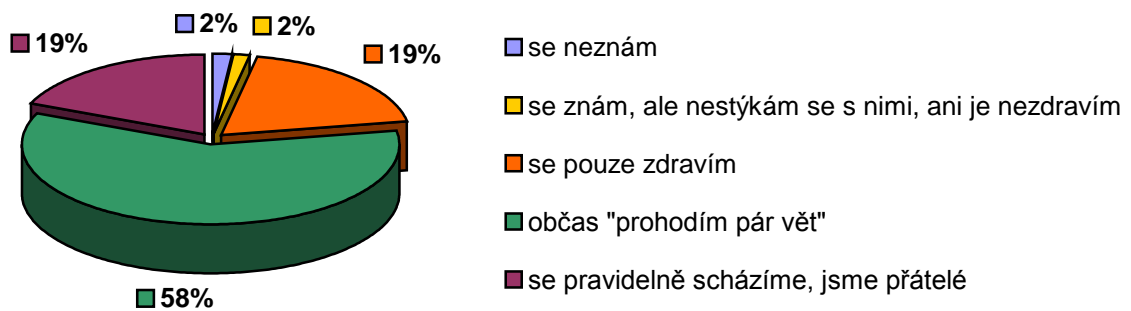
Jsou zde také patrné jisté migrační procesy. U kategorie do 2 000 obyvatel lze předpokládat, že převaha přistěhovalých na venkov může být způsobena odlivem městského obyvatelstva do příměstských částí, tzv. satelitních městeček.

Sousedské vztahy (otázka č. 2 a 3)

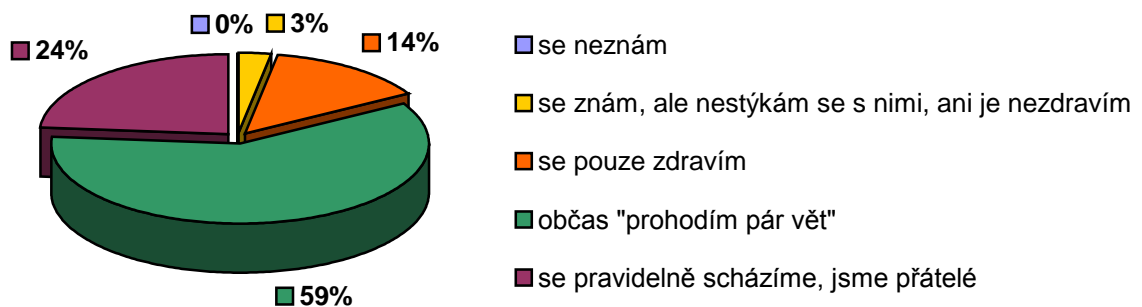
Otázka č. 2

Se svými nejbližšími sousedy?

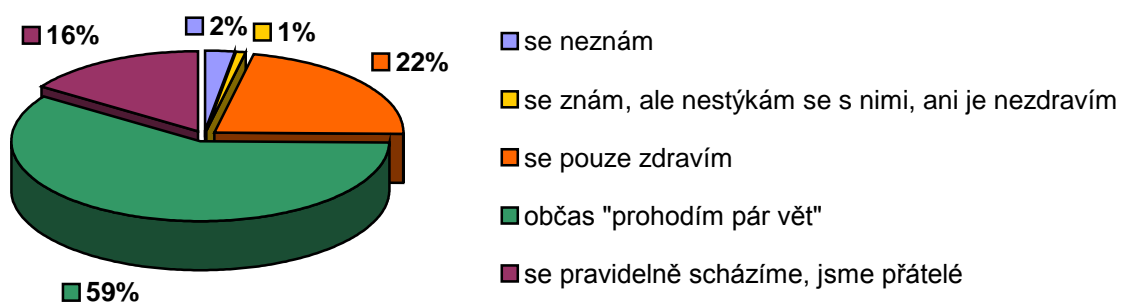
Celkem:

Venkov %:

Město %:

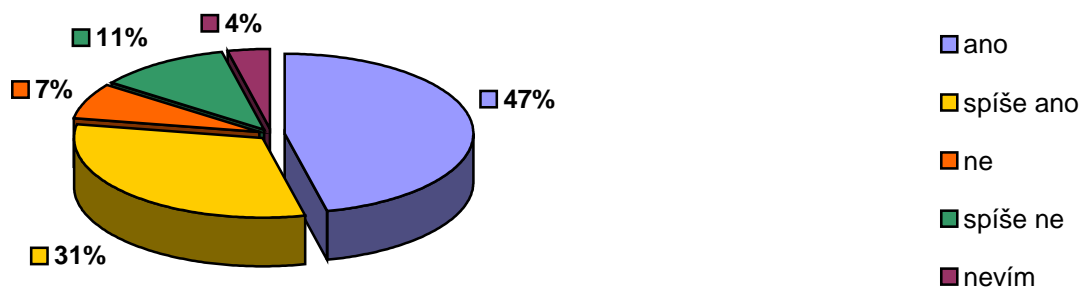

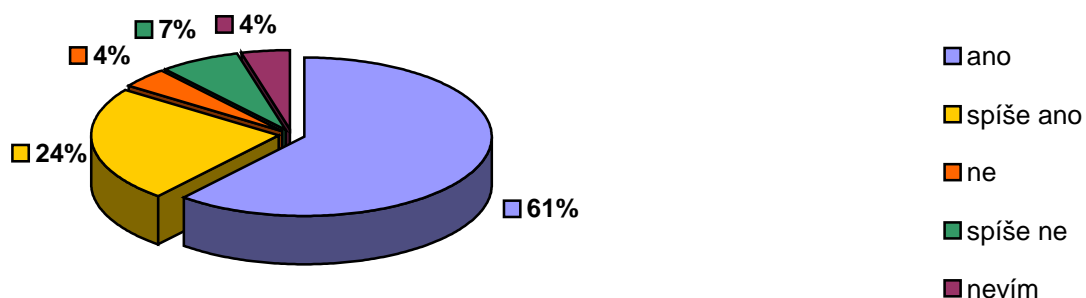
Otázka č. 3

V případě vážného problému (např. vážného úrazu) bych své sousedy požádal o pomoc?

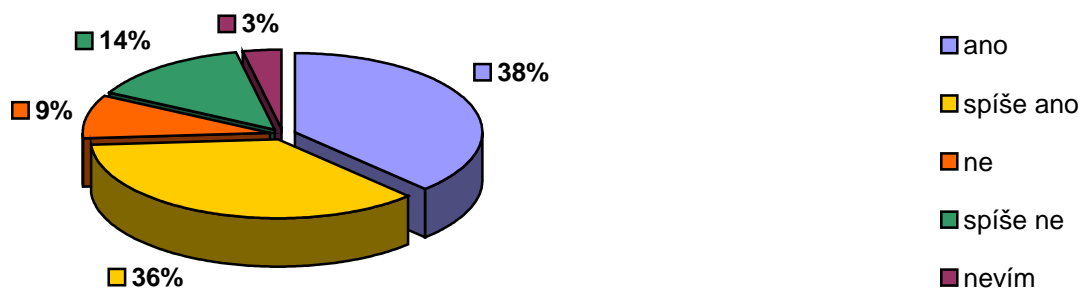
Celkem:

Venkov %:

Město %:

Shrnutí

Shrneme-li situaci v sousedských vztazích na venkově a ve městě vyplývající z otázek č. 2 a 3, shledáme celkem příznivý stav v obou kategoriích.

Analýza výsledků u otázky č. 2 – *Se svými nejbližšími sousedy* – přinesla rozdíly zejména u varianty „*se pouze zdravím*“, kde město vykazuje o 8 % větší podíl než venkov a rovněž u možnosti „*se pravidelně scházíme, jsme přátelé*“, kde je osmiprocentní rozdíl ve prospěch venkova. Nejvíce, a to shodně 59 % na venkově i ve městě, respondentů zvolilo variantu „*občas prohodím pár vět*“.

U otázky č. 3 – *V případě vážného problému bych své sousedy požádal o pomoc* – jednoznačně převažují kladně naladěné odpovědi, tedy „*ano*“ a „*spíše ano*“. Souhrn těchto dvou možností činí 85 % u venkova a 74 % u města. Opačné, tedy negativní možnosti „*ne*“ a „*spíše ne*“ představují v úhrnu 11 % u venkova a 23 % u města.

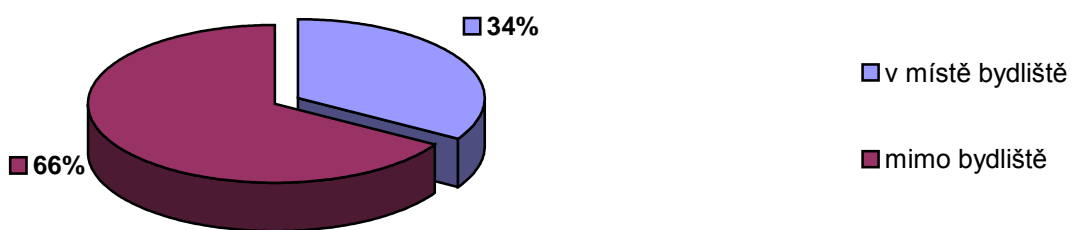
Z těchto výsledků je zřejmé, že i když se lidé na venkově a ve městě znají zhruba stejně, nemají k sobě současně stejně blízko. Lidé žijící na venkově jsou více otevřenější požádat o pomoc i pomáhat si navzájem, což je obecně jedna ze základních charakteristik venkovského životního způsobu.

Oblast vzdělávání (otázka č. 4, 5 a 6)

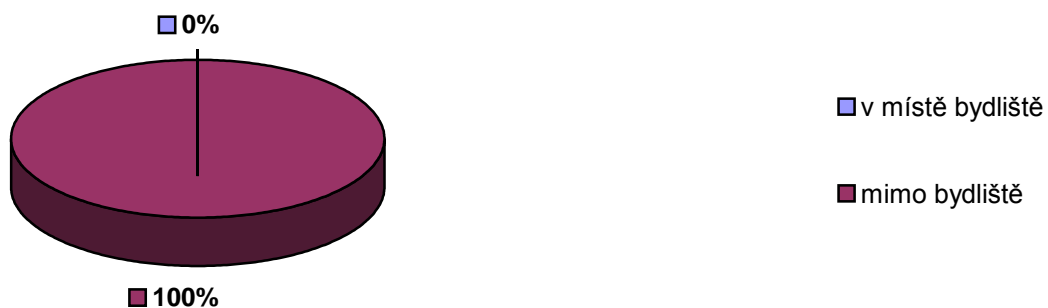
Otázka č. 4

Pokud bych si znovu mohl vybrat střední nebo vysokou školu, kterou bych chtěl opravdu studovat, byla by od mého bydliště vzdálena?

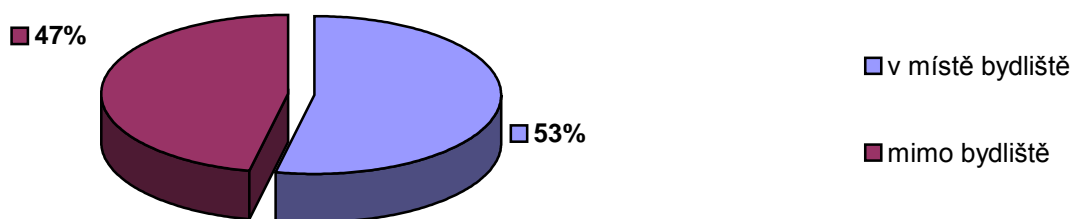
Celkem:

Venkov %:

Město %:

Shrnutí

U této otázky se potvrdilo mé očekávání, že *lidé z venkova jsou nuceni za vzděláním cestovat mimo své bydliště*, a to v mém výzkumném souboru ve 100 %. *Průměrná vzdálenost „vysněné“ střední nebo vysoké školy činí u venkova 30,4 km a u města 68,7 km*. Nejmenší udaná vzdálenost u venkova je 5 km a u města 15 km. Oproti tomu největší vzdálenost uvedená u venkova je 100 km a u města 250 km.

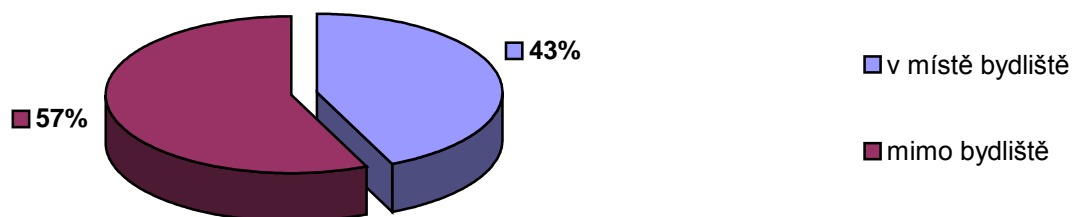
Zajímavé zjištění mi přinesla detailní analýza jednotlivých velikostních kategorií obcí. Samozřejmě je, že s velikostí města stoupá počet těch osob, které by svou „vysněnou“ školu mohly navštěvovat přímo ve svém bydlišti.

Nicméně, u těch osob, které uvedly, že by do této školy musely dojíždět, *paralelně s velikostí obce stoupá průměrná vzdálenost dojíždění za tímto vzděláním (u obce do 500 obyvatel je to 34,4 km a u obce nad 50 000 obyvatel již 83,9 km)*. Pravděpodobně to souvisí s vyššími ambicemi na vzdělání u respondentů žijících ve městě, což může být propojeno i s celkově vyšší vzdělanostní skladbou města.

Otázka č. 5

Pokud bych se rozhodl sebezvdělávat např. studiem cizího jazyka či specializovaným kurzem, instituce, kterou bych navštěvoval, by byla vzdálena od mého bydliště?

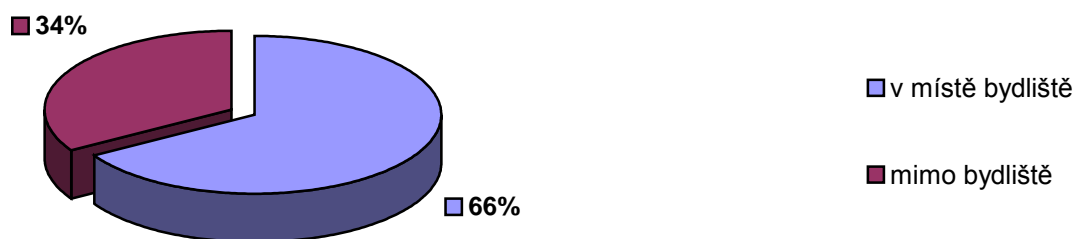
Celkem:

Venkov %:

Město %:

Shrnutí

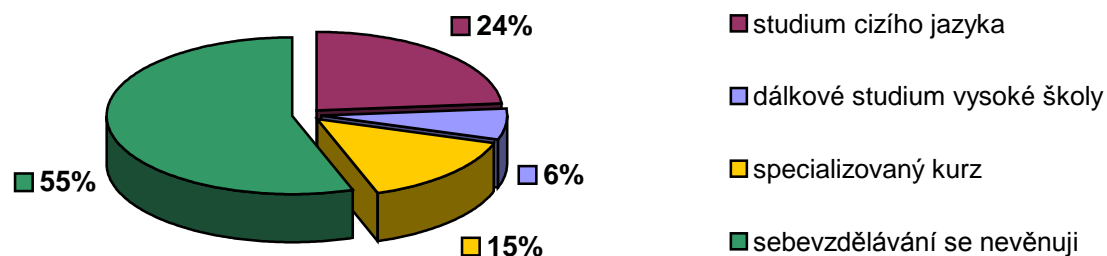
I u této otázky je zcela zřejmé, že *lidé z venkova musí za sebevzděláváním dojíždět častěji mimo své bydliště oproti obyvatelům města*, v tomto případě v 96 %. *Průměrná vzdálenost činí u venkova 17,4 km a u města 22 km*. Nejmenší udaná vzdálenost u venkova jsou 3 km a u města 5 km. Oproti tomu největší vzdálenost uvedená u venkova je 50 km a u města 80 km.

Rovněž i v tomto případě klesá počet osob nucených dojíždět za sebevzděláváním mimo své bydliště paralelně s velikostí obce.

Otázka č. 6

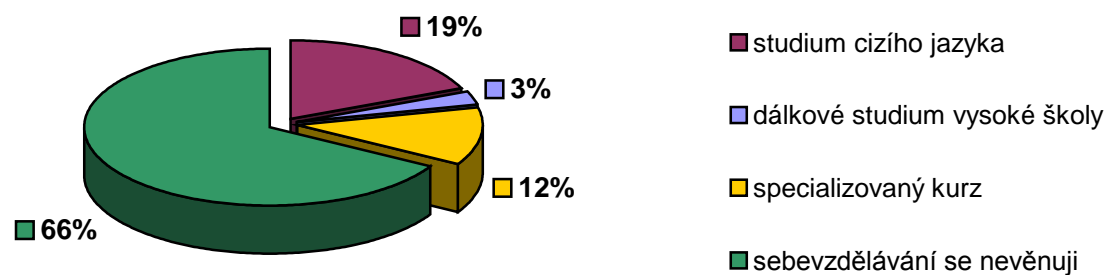
Pravidelně se věnuji tomuto sebevzdělávání (můžete označit více položek)?

Celkem:

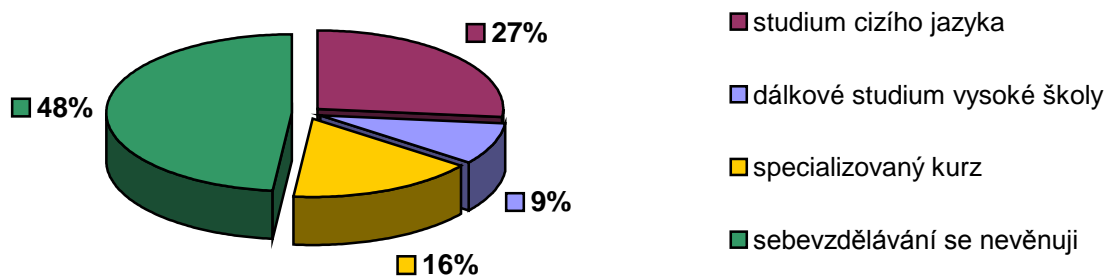

A) Analýza podle velikosti obce:

Venkov %:

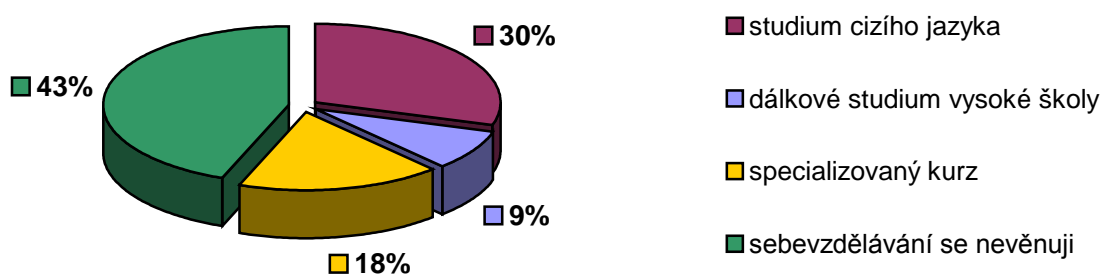
Město %:

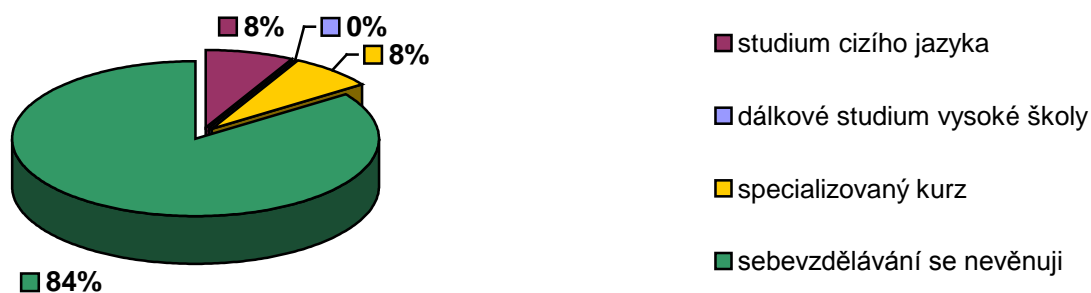
B) Analýza podle věku:

Vzhledem k tomu, že výsledky u věkových kategorií 18-35 let a 36-50 let jsou téměř shodné, ale především z kapacitních důvodů, zde uvádím pouze porovnání kategorie 18-50 let a 51-65 let.

18-50 let %:

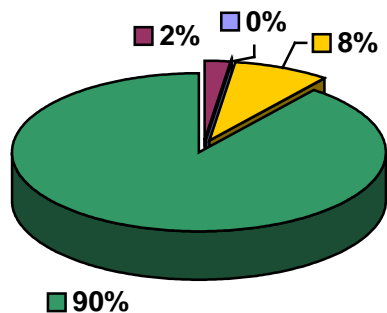
51-65 let %:

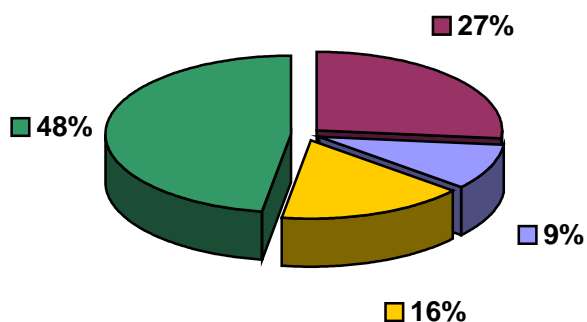
C) Analýza podle nejvyššího dosaženého vzdělání:

Vyučen %:

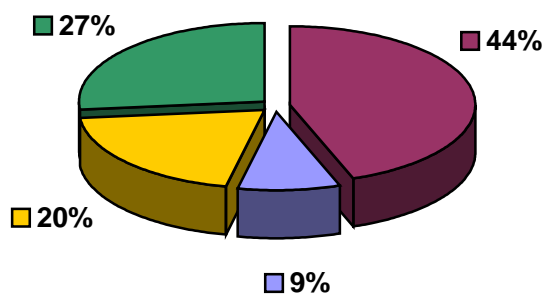
- studium cizího jazyka
- dálkové studium vysoké školy
- specializovaný kurz
- sebevzdělávání se nevěnuji

Středoškolské %:

- studium cizího jazyka
- dálkové studium vysoké školy
- specializovaný kurz
- sebevzdělávání se nevěnuji

Vysokoškolské %:

- studium cizího jazyka
- dálkové studium vysoké školy
- specializovaný kurz
- sebevzdělávání se nevěnuji

Shrnutí

Z výše uvedených analýz vyplývá, že touhu či potřebu se sebevzdělávat ovlivňuje hned několik faktorů. Zřejmě nejzajímavější je porovnání reálných čísel, která se týkají osob, jež se svému rozvoji v oblasti vzdělávání nevěnují vůbec, s počtem osob, které se nějakému sebevzdělávání věnují (vzhledem k tomu, že respondenti mohli uvést více kladných možností, jedná se o srovnání pouze jedné kladné či záporné odpovědi).

Celkově se sebevzdělávání nevěnuje 112 osob ze 194 respondentů, což je téměř 58 %. Ti, co se sebevzdělávání věnují, tak nejčastěji činí v oblasti studia cizích jazyků (celkově 24 %, např. u vysokoškolsky vzdělaných osob 50 %).

Ženy se sebevzdělávání věnují více než muži. Kladnou odpověď uvedlo 44 % žen a 40 % mužů.

Na venkově se nějakému druhu sebevzdělávání věnuje 33 % respondentů, ve městě 49 %.

Ve věkové kategorii 18-50 let se sebevzdělává 53 % osob oproti 15 % osob ve věku 51-65 let.

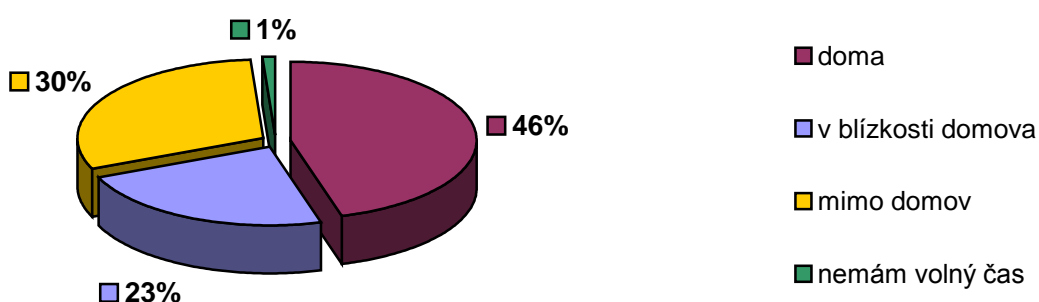
Největší rozdíly jsou však u kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání. Sebevzdělávání se věnuje pouze ***10 % vyučených, u středoškolsky vzdělaných je to 51 % a u vysokoškoláků 70 %.***

Oblast volného času (otázka č. 7 - 17)

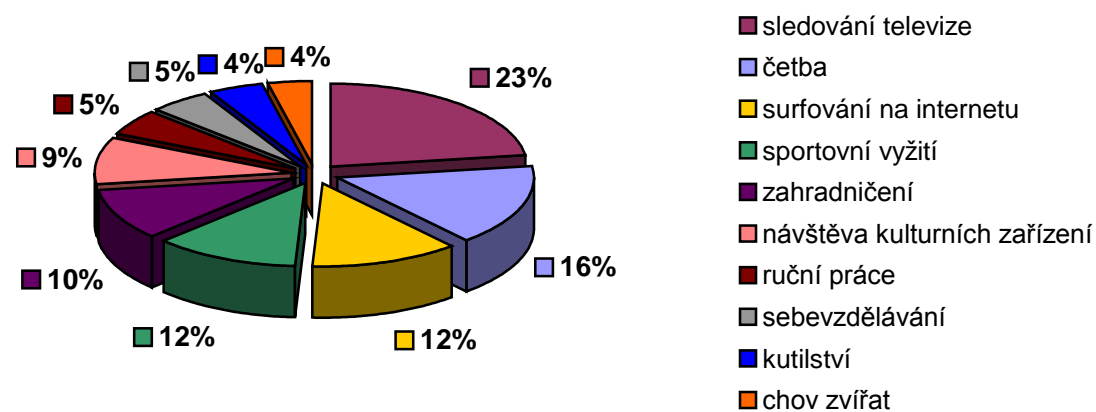
Otázka č. 7

Svůj volný čas trávím většinou (označte všechny položky, kterými trávíte svůj volný čas alespoň jednu souvislou hodinu pravidelně jedenkrát týdně)?

Celkem podle místa:

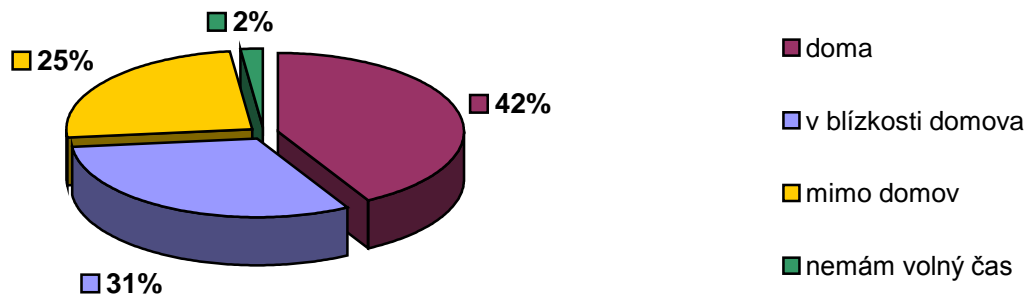

Celkem podle činnosti (nejčastěji uváděné):

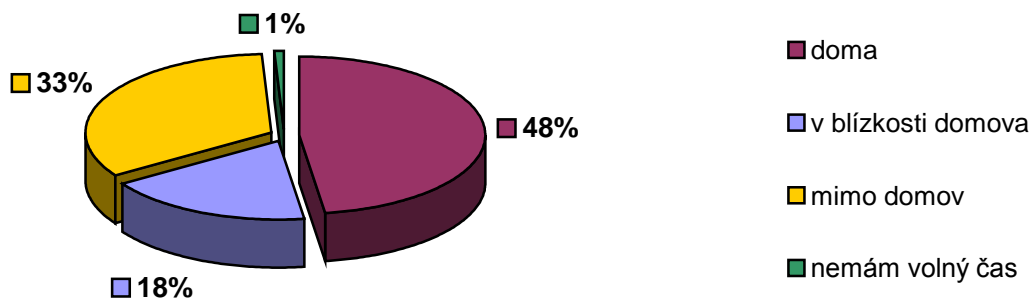

Analýza podle velikosti obce:

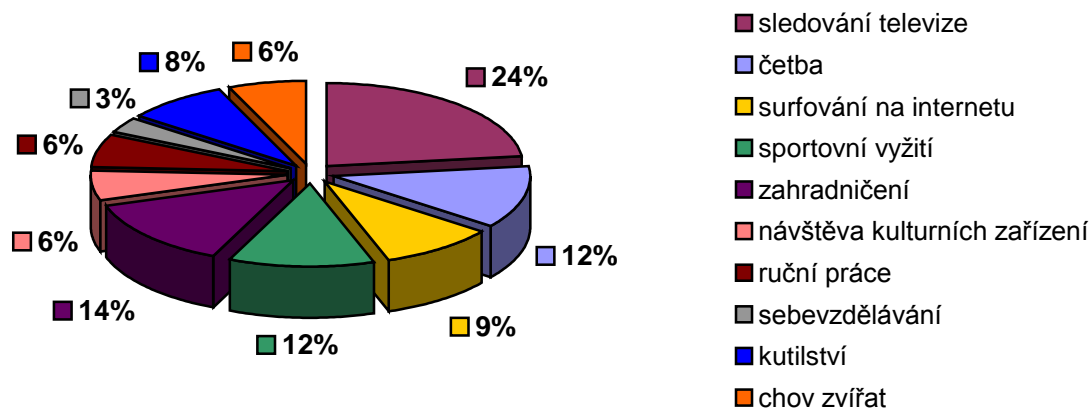
Venkov podle místa %:

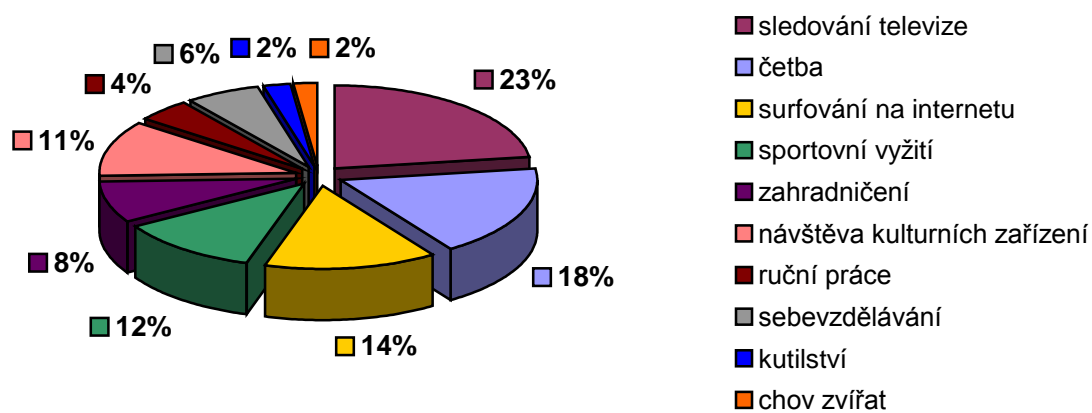
Město podle místa %:

Venkov podle činnosti (nejčastěji uváděné):

Město podle činnosti (nejčastěji uváděné):

Shrnutí

Jelikož se většinou forem trávení volného času budu zabývat v následujících analýzách, neuvádím zde rozbor podle dalších kritérií (pohlaví, věk, vzdělání).

Z výše uvedené analýzy je patrné, že **místo, kde lidé na venkově a ve městě tráví volný čas, se částečně liší**. Městští respondenti uvedli možnost „doma“ o 6 % vícekrát než obyvatelé venkova. Větší rozdíly jsou u následujících dvou možností, které mají zhruba obrácené hodnoty. Variantu „v blízkosti domova“ zvolilo o 13 % více osob z venkova. Naopak variantu „mimo domov“ uvedlo o 8 % více respondentů z města.

Z toho plyne, že **lidé na venkově se pohybují více v okolí svého domu** (zahrada, pole, drobné hospodářství). Tento fakt může být způsoben bytovými poměry charakteristickými pro oba protipóly respondentů. Lidé ve městě žijí většinou v bytech, naopak lidé na venkově především v rodinných domech, ke kterým přísluší i určité další prostranství (např. zahrada).

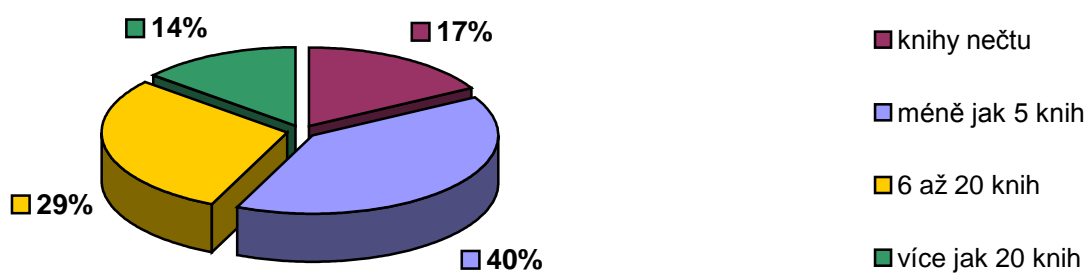
Pokud se pokusím o analýzu jednotlivých činností, kterými lidé nejčastěji tráví svůj volný čas, **jednoznačně převažují činnosti uskutečňované v domácím prostředí**. Ne příliš příznivým faktem je, že **jak lidé na venkově, tak ve městě tráví nejvíce času sledováním televize** (na venkově 24 %, ve městě 23 %). Druhé místo se již liší, na venkově je to zahradničení (14 %) a ve městě četba (18 %). Třetí pozice je také odlišná, na venkově se jedná o četbu a sport (shodně 12 %), ve městě je to surfování na internetu (14 %).

Dalšími rozdíly se zde nebudu zabývat, pouze zde uvedu zajímavé zjištění týkající se venkova. **Pravděpodobně jsou již pryč doby, kdy téměř každá rodina na venkově vlastnila zahradu, menší pole či les, a také drobné hospodářství v podobě chovu domácích zvířat**. V mém šetření respondenti z venkova uvedli (v reálných číslech = činnost / celkový počet respondentů), že zahradničení se věnují ve 49 %, práci na poli pouze ve 14 %, práci v lese ve 12,5 % a chovu domácích zvířat ve 24 %.

Otázka č. 8

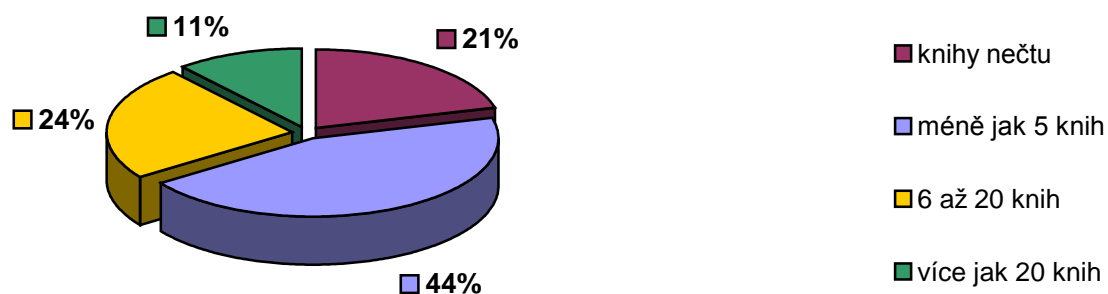
Za poslední rok jsem přečetl?

Celkem:

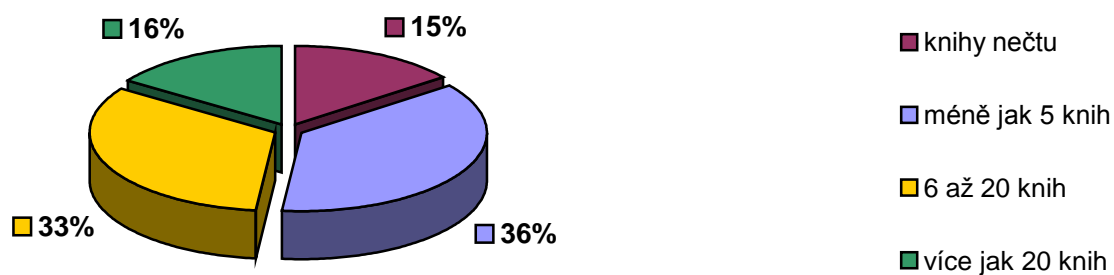

A) Analýza podle velikosti obce:

Venkov %:

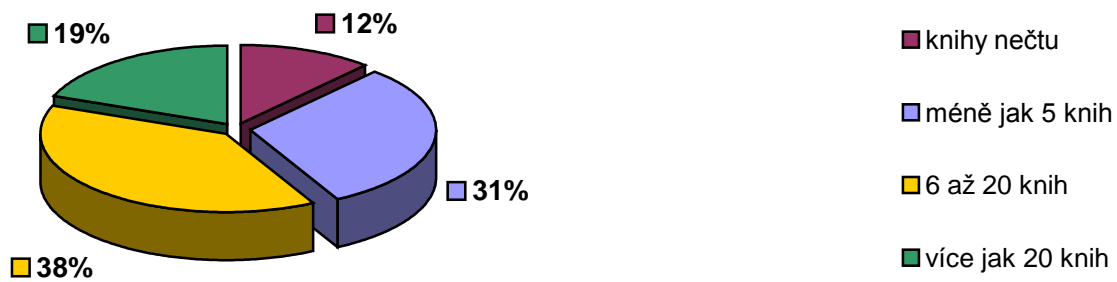

Město %:

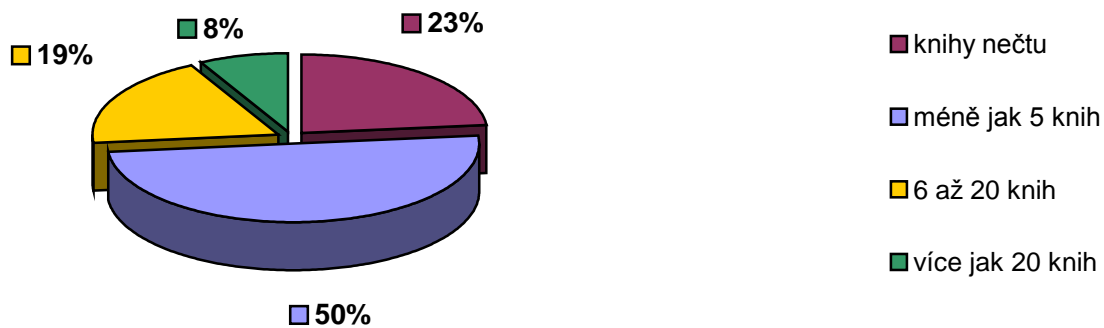

B) Analýza podle pohlaví:

Ženy %:

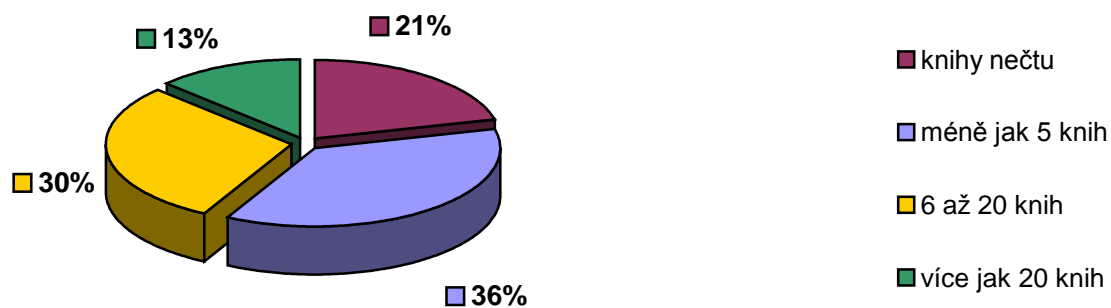
Muži %:

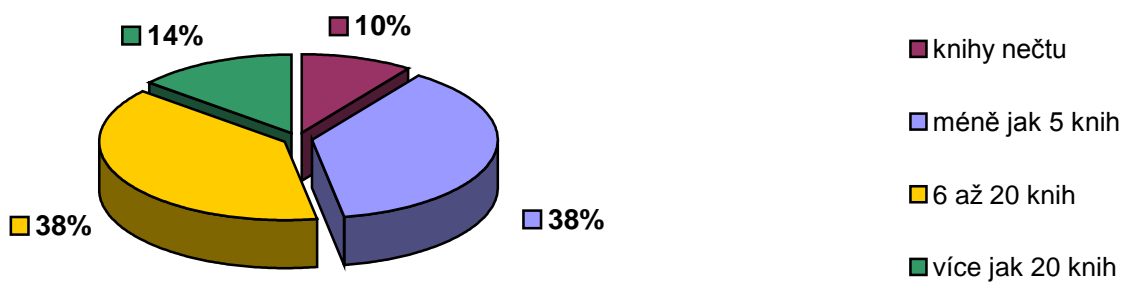

C) Analýza podle věku:

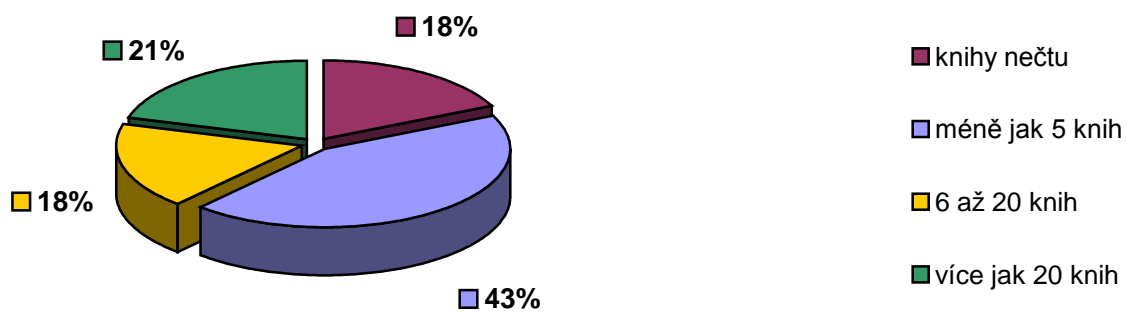
18-35 let %:

36-50 let %:

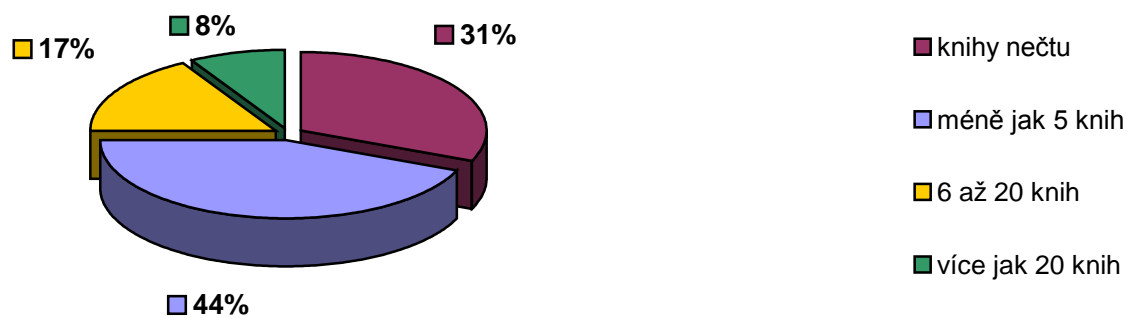

51-65 let %:

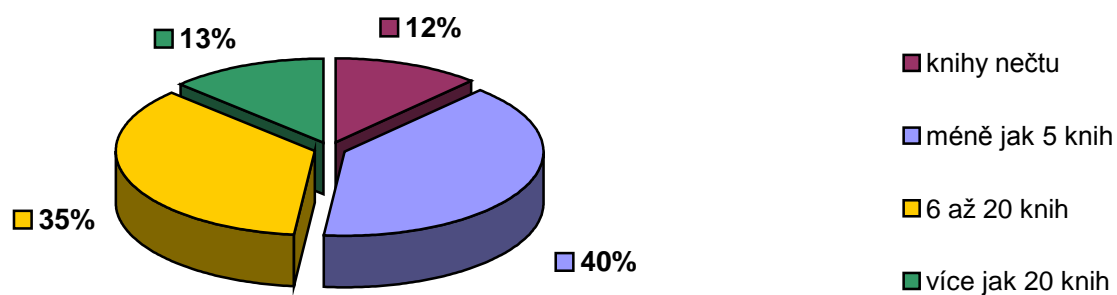

D) Analýza podle nejvyššího dosaženého vzdělání:

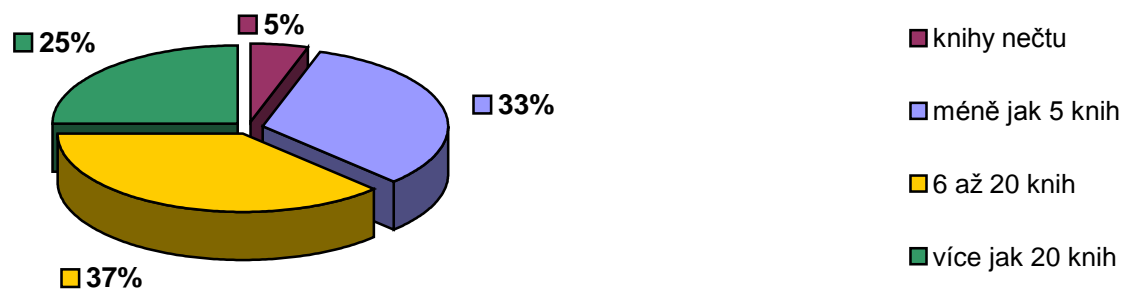
Vyučen %:

Středoškolské %:

Vysokoškolské %:

Shrnutí

Detailní rozbor výsledků u této otázky mě vede k těmto závěrům. *Ve městě lidé čtou více než na venkově*, přičemž knihy nečte vůbec o 6 % více osob z venkova, a to více než pětina venkovských respondentů. Současně ve prospěch města vzrůstá podíl těch, kteří čtou šest a více knih.

Největší rozdíly jsou však u kritéria pohlaví. *Ženy čtou výrazně více než muži*. Knihy vůbec nečte 23 % mužů oproti 12 % žen. Naopak více jak 20 knih přečte za rok téměř pětina žen (19 %) a jen 8 % mužů.

Z hlediska věku je nejvýznamnější zjištění, že *více než pětina osob ve věku 18-35 let nečte knihy vůbec*, přičemž u následující věkové kategorie 36-50 let činí tato negativní odpověď 10 %. Zajímavý je i fakt, že lidé ve věku 51-65 let tvoří největší podíl ze všech věkových kategorií u možnosti více jak 20 knih (21 %).

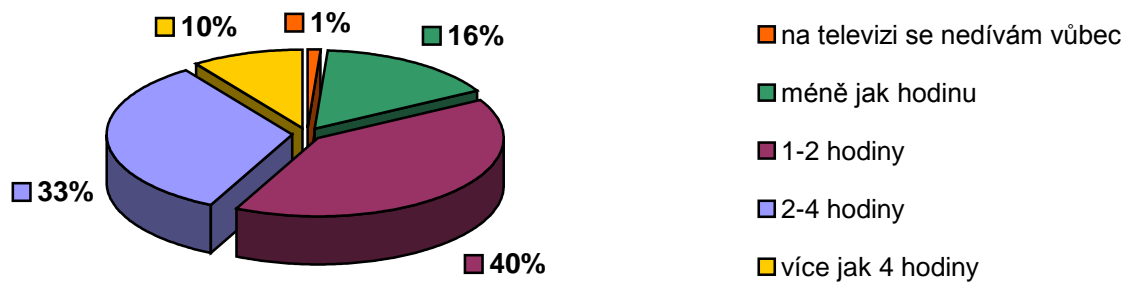
V souvislosti s nejvyšším dosaženým vzděláním lze konstatovat, že *čím vyšší vzdělání, tím větší zájem o četbu knih*. Knihy vůbec nečte 31 % vyučených, 12 % středoškoláků a pouze 5 % vysokoškoláků. Naopak více jak 20 knih za rok přečte jen 8 % vyučených, 13 % středoškolsky a 25 % vysokoškolsky vzdělaných osob.

Tyto markantní rozdíly pak způsobují i rozdíly mezi venkovem a městem, neboť jak jsem uvedla v úvodu, ve městě žijí osoby s vyšším vzděláním. Závěrem mohu na základě mého šetření potvrdit i obecně prezentovaný a nepříznivý fakt, že *mladí lidé čtou stále méně a méně*.

Otázka č. 9

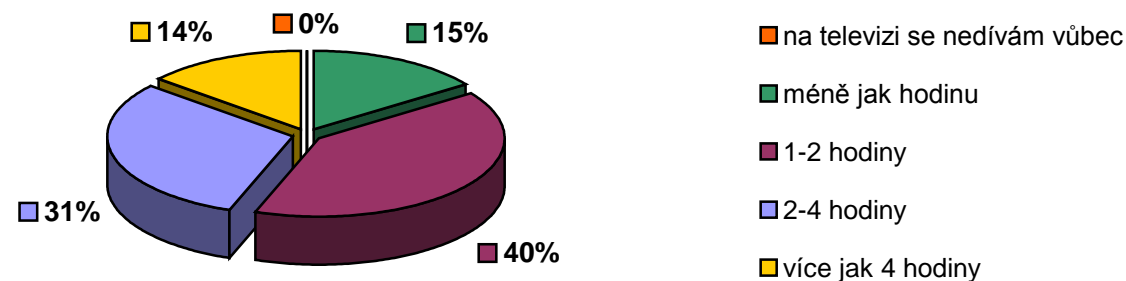
Sledováním televize strávím denně?

Celkem:

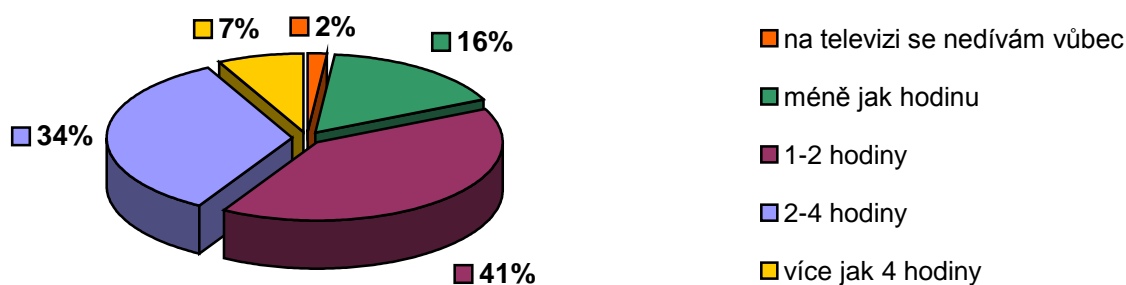

A) Analýza podle velikosti obce:

Venkov %:

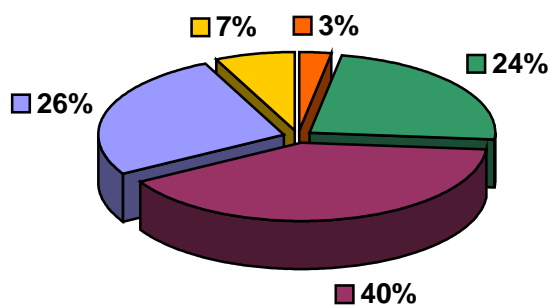

Město %:

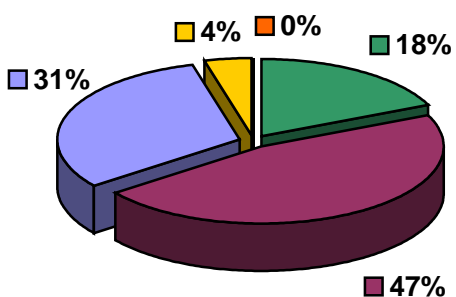
B) Analýza podle věku:

18-35 let %:

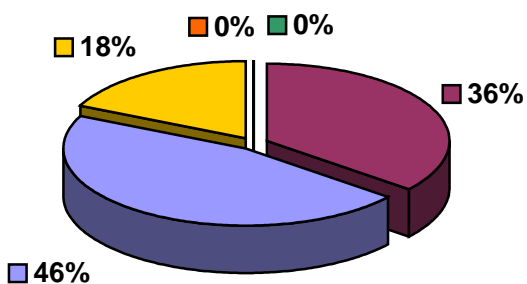
- na televizi se ne dívám vůbec
- méně jak hodinu
- 1-2 hodiny
- 2-4 hodiny
- více jak 4 hodiny

36-50 let %:

- na televizi se ne dívám vůbec
- méně jak hodinu
- 1-2 hodiny
- 2-4 hodiny
- více jak 4 hodiny

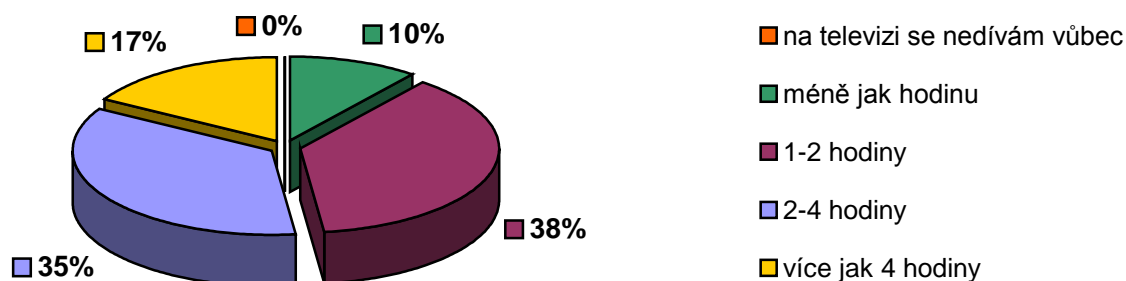
51-65 let %:

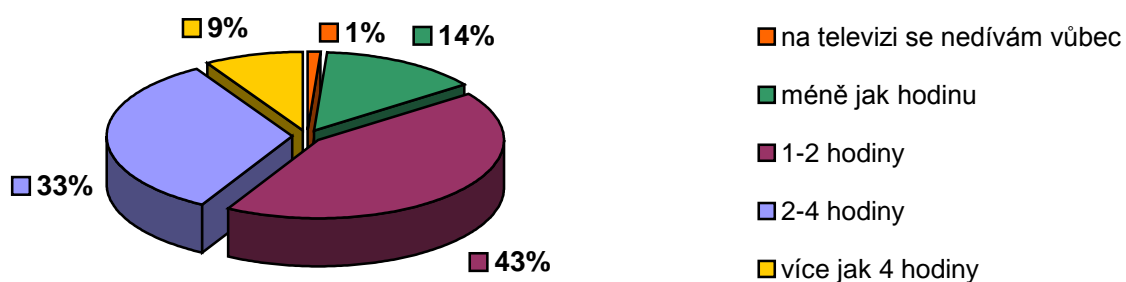
- na televizi se ne dívám vůbec
- méně jak hodinu
- 1-2 hodiny
- 2-4 hodiny
- více jak 4 hodiny

D) Analýza podle nejvyššího dosaženého vzdělání:

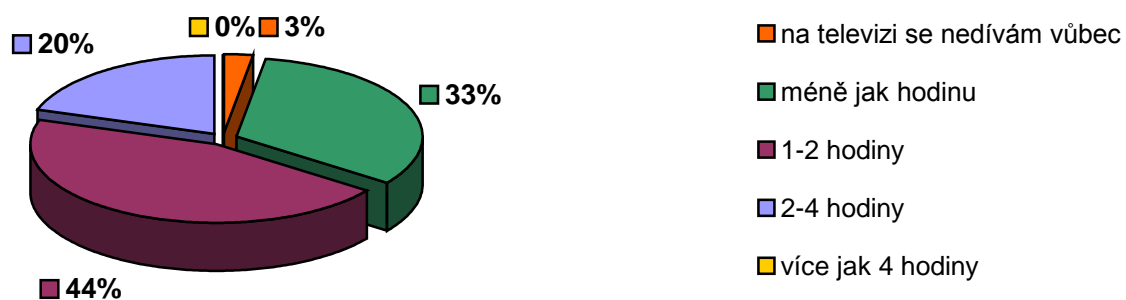
Vyučen %:

Středoškolské %:

Vysokoškolské %:

Shrnutí

Tato analýza mi bohužel potvrdila velmi nepříznivý fakt, že **lidé tráví sledováním televize velkou část svého volného času**, přičemž se jedná o pasivní formu trávení volného času. Z celkového grafu vyplývá, že pouze 1 % respondentů nesleduje televizi vůbec. Naopak vysoké podíly představují varianty 1-2 hodiny denně se 40 %, 2-4 hodiny s 33 % a více jak čtyři hodiny s 10 %.

Na tyto výsledky v tomto případě nemá až takový vliv, zda respondenti žijí ve městě či na venkově, protože rozdíly jsou zde jen nepatrné. Nejvýznamnější rozdíl je u varianty více jak čtyři hodiny, která u venkova činí 14 % a u města 7 %.

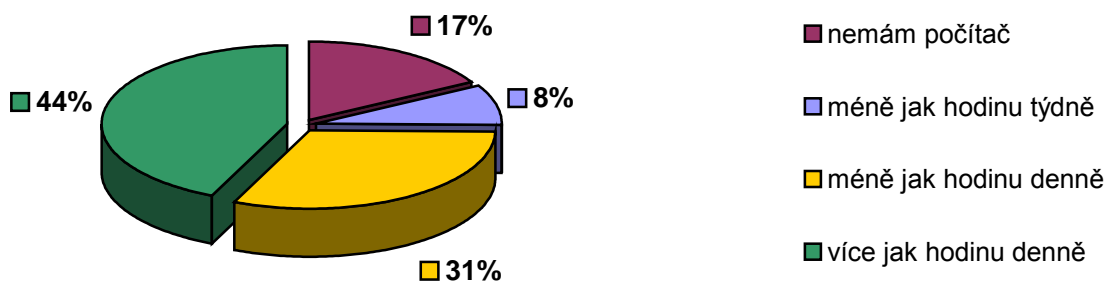
Z hlediska věku je zřejmé, že **s růstem věku roste i čas strávený u televize**. Například u varianty 2-4 hodiny denně činí podíl ve věkové kategorii 18-35 let 26 %, v kategorii 36-50 let je to 31 % a u osob ve věku 51-65 let je to již 46 %. Navíc všichni respondenti ve věku 51-65 let sledují televizi denně více jak jednu hodinu oproti mladším věkovým kategoriím, kde podíl sledování televize denně méně jak jednu hodinu činí 27 % u kategorie 18-35 let a 18 % u osob ve věku 36-50 let.

Co se týká vzdělání, lze konstatovat, že **čím vyšší úroveň dosaženého vzdělání, tím nižší je čas strávený sledováním televize**. Například variantu více jak čtyři hodiny zvolilo 17 % vyučených, 9 % středoškoláků a žádný vysokoškolák.

Otázka č. 10

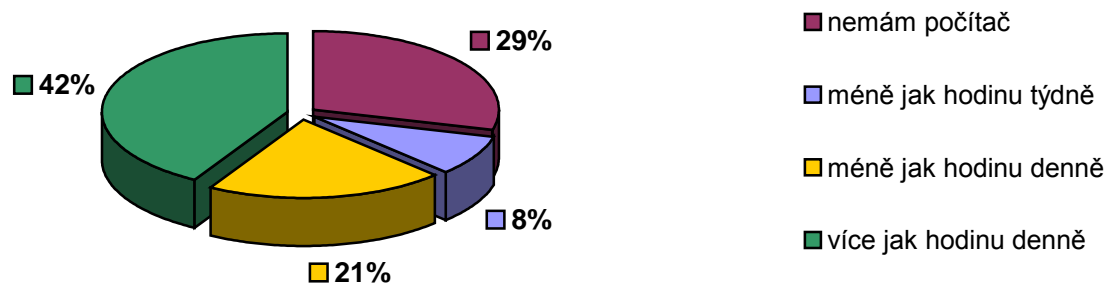
U počítače ve svém volném čase (mimo pracovní náplň) strávím?

Celkem:

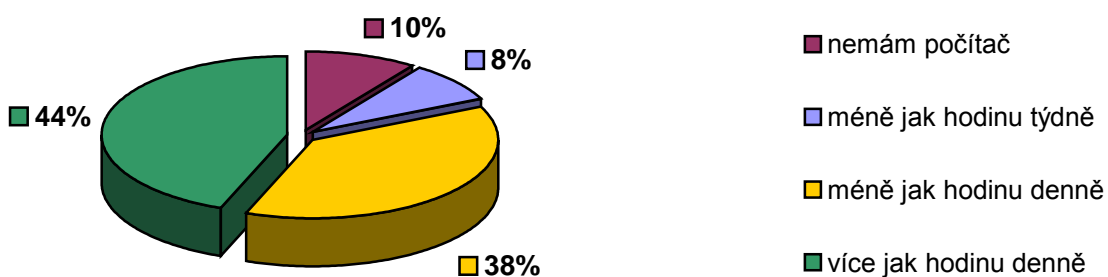

A) Analýza podle velikosti obce:

Venkov %:

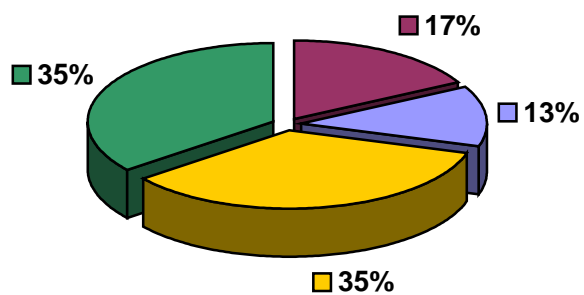
Město %:

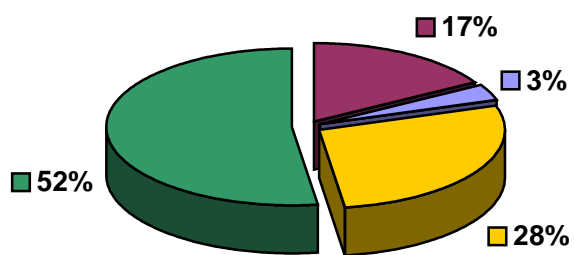
B) Analýza podle pohlaví:

Ženy %:

- nemám počítač
- méně jak hodinu týdně
- méně jak hodinu denně
- více jak hodinu denně

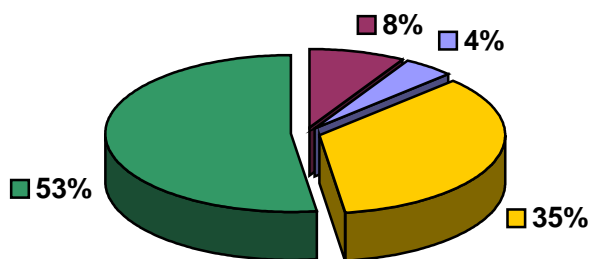
Muži %:

- nemám počítač
- méně jak hodinu týdně
- méně jak hodinu denně
- více jak hodinu denně

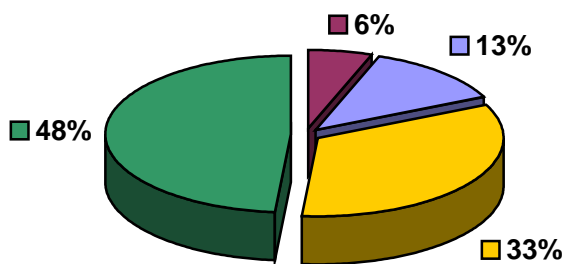
C) Analýza podle věku:

18-35 let %:

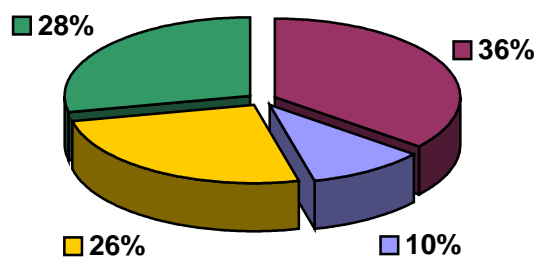
- nemám počítač
- méně jak hodinu týdně
- méně jak hodinu denně
- více jak hodinu denně

36-50 let %:

- nemám počítač
- méně jak hodinu týdně
| méně jak hodinu denně | 33% |
| více jak hodinu denně | 48% |

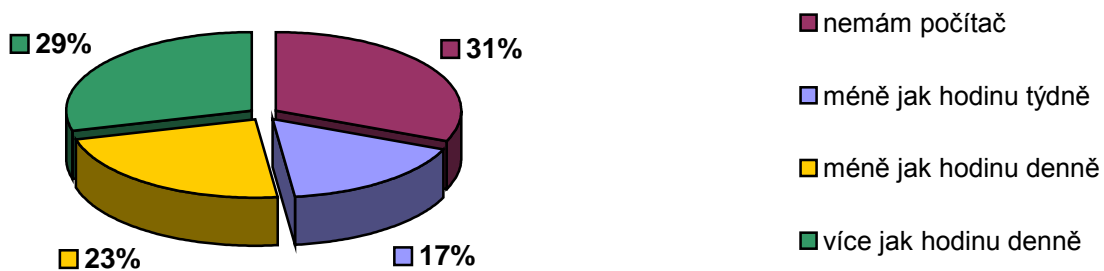
51-65 let %:

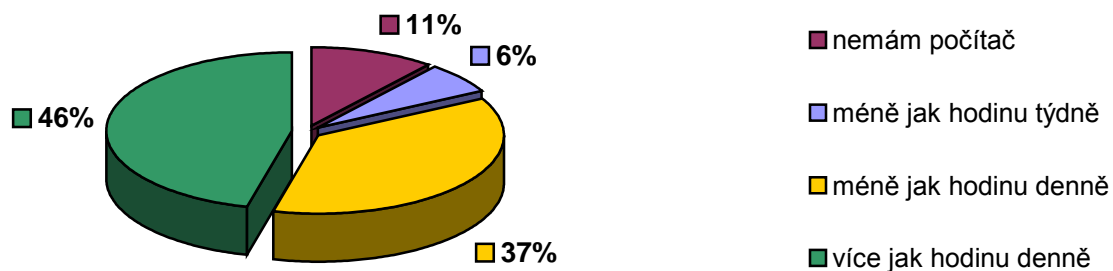
- nemám počítač
- méně jak hodinu týdně
| méně jak hodinu denně | 26% |
| více jak hodinu denně | 28% |

D) Analýza podle nejvyššího dosaženého vzdělání:

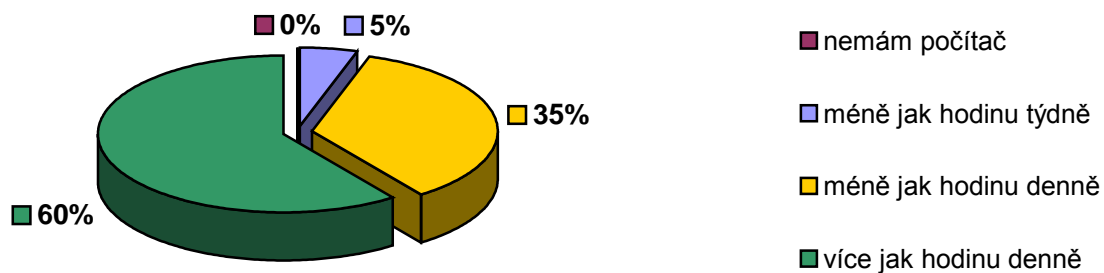
Vyučen %:

Středoškolské %:

Vysokoškolské %:

Shrnutí

I u této otázky je zarážející, kolik svého volného času tráví lidé u počítače. Z analýzy celkových výsledků vyplývá, že **pouze 17 % respondentů nevládní počítač a naopak 44 % osob tráví u počítače více jak hodinu denně**, přičemž celkový **průměr činí 2,75 hodin**.

Kritérium venkova a města přináší tyto výsledky. **Na venkově nemá počítač 29 % respondentů, ve městě pouze 10 %**. Významný rozdíl je u podílu osob, které buď nemají počítač, nebo u něj tráví méně jak hodinu týdně, kdy na venkově tento podíl činí 37 % a ve městě 18 %. **Lidé ve městě celkově tráví u počítače více času**, přičemž průměr u těch, kteří u něj tráví denně více jak hodinu, činí 2,9 hodin oproti venkovu s 2,5 hodiny.

Ač stejné procento (17 %) žen a mužů nevládní počítač, **výrazně více času u něj tráví muži**. Variantu více jak hodinu denně zvolilo 52 % mužů a 35 % žen, přičemž průměr u mužů představuje 2,9 hodin a u žen 2,6 hodin.

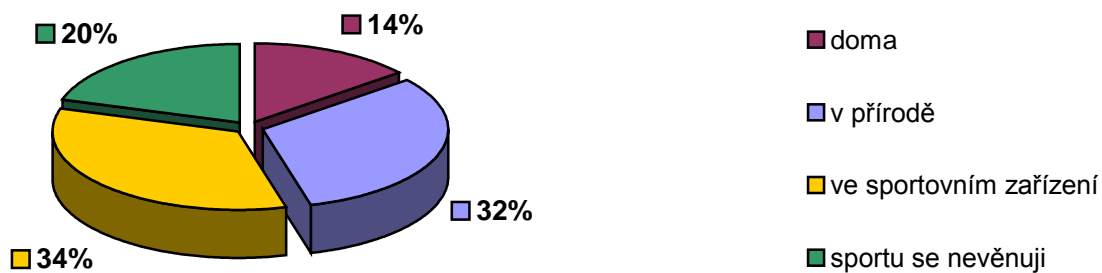
Z porovnání z hlediska věku vyplývá, že **s rostoucím věkem klesá doba strávená u počítače**. Variantu více jak hodinu denně zvolilo 53 % osob ve věku 18-35 let (s průměrem 2,7 h), 48 % osob ve věku 36-50 let (s průměrem 2,8 h) a 28 % respondentů ve věkové kategorii 51-65 let (s průměrem 2,6 h), přičemž tato kategorie nevládní počítač v 36 % případech.

Naopak kritérium nejvyššího dosaženého vzdělání přináší opačný efekt, tzn. **čím vyšší vzdělání, tím více času stráveného u počítače**. Skutečnost, že nevládní počítač, uvedlo 31 % vyučených, 11 % středoškoláků a žádný vysokoškolák. **Více jak hodinu denně tráví u počítače 21 % vyučených (s průměrem 2,4 h), 46 % středoškolsky vzdělaných (s průměrem 2,6 h) a 60 % vysokoškolsky vzdělaných (s průměrem 3 h)**.

Otázka č. 11

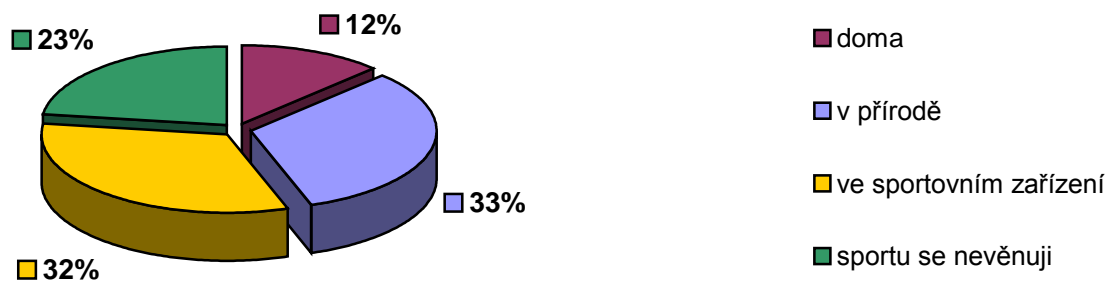
Sportovnímu vyžití se věnuji (můžete označit více položek)?

Celkem:

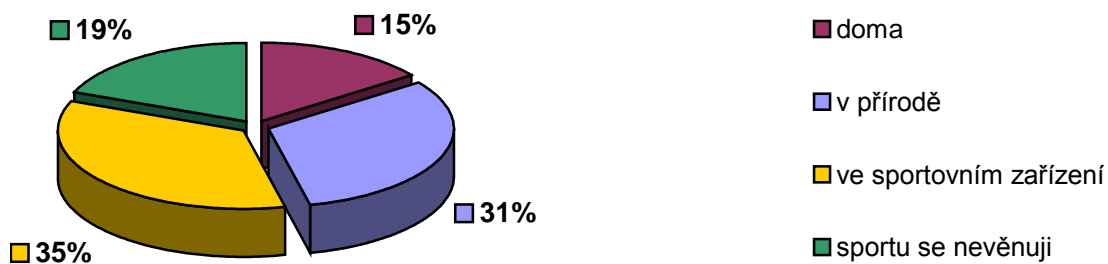

A) Analýza podle velikosti obce:

Venkov %:

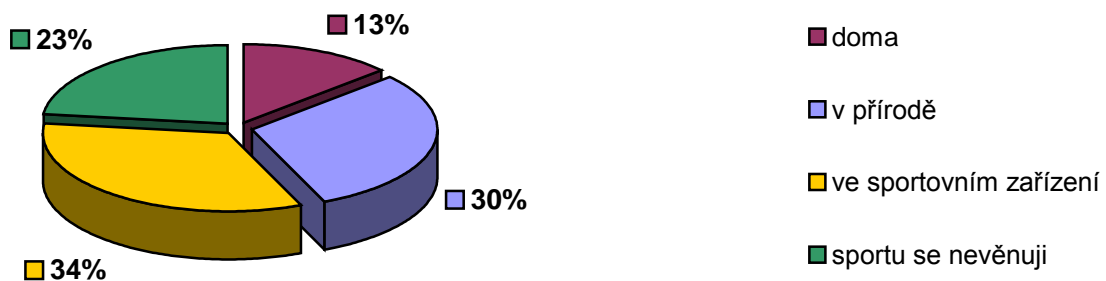

Město %:

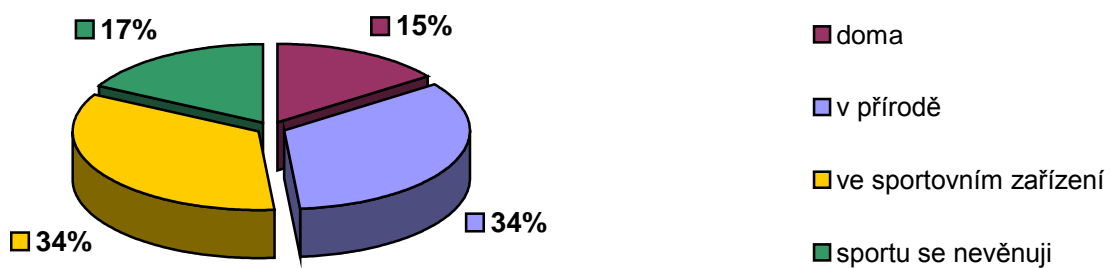

B) Analýza podle pohlaví:

Ženy %:

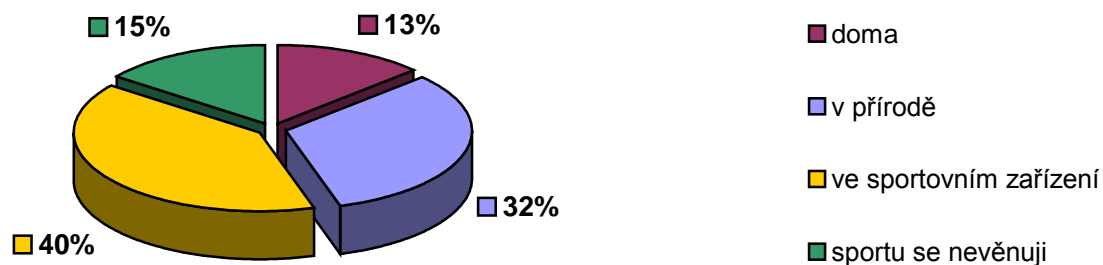

Muži %:

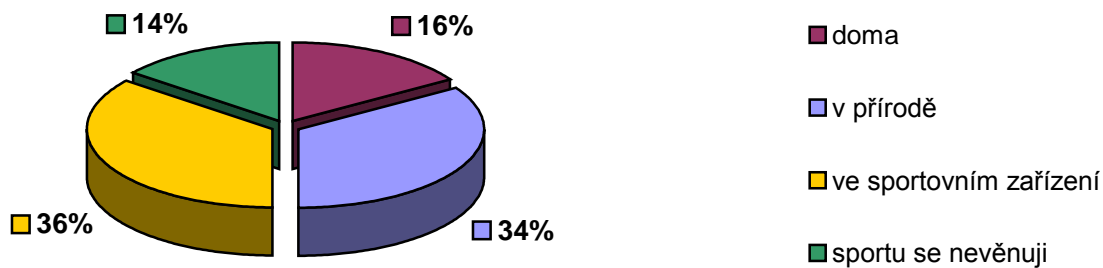

C) Analýza podle věku:

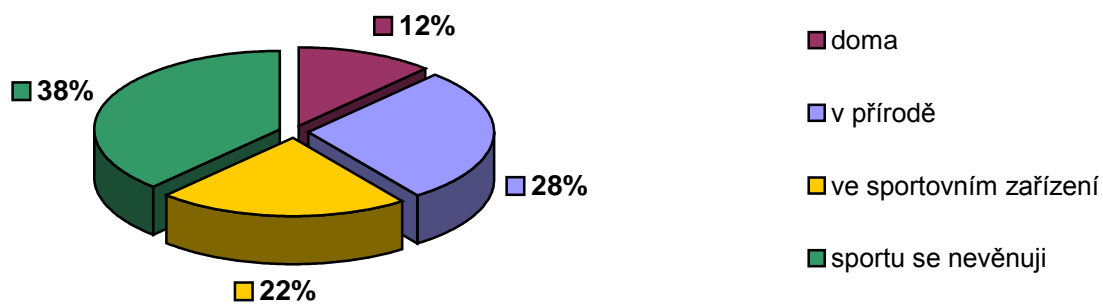
18-35 let %:

36-50 let %:

51-65 let %:

Shrnutí

Tato otázka mi přinesla překvapivé zjištění zejména v kategorii města a venkova. Předpokládala jsem totiž, že mezi jednotlivými možnostmi místa, kde respondenti sportují, budou markantní rozdíly a že lidé na venkově budou sportovat spíše doma a v přírodě než ve sportovních zařízeních. Nicméně **venkov a město jsou na tom v mém šetření téměř shodně**. Lidé ve městě sportují o 3 % více doma a o stejné procento více ve sportovních zařízeních. **Lidé na venkově sportují pouze o 2 % více v přírodě než lidé z města**. To je asi nejvíce zarážející fakt, a to zejména vzhledem k blízkosti přírody na venkově.

Z hlediska pohlaví ženy i muži využívají ke sportování shodně sportovních zařízení (34 %). Překvapivé je, že **muži se sportu věnují v domácím prostředí o 2 % více než ženy**. Opět jsem i v tomto případě očekávala opačný výsledek, a to s výrazně vyšším procentem ve prospěch žen. I sportování v přírodě se věnují muži více než ženy (o 4 %).

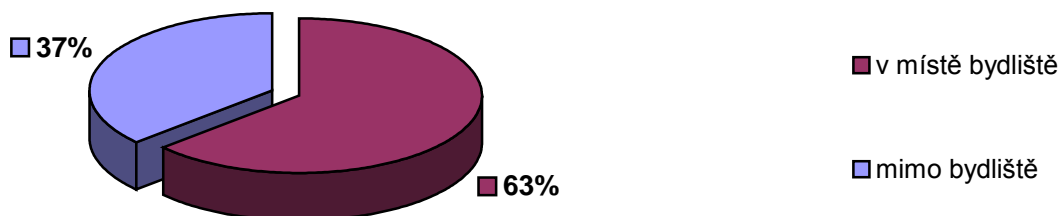
Pokud hodnotíme tuto otázku podle věku, tak je zcela zřejmé, že **sportovní zařízení ke svému sportovnímu vyžití využívají více mladší lidé než ti starší** (40 % ve věku 18-35 let, 36 % ve věku 36-50 let a pouze 22 % ve věku 51-65 let).

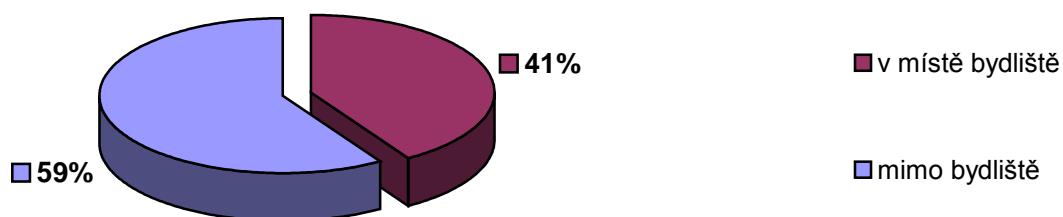
Otázka č. 12

Pokud navštěvuji nějaké sportovní zařízení, je vzdáleno od mého bydliště?

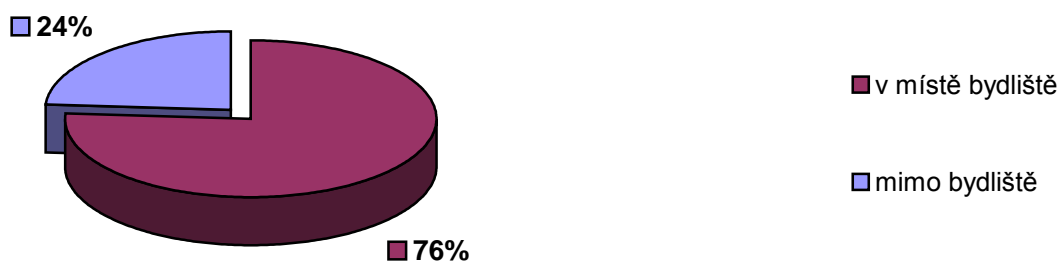
Celkem:

Venkov %:

Město %:

Shrnutí

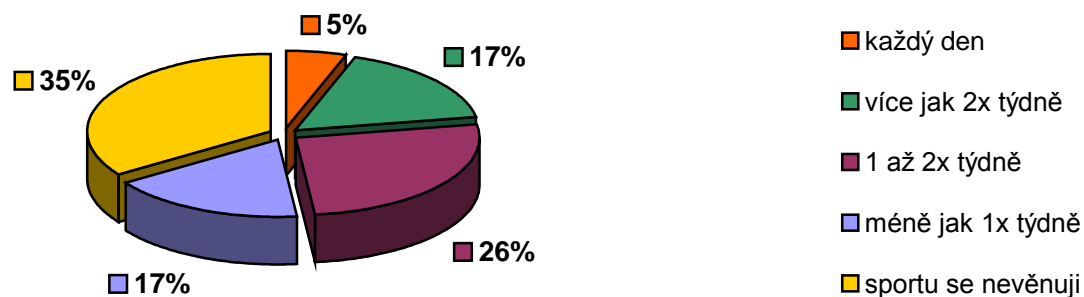
Z výše uvedených grafů vyplývá, že pokud respondenti nějaké sportovní zařízení navštěvují, pak se výrazně liší poměr mezi těmi, kteří se sportu věnují ve sportovním zařízení v místě bydliště a těmi, kteří za tímto vyžitím dojíždějí mimo bydliště, a to zejména v porovnání města a venkova.

V místě bydliště navštěvuje nějaké sportovní zařízení 41 % respondentů z venkova a 76 % z města. Do sportovního zařízení dojíždí mimo bydliště 59 % osob z venkova a 24 % jedinců z města, přičemž průměrná vzdálenost činí u venkova 14 km a u města 16 km.

Otázka č. 13

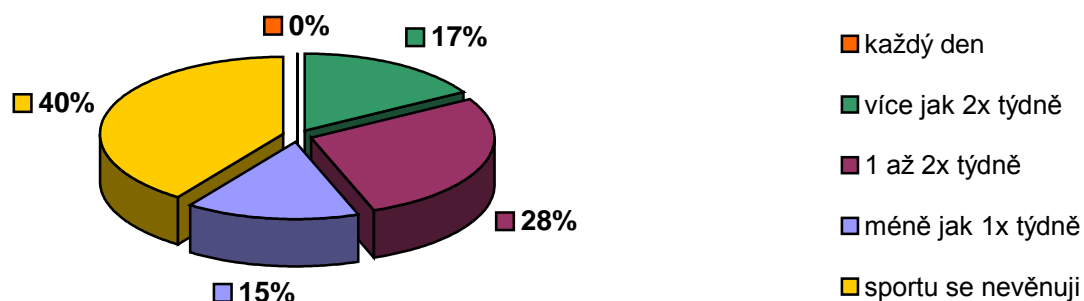
Sportu se věnuji?

Celkem:

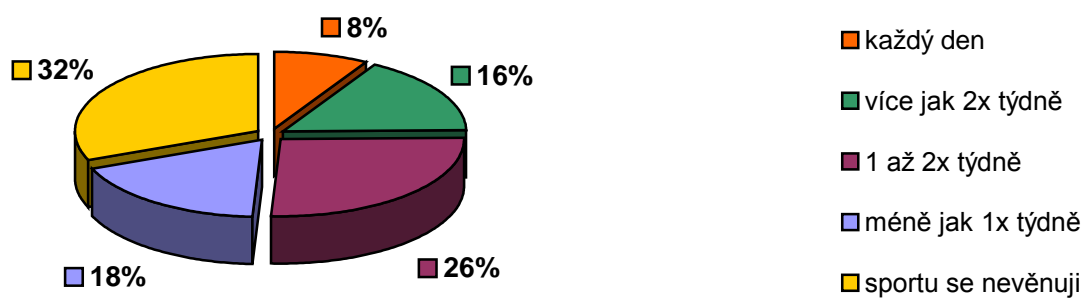

A) Analýza podle velikosti obce:

Venkov %:

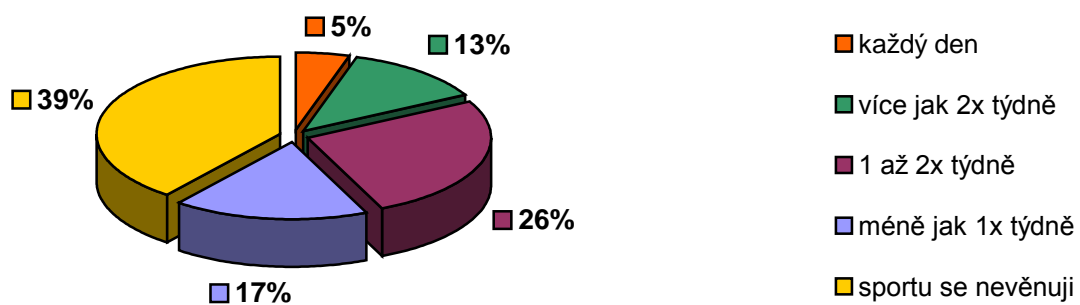

Město %:

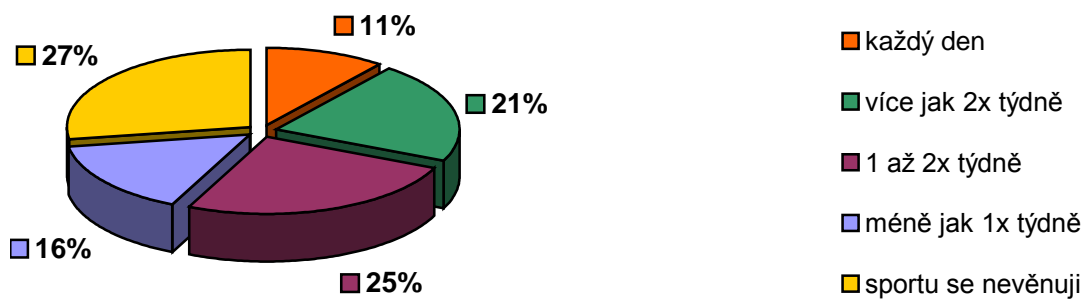

B) Analýza podle pohlaví:

Ženy %:

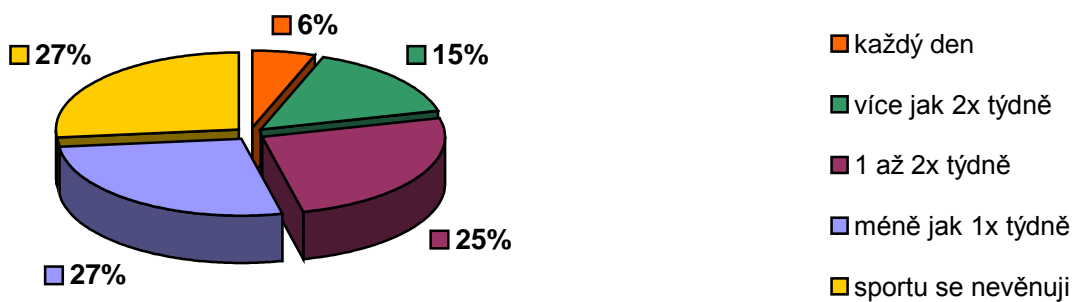

Muži %:

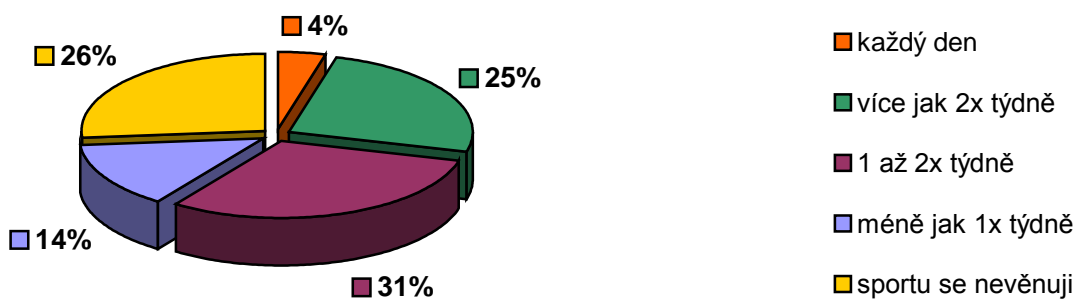

C) Analýza podle věku:

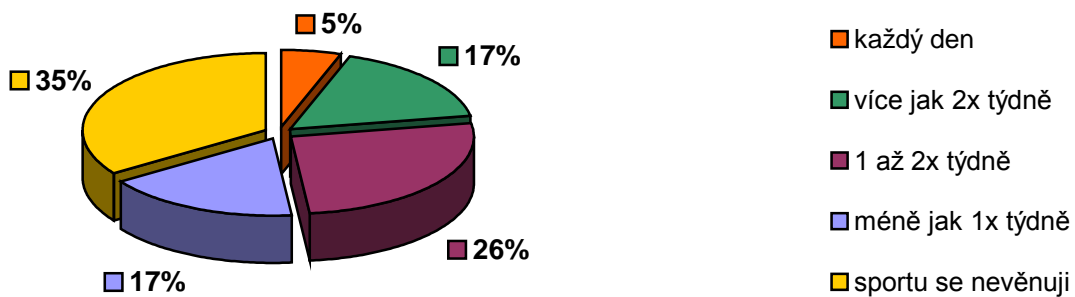
18-35 let %:

36-50 let %:

51-65 let %:

Shrnutí

Z analýzy z hlediska velikosti obce vyplývá, že **sportují více lidé žijící ve městě než na venkově**. Největší rozdíly jsou u možnosti „každý den“, kterou nezvolil žádný respondent z venkova a naopak, kterou označilo 8 % respondentů z města. Stejný rozdíl pak vykazuje i **varianta „sportu se nevěnuji“, kterou zvolilo 40 % osob z venkova a 32 % osob z města**.

Překvapivé pro mě je zjištění, že **muži sportují významně více než ženy**. Je to zřejmé zejména z rozdílu u **možnosti „sportu se nevěnuji“, kterou zvolilo 39 % žen a 27 % mužů**. Kromě toho tento fakt dokazuje i možnost „každý den“, kde rozdíl mezi ženami a muži představuje 6 % ve prospěch mužů. Stejně tak u varianty „více jak 2x týdně“ je rozdíl mezi pohlavími 8 % ve prospěch mužů.

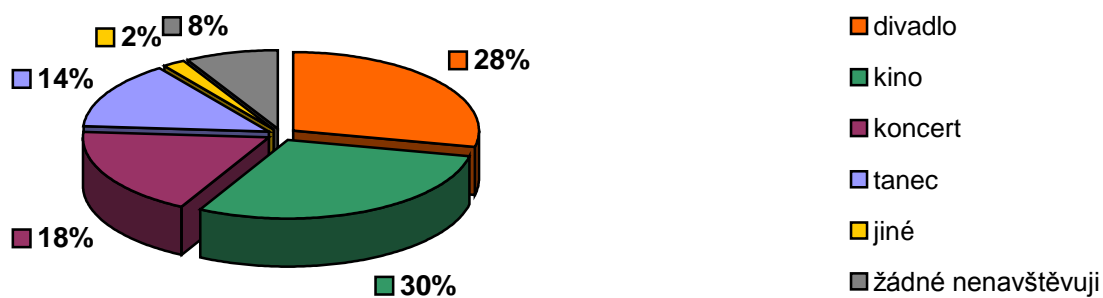
V souvislosti s věkem je zajímavé, že variantu „každý den“ zvolilo téměř shodné procento ve všech třech sledovaných věkových kategoriích. Z toho vyplývá, že **ti lidé, kteří se sportu věnují intenzivně, tak činí bez rozdílu věku**.

Z dalších možností či frekvencí je patrné, že **nejvíce sportují respondenti z věkové kategorie 36-50 let**. Tato skutečnost pravděpodobně souvisí s větší potřebou a touhou těchto osob ve středním věku dbát o své tělesné zdraví a kondici, což může být spojené s větší rozumovou vyspělostí či prvními známkami stárnutí. Rozdíl mezi těmi, kteří nesportují, činí 27 % při porovnání věkové kategorie 18-35 let a 51-65 let.

Otázka č. 14

*Pravidelně (alespoň 1x za rok) navštěvují tyto kulturní „podniky“
(můžete označit více položek)?*

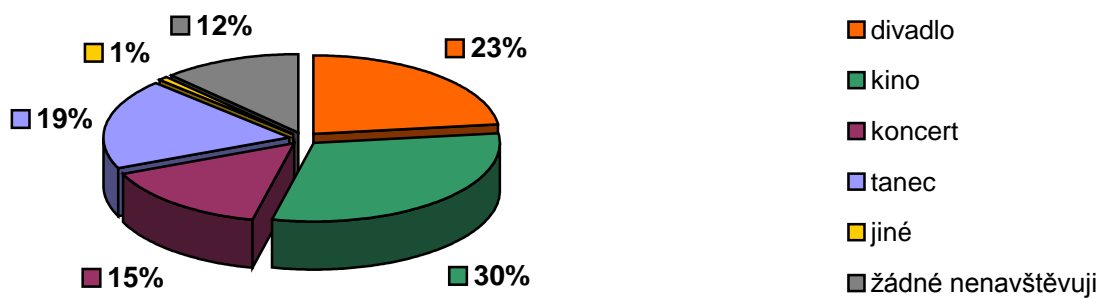
Celkem:

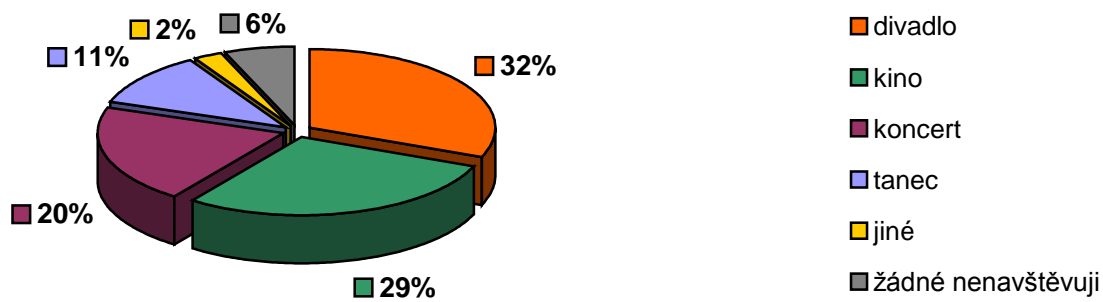
Jelikož jsem respondentům umožnila označit více položek, tak reálné číslo vypovídající o podílu těch, kteří svůj volný čas nevěnují kulturnímu vyžití, činí 16 %.

A) Analýza podle velikosti obce:

Venkov %:

Město %:

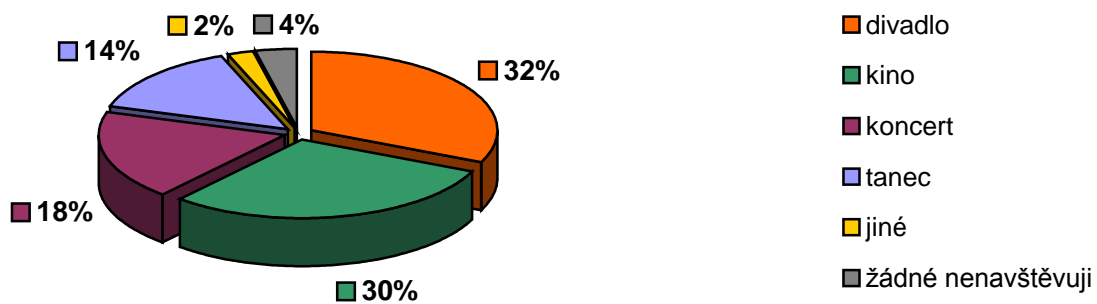

Reálná čísla – „žádné nenavštěvuji“: venkov 22 %, město 12 %.

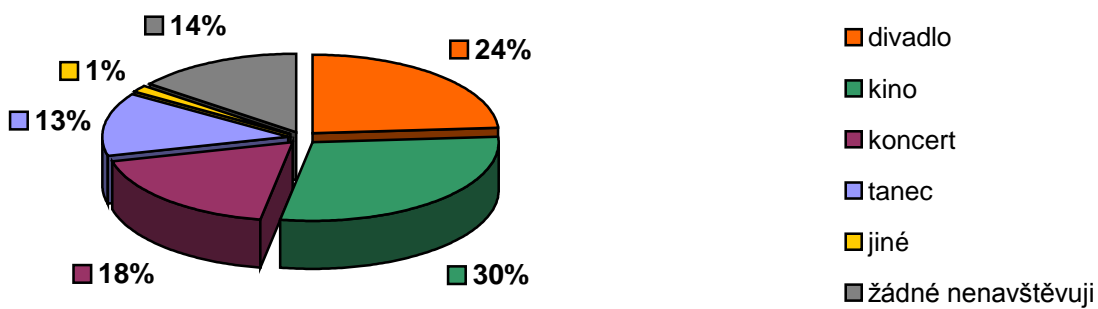

B) Analýza podle pohlaví:

Ženy %:

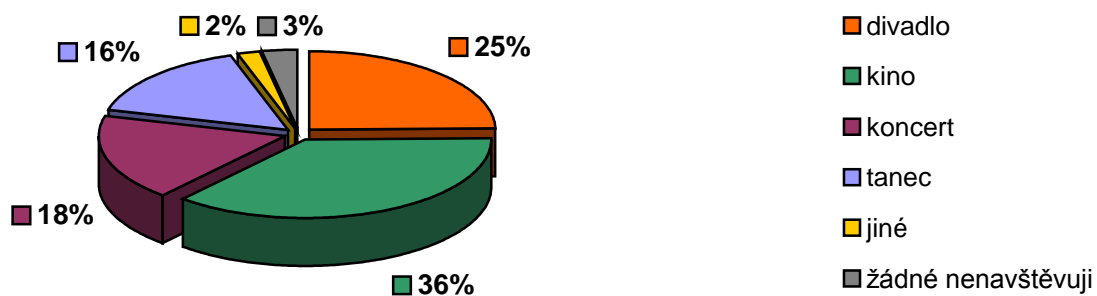
Muži %:

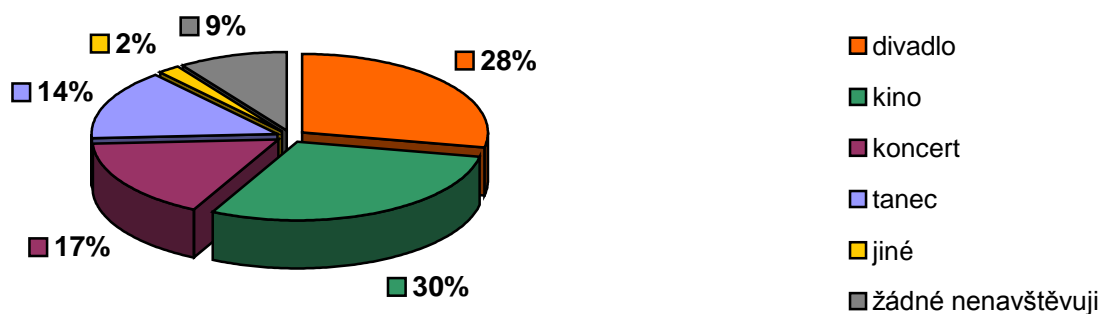
Reálná čísla – „žádné nenavštěvuji“: ženy 8 %, muži 26 %.

C) Analýza podle věku:

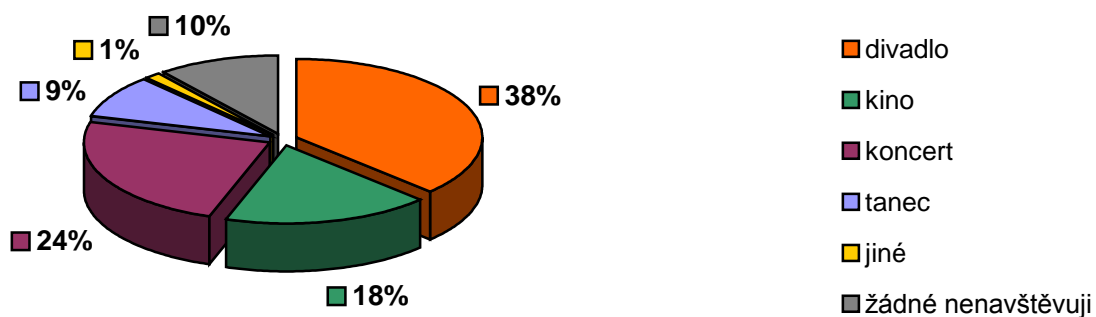
18-35 let %:

36-50 let %:

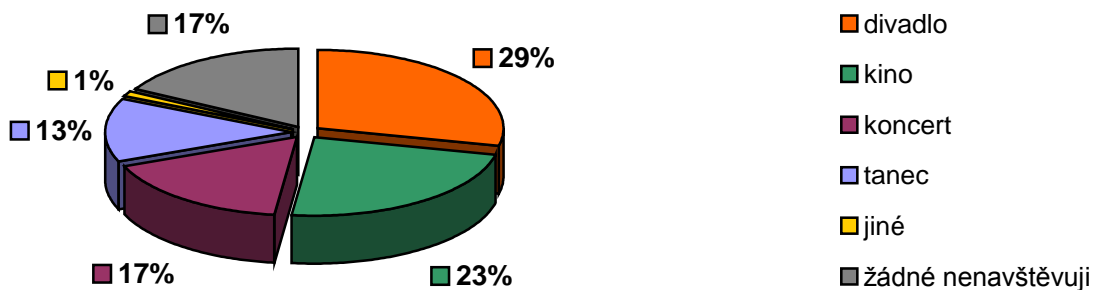
51-65 let %:

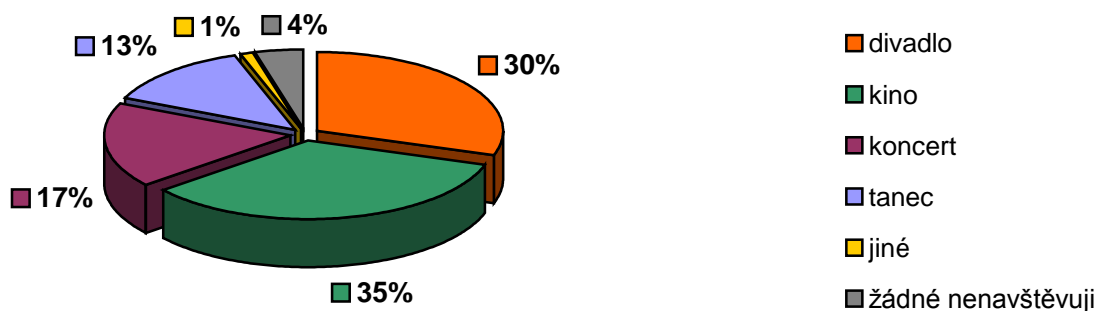
Reálná čísla – „žádné nenavštěvuji“: 18-35 let 7 %, 36-50 let 18 %, 51-65 let 18 %.

D) Analýza podle nejvyššího dosaženého vzdělání:

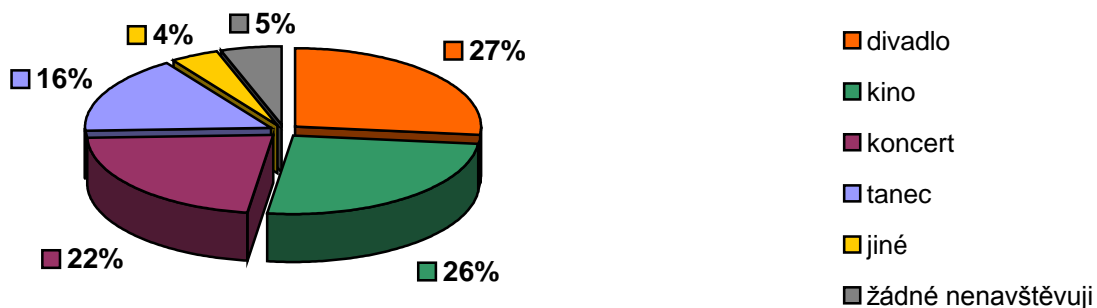
Vyučen %:

Středoškolské %:

Vysokoškolské %:

Reálná čísla – „žádné nenavštěvuji“: vyučen 27 %, středoškolské 9 %, vysokoškolské 12,5 %.

Shrnutí

Otázka na kulturní vyžití přinesla tyto výsledky. **Celkově lidé navštěvují nejvíce kino a divadlo, pak koncert a tanec, přičemž 16 % nenavštěvuje žádnou kulturu.** Možnost jiné naplňují ze sta procent výstavy.

Z analýzy kritéria velikosti obce vyplývá, že **lidé ve městě se věnují kultuře více než na venkově** (rozdíl u těch, kteří nenavštěvují žádnou kulturu, činí 10 %). Dalším poznatkem, který vzešel z mého šetření je, že **lidé na venkově navštěvují méně divadlo** (rozdíl 9 % oproti městu) **a naopak si „zajdou zatančit“ ve více případech** (o 8 %) **než lidé ve městě.** Pozitivní výsledek u možnosti „tanec“ může být u venkova způsoben ještě stále zachovanou tradicí tanečních zábav a plesů.

Z analýzy kritéria pohlaví je zřejmé, že **ženy navštěvují kulturu více než muži.** Největší rozdíl je u těch, kteří **nenavštěvují žádnou kulturu, a to 8 % žen oproti 26 % mužů.** Další významný rozdíl je u možnosti „divadlo“, kterou zvolilo 32 % žen a 24 % mužů. Ostatní možnost vykazují u obou pohlaví téměř shodné výsledky.

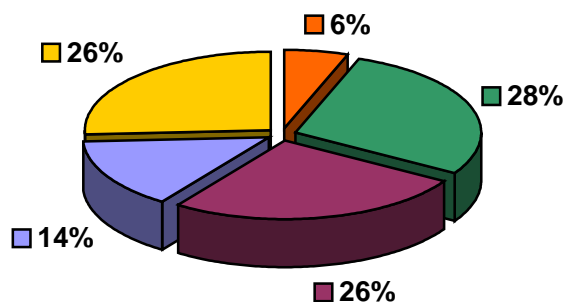
Z hlediska věku je opět největší rozdíl u těch, kteří žádnou kulturu nenavštěvují, a to 7 % u věkové kategorie 18-35 let a shodně 18 % u věkových kategorií 36-50 let a 51-65 let. **Kulturu tedy navštěvuje nejvíce nejmladší věková kategorie. S přibývajícím věkem vzrůstá zájem o divadlo a koncert, a naopak klesá zájem o kino a tanec.** **Pořadí** nejčastěji volených variant je stejné u osob **ve věku 18-35 let a 36-50 let**, a to od **nejčastěji navštěvovaného – kino, divadlo, koncert, tanec.** U respondentů **ve věku 51-65 let** je toto pořadí následující – **divadlo, koncert, kino, tanec.**

Z analýzy kritéria nejvyššího dosaženého vzdělání vyplývá, že **nejvíce kulturu navštěvují středoškoláci** (žádnou kulturu nenavštěvuje 27 % vyučených, 9 % středoškolsky a 12,5 % vysokoškolsky vzdělaných). **Pořadí nejčastěji preferovaných variant je paradoxně shodné u vyučených a vysokoškoláků**, a to od nejčastěji navštěvovaného – **divadlo, kino, koncert, tanec.** **U středoškoláků je na prvním místě kino, na druhém divadlo** a ostatní pořadí je již stejné.

Otázka č. 15

Divadelní představení navštěvují?

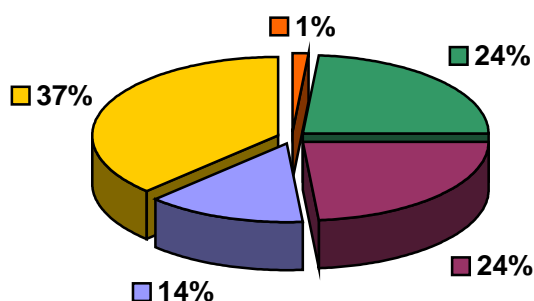
Celkem:

- alespoň jednou měsíčně
- alespoň jednou za půl roku
- alespoň jednou za rok
- méně jak jednou za rok
- do divadla nechodím vůbec

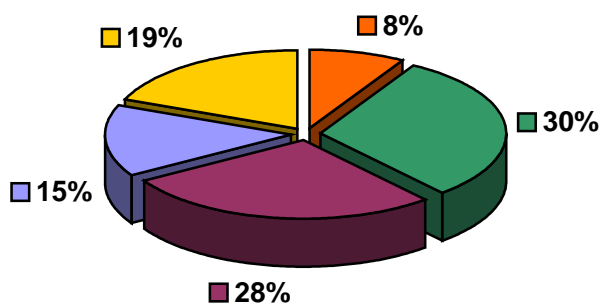
A) Analýza podle velikosti obce:

Venkov %:

- alespoň jednou měsíčně
- alespoň jednou za půl roku
- alespoň jednou za rok
- méně jak jednou za rok
- do divadla nechodím vůbec

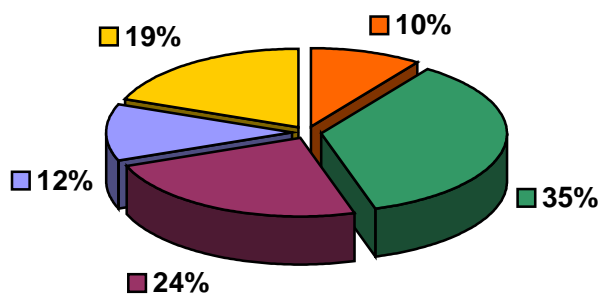
Město %:

- alespoň jednou měsíčně
- alespoň jednou za půl roku
- alespoň jednou za rok
- méně jak jednou za rok
- do divadla nechodím vůbec

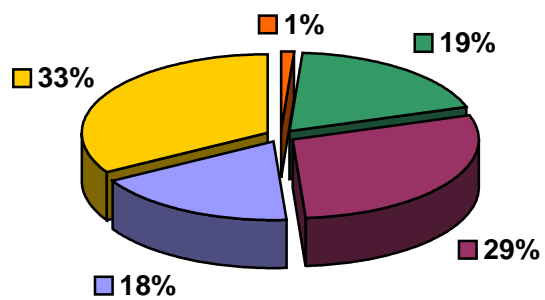
B) Analýza podle pohlaví:

Ženy %:

- alespoň jednou měsíčně
- alespoň jednou za půl roku
- alespoň jednou za rok
- méně jak jednou za rok
- do divadla nechodím vůbec

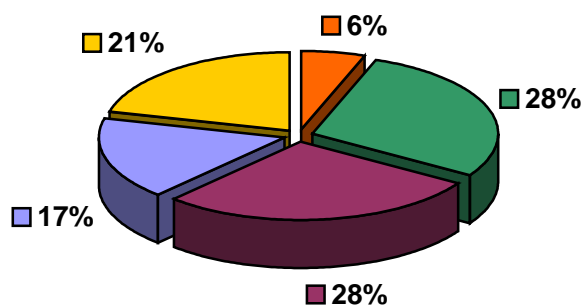
Muži %:

- alespoň jednou měsíčně
- alespoň jednou za půl roku
- alespoň jednou za rok
- méně jak jednou za rok
- do divadla nechodím vůbec

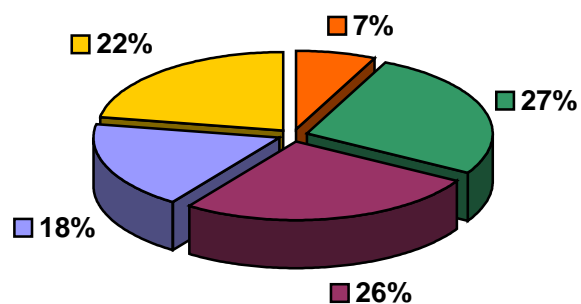
C) Analýza podle věku:

18-35 let %:

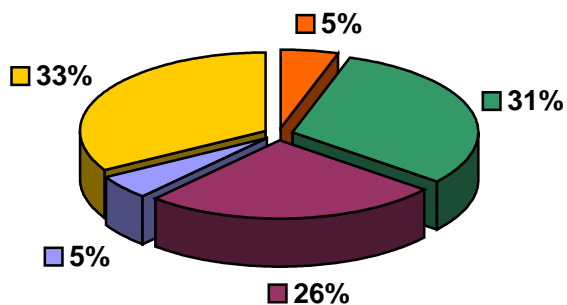
- alespoň jednou měsíčně
- alespoň jednou za půl roku
- alespoň jednou za rok
- méně jak jednou za rok
- do divadla nechodím vůbec

36-50 let %:

- alespoň jednou měsíčně
- alespoň jednou za půl roku
- alespoň jednou za rok
- méně jak jednou za rok
- do divadla nechodím vůbec

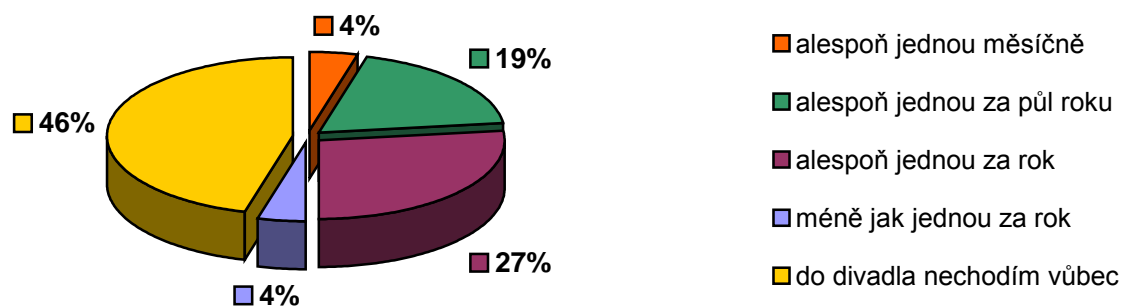
51-65 let %:

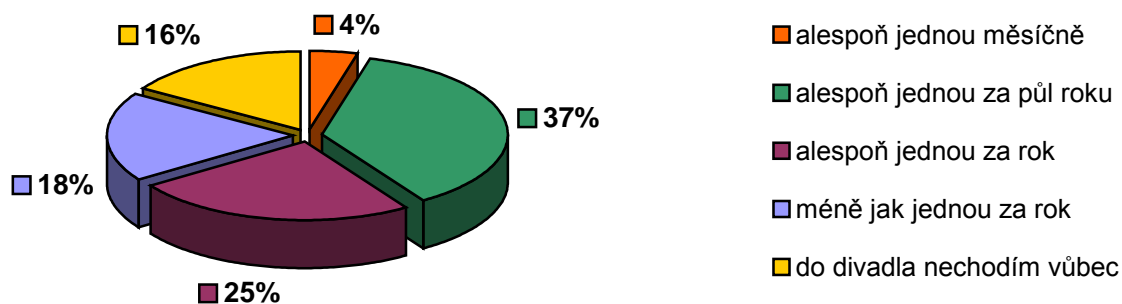
- alespoň jednou měsíčně
- alespoň jednou za půl roku
- alespoň jednou za rok
- méně jak jednou za rok
- do divadla nechodím vůbec

D) Analýza podle nejvyššího dosaženého vzdělání:

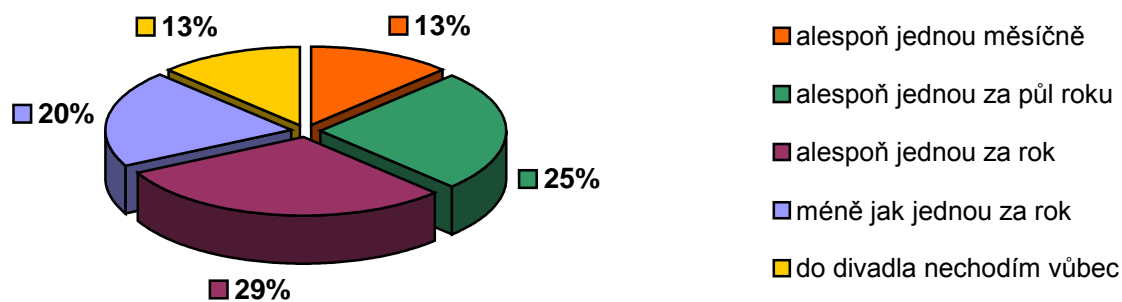
Vyučen %:

Středoškolské %:

Vysokoškolské %:

Shrnutí

Jako ukazatel kulturního zájmu respondentů jsem si vybrala divadlo. Z analýzy výsledků vyplývá, že *lidé ve městě navštěvují divadlo častěji než lidé na venkově*. Značný rozdíl je u těch respondentů, kteří uvedli, že *do divadla nechodí vůbec*. Jejich podíl *na venkově činí 37 % a ve městě 19 %*. *Současně má město vyšší podíl než venkov u všech kladných odpovědí*. U obou kategorií *dominuje odpověď „alespoň jednou za půl roku“ a „alespoň jednou za rok“*. Pokud sečteme všechny možnosti, které vyjadřují návštěvy divadla alespoň jednou za rok (tzn. možnost alespoň jednou měsíčně, alespoň jednou za půl roku a alespoň jednou za rok), dostaneme se k výsledku 49 % respondentů u venkova a 64 % u města.

Ženy navštěvují divadlo výrazně více než muži. U žen dominuje odpověď „alespoň jednou za půl roku“ s 35 %, u mužů odpověď „alespoň jednou za rok“ s 29 %. Ženy nechodí do divadla vůbec v 19 % a muži v 33 %.

Z hlediska věku jsou největší rozdíly u těch, kteří nechodí do divadla vůbec – ve věkové kategorii 18-35 let je to 21 %, o procento více u osob ve věku 36-50 let a 33 % ve věkové kategorii 51-65 let. Z toho plyne, že *nejméně chodí do divadla nejstarší vyhodnocovaná věková kategorie, což ale není úplná pravda, protože ti respondenti, kteří divadlo navštěvují, tak činí častěji* (v souhrnu odpovědí nejméně jednou za rok je to 62 % respondentů, což odpovídá stejnému poměru jako u nejmladší věkové kategorie). Ostatní kladné odpovědi jsou téměř shodné, přičemž *nejčastěji uváděné jsou „alespoň jednou za půl roku“ a „alespoň jednou za rok“*, které v souhrnu činí víc než 50 %.

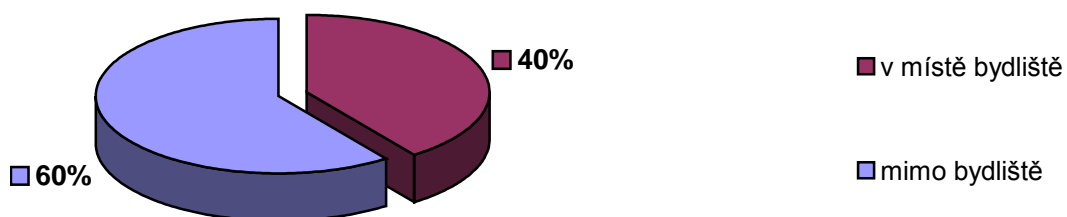
I u kritéria nejvyššího dosaženého vzdělání jsou největší rozdíly u těch respondentů, kteří *do divadla nechodí vůbec – 46 % vyučených, 16 % středoškoláků a 13 % vysokoškoláků*. U vyučených a vysokoškolsky vzdělaných převažuje odpověď „alespoň jednou za rok“, u středoškolsky vzdělaných je to odpověď „alespoň jednou za půl roku“. Přičemž *vysokoškoláci mají* ze všech dílčích vyhodnocovaných kritérií (obec, pohlaví, věk, vzdělání) *nejvyšší podíl těch, kteří navštěvují divadlo alespoň*

jednou měsíčně, a to 13 %. Souhrn odpovědí vyjadřujících, že respondenti chodí do divadla nejméně jedenkrát za rok, činí 50 % u vyučených, 66 % u středoškoláků a 67 % u vysokoškoláků. Celkově z této analýzy vyplývá, že ***divadlo navštěvují nejvíce a nejčastěji vysokoškolsky vzdělaní lidé.***

Otázka č. 16

Divadlo, které pravidelně navštěvují (alespoň 1x za rok), je vzdáleno od mého bydliště (pokud jste u otázky č. 15 uvedl/a možnost e), tuto otázku nevyplňujte?

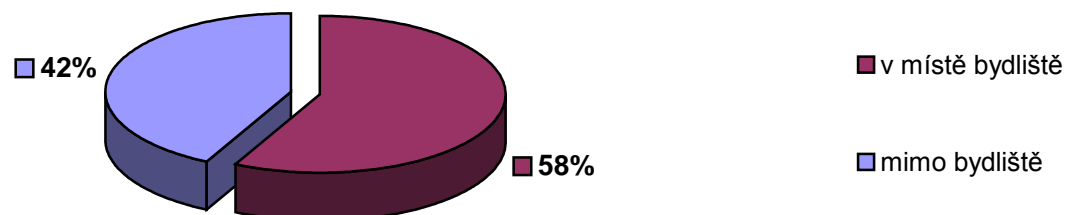
Celkem:

Venkov %:

Město %:

Shrnutí

Z výše uvedených grafů vyplývá, že 60 % respondentů navštěvuje divadlo mimo své bydliště, což by mohlo být způsobeno i vyjížděnkou za muzikálovým typem divadel hlavně do Prahy, přičemž v tom případě lidé nenavštěvují lokální činoherní divadla.

Nezpochybnitelný je rozdíl mezi městem a venkovem, kdy **98 % respondentů z venkova navštěvuje divadlo mimo své bydliště oproti 42 % respondentů z města**, přičemž průměrná vzdálenost u venkova činí 38 kilometrů a u města 31 kilometr.

3.4 Verifikace hypotéz a shrnutí výsledků

Verifikace hypotéz

Hypotéza č. 1

Předpokládám, že na venkově oproti městu žijí lidé s vyšším věkovým průměrem.

Mohu konstatovat, že tato hypotéza se mi **potvrdila**. Z analýzy výsledků dat z mého dotazníkového šetření jsou zřejmé tyto závěry. Venkov oproti městu vykazuje o 5 % nižší podíl obyvatel ve věku 18-35 let, o 4 % i ve věku 36-50 let a naopak o 6 % vyšší podíl osob ve věku 51-65 let.

Hypotéza č. 2

Předpokládám, že na venkově oproti městu žijí lidé s nižší úrovní nejvyššího dosaženého vzdělání.

I tato hypotéza se mi **potvrdila**. Z hlediska vzdělání žije na venkově v mém výzkumném souboru o 10 % více osob se základním vzděláním a o 12 % více vyučených osob než ve městě. Naopak nižší podíl má venkov oproti městu u osob středoškolsky (o 18 %) a vysokoškolsky vzdělaných (o 4 %).

Hypotéza č. 3

Předpokládám, že sousedské vztahy na venkově jsou bližší než ve městě.

Moje třetí hypotéza se rovněž **potvrdila**. Z mého šetření je zřejmé, že lidé na venkově se lépe znají a mají k sobě blíže než lidé ve městě, což odpovídá obecným charakteristikám venkovského a městského způsobu života. Sousedské vztahy ve městě v mém šetření vykazují spíše formální úroveň. Z hlediska otevřenosti požádat své sousedy o pomoc v případě vážného problému je na tom venkov lépe o 11 % oproti městu. Nicméně je pozitivní, že pokud zhodnotím celkové výsledky, mohu konstatovat celkem příznivý stav v sousedských vztazích v obou kategoriích, tzn. jak na venkově, tak i ve městě. Čekala jsem vyhraněnější situaci ve městě.

Hypotéza č. 4

Předpokládám, že na venkově se lidé sebevzdělávají méně než ve městě.

I tato hypotéza se mi **potvrdila**. Nějakému druhu sebevzdělávání se věnuje 33 % respondentů na venkově a 49 % ve městě. Skutečnost, že lidé na venkově se sebevzdělávají méně než ve městě, je významně ovlivněna na jedné straně nutností za dalším vzděláváním dojíždět mimo bydliště (u vysoké školy ve 100 %, u dalších druhů sebevzdělávání v 96 %) a na druhé straně skladbou mého výzkumného souboru z venkova z hlediska věku a vzdělání, protože ten kopíruje výsledky mého šetření, neboť zájem o sebevzdělávání paralelně klesá s věkem a stoupá s úrovní nejvyššího dosaženého vzdělání. A to odpovídá vyššímu věkovému průměru a nižší úrovni vzdělání na venkově.

Hypotéza č. 5

Předpokládám, že skladba volného času stráveného v domácím prostředí se na venkově a ve městě významně neliší.

Tato hypotéza se mi **nepotvrdila**, což se pokusím prokázat na jednotlivých mnou sledovaných možnostech trávení volného času v domácím prostředí, jimiž jsou sledování televize, četba knih a volný čas strávený u počítače

Čas strávený sledováním televize až tak neovlivňuje fakt, zda respondenti žijí na venkově či ve městě, ale spíše jeho sekundární důsledek, a to skladba respondentů ve městě a na venkově podle věku a vzdělání. Souhrnně lze říci, že čím vyšší věk, tím více času stráveného u televize a naopak čím vyšší úroveň dosaženého vzdělání, tím nižší je čas strávený sledováním televize.

Z hlediska četby knih lze konstatovat, že lidé ve městě čtou více než lidé na venkově. Nicméně i toto zjištění je částečně dáno skladbou venkovského výzkumného souboru, a to zejména v souvislosti se vzděláním, protože mé šetření ukázalo, že zájem o četbu knih stoupá spolu s úrovní nejvyššího dosaženého vzdělání. Výrazně více čtou ženy než muži. Nejvíce čte věková kategorie 36-50 let, přičemž osoby ve věku 51-65 let čtou největší počet knih. Oba výše uvedené faktory (pohlaví

a věk) nemohou až tak ovlivnit kladný výsledek ve prospěch města, protože ženy a muži jsou v obou kategoriích zastoupeny zhruba stejně a nejméně čte nejmladší věková kategorie (18-35 let), která je ve městě zastoupena ve větším poměru než na venkově.

Lidé ve městě celkově tráví více času u počítače než lidé na venkově. I tento způsob trávení volného času je ovlivněn skladbou venkovského a městského výzkumného souboru, neboť s rostoucím věkem klesá doba strávená u počítače a naopak platí, že čím vyšší vzdělání, tím více času stráveného u počítače. Jelikož má město nižší věkový průměr a vyšší vzdělanostní úroveň, vykazuje výše uvedený výsledek.

Hypotéza č. 6

Předpokládám, že lidé ve městě sportují více než lidé na venkově.

Tato hypotéza se mi **potvrdila**. Lidé žijící ve městě sportují více než lidé na venkově, a to jak z hlediska frekvence, tak i v souvislosti s podílem osob, které nespportují vůbec (na venkově 40 % a ve městě 32 % respondentů). A co tyto rozdíly způsobuje?

Rozdíl ve využití sportovních zařízení činí pouze 3 % ve prospěch města, což také souvisí s tím, že mnohem nižší podíl respondentů z venkova (oproti sebevzdělávání či divadlu) musí za sportovním vyžitím dojíždět mimo bydliště, tedy že podmínky pro sport jsou na venkově lepší než v oblasti vzdělávání či kultury, a to hlavně díky obnově Sokolu a budování sportovního zázemí i v malých obcích (např. v mé rodné vesnici s 250 obyvateli v loňském roce obec vybuodovala tenisové kurty, které lze využít i pro další druhy sportů).

Velmi mě překvapilo zjištění, že lidé z venkova sportují v přírodě jen o 2 % více než lidé ve městě. Vzhledem k blízkosti přírody, která je také jednou ze základních charakteristik venkova, jsem očekávala mnohem větší rozdíl ve prospěch právě venkova.

Hypotéza č. 7

Předpokládám, že kulturnímu vyžití se více věnují lidé z města než lidé z venkova.

Poslední hypotéza se mi také **potvrdila**. Lidé na venkově nenavštěvují žádnou kulturu v 22 % oproti 12 % osob ve městě. Jako ukazatel kulturního zájmu jsem si zvolila divadlo, kde podíl těch, kteří uvedli, že do divadla nechodí vůbec, činí na venkově 37 % a ve městě 19 %. Z hlediska frekvence návštěvy divadla jej alespoň jednou za rok souhrnně navštíví 49 % respondentů z venkova a 64 % z města.

Výrazné rozdíly jsou však patrné i z hlediska pohlaví, věku a vzdělání. Ženy navštěvují divadlo výrazně více než muži. V souvislosti s věkem je největší podíl těch, kteří nechodí do divadla vůbec, ve věkové kategorii 51-65 let, přičemž ti, co divadlo navštěvují, tak činí stejně často jako v nejmladší věkové kategorii 18-35 let. V souvislosti s úrovní nejvyššího dosaženého vzdělání divadlo navštěvují nejvíce a nejčastěji vysokoškolsky vzdělaní lidé.

Shrnutí výsledků

Pokud se pokusím shrnout celkové výsledky mého šetření, ke kterým jsem dospěla kvalitativní analýzou dat, mezi nejvýraznější patří:

- na venkově žijí lidé s vyšším věkovým průměrem a nižší vzdělanostní úrovní než ve městě,
- největšími patrioty, kteří nevykazují žádné známky migrace, jsou obyvatelé malých obcí do 500 obyvatel a velkých měst nad 50 000 obyvatel,
- sousedské vztahy na venkově jsou kvalitnější než ve městě, lidé mezi sebou mají bližší vztahy a jsou otevřenější požádat své sousedy o pomoc,
- lidé na venkově jsou nuceni za dalším vzděláváním dojíždět mimo bydliště významně více než lidé ve městě,
- lidé na venkově se sebevzdělávají méně než lidé ve městě, což souvisí na jedné straně s předcházejícím bodem, a na druhé straně se skladbou výzkumného souboru (viz první bod), neboť zde platí, že čím vyšší věk a nižší úroveň vzdělání, tím menší je zájem o jakoukoliv formu sebevzdělávání,

- svůj volný čas tráví lidé z města více než lidé z venkova doma a mimo domov, respondenti z venkova naopak tráví volný čas více v blízkosti domova, což je pravděpodobně způsobeno rozdílnými bytovými poměry charakteristickými pro obě kategorie (byt versus rodinný dům s určitým prostranstvím okolo domu),
- na venkově již pravděpodobně není pravidlem vlastnit zahradu, pole, les a drobné zvířecí hospodářství v takovém rozsahu, jak to bylo běžné dříve,
- pokud shrnu všechny kategorie, knihy čte nejvíce žena ve věku 36-50 let s vysokoškolským vzděláním žijící ve městě,
- knihy nejméně čte muž ve věku 18-35 let, který je vyučen a žije na venkově,
- lidé tráví sledováním televize velkou část svého volného času (více jak hodinu denně 83 % respondentů),
- nejvíce času stráví sledováním televize jedinec ve věku 51-65 let, který je vyučen a žije na venkově, naopak nejméně jedinec ve věku 18-35 let s vysokoškolským vzděláním žijící ve městě,
- pouze 17 % respondentů nevlastní počítač, 44 % respondentů tráví u počítače více jako hodinu denně, přičemž celkový průměr činí 2,75 hodin,
- nejčastěji svůj volný čas tráví u počítače muž ve věku 18-35 s vysokoškolským vzděláním žijící ve městě, nejméně pak osoba s opačnými póly v jednotlivých kategoriích,
- lidé na venkově i ve městě nejvíce sportují ve sportovních zařízeních, pak v přírodě a nejméně doma, přičemž ani blízkost přírody na venkově nezapříčinila výraznější rozdíl mezi městem a venkovem,
- nejvíce sportuje muž ve věku 36-50 let žijící ve městě, nejméně žena ve věku 51-65 let žijící na venkově,
- do divadla chodí nejvíce žena ve věku 18-50 let s vysokoškolským vzděláním žijící ve městě.

3.5 Dílčí závěr

Závěrem mého šetření musím konstatovat, že přestože se mi potvrdila většina mých hypotéz, výsledky jednotlivých analýz pro mě byly velmi zajímavé.

Z detailního rozboru těchto výsledků jsou patrné jisté náznaky změn zejména ve venkovském životním způsobu, který přejímá některé charakteristiky toho městského. Nicméně v celkovém hodnocení mnou sledovaných oblastí jsou stále zřejmé značné rozdíly mezi venkovem a městem.

Za alarmující považuji zejména zjištění týkající se oblasti volného času, ať už je to malý zájem o četbu knih u nejmladší věkové kategorie (18-35 let) či značná část volného času strávená sledováním televize a u počítače (u některých respondentů ze sta procent jejich volného času).

Závěrem mohu pouze konstatovat fakt, že velikost mého výzkumného souboru a rozsah této práce mi bohužel neumožňují provést šetření, které by podávalo obraz odpovídající stavu celé společnosti. Tento fakt je současně zapříčiněn i značným rozsahem problematiky města a venkova, které se ve své práci věnuji.

ZÁVĚR

Co říci závěrem k tak širokému tématu, jakým je město a venkov? Snad to, že jsem se ve své práci snažila postihnout alespoň nejvýznamnější charakteristiky a zajímavé aspekty obou těchto lokálních prostředí a jejich vzájemných vztahů a interakcí. Určitě to, že jsem si plně vědoma, že výsledky mého malého průzkumu nemohou vést k obecným závěrům, k jejich potvrzení či vyvrácení. Troufám si ale tvrdit, že mohou částečně naznačit aktuální situaci a snad i vést k zamyšlení nad ní.

V úvodu svojí práce jsem si položila jednu ze základních otázek, a to zda se život ve městě a na venkově přibližuje či vzdaluje. Dnes již mohu říct, že ani odpověď na tuto otázku není jednoduchá a jednoznačná. Nicméně pokud shrnu své „bádání“ v písemných pramenech, výsledky mého šetření a své životní zkušenosti z obou typů lokálního prostředí, mohu konstatovat, že situace na venkově i ve městě doznala významných proměn.

Je více než jisté a já zde tento fakt nemohu opomenout, že se život zejména v příměstských obcích venkovského typu, a to hlavně díky suburbanizaci, značně přiblížil městskému způsobu života. Otázkou zůstává, zda se jedná o pozitivní či negativní jev. Lidé, kteří se z města přistěhovali do satelitních městeček „přilepených“ na původní obce, které se nachází v blízkosti větších měst, si rozhodně zachovali svůj původní městský způsob života. Mají dnes možná blíže ke svým sousedům, ale jelikož většinu svého denního času tráví mimo domov - ve městě, je tato skutečnost jen málo významná. Naopak zde vzniká mnoho negativních jevů, jako je nedostatečná občanská vybavenost, averze starousedlíků vůči „náplavě“ z města, rozdělení obce na starou a novou část atd.

Řada statistik řadí tyto obce do venkova, ale podle mého názoru není toto zařazení přesné, protože se opírá pouze o počet obyvatel obce a nebere v úvahu základní charakteristiky venkova. Z toho vyplývá i často prezentovaná teze, že dochází k vyliďňování měst, přičemž ve skutečnosti se jedná o migraci ze středu měst na jejich periferie, do příměstských obcí, které se pravděpodobně časem stanou městskými regiony.

I venkovský způsob života v ostatních obcích se značně přibližuje tomu městskému. Tuto skutečnost nejvíce ovlivňuje zejména dojíždka za prací a vzděláním do měst. Nelze však opomenout ani vliv médií, především televize, která prezentují a nabízí divákům bez rozdílu jejich lokality stejné vzory toho, jak žít či po čem toužit. Odvažují si tvrdit, že zde převládají spíše vzory městského způsobu života.

Nicméně je velmi pozitivní, že se objevují iniciativy, které si kladou za cíl obnovu venkova s jeho původními a často již zapomenutými tradicemi. Co však z mého pohledu nelze změnit či obnovit jsou například vztahy mezi lidmi. Na základě své osobní zkušenosti mohu zhodnotit, že i na venkově dochází k určitým snahám se izolovat od okolí, žít sám pro sebe a o ostatní se raději nezajímat. Tento trend je patrný i z toho, že řada menších obcí má značné problémy personálně obsadit zastupitelstvo, neboť většina jejich obyvatel nejeví zájem o veřejné věci a hájí pouze osobní zájmy. Je skvělé, že náš venkov navenek začíná vzkvétat (především v případě obcí s vyššími příjmy), ale zajímá se někdo i o jeho vnitřní problémy? Vždyť ochota zajímat se o druhé a vzájemně si pomáhat či typická soudržnost patřily vždy k základním a velmi pozitivním charakteristikám venkova. A jak je patrné z mého šetření, i lidé na venkově tráví většinu svého volného času doma, sledováním televize či u počítače, v izolaci od ostatních.

Venkov asi nikdy nebude mít srovnatelné podmínky pro vzdělávání, sportovní či kulturní vyžití a dostatečnou pracovní nabídku jako město. Je tedy zřejmé, že zejména mladí lidé budou za výše uvedenými aktivitami stále odcházet do města. Pokud tedy chceme zachovat a rozvíjet náš venkov, tzn. hlavně jej omladit a přivést do něj obyvatele, kteří budou mít vyšší vzdělání a budou tak moci přispět k jeho rozvoji, musíme nalézt cestu, jak tyto mladé lidi přimět, aby se dobrovolně (např. po nabytí vzdělání) opět vraceli na venkov a chtěli zde žít. To jistě není a nebude snadný úkol.

Závěrem lze říci, že je pravděpodobné, že se život ve městě a na venkově bude stále více přibližovat. Věřím však, že se nám jako společnosti podaří zachovat anebo obnovit původní tradice a charakteristiky venkova, že se na venkov nebudeme jezdit dívat jako na skanzen. Neboť krása a pestrost lidského života nespočívá v uniformitě, ale v jedinečnosti. A tak se pokusme uchovat si to jedinečné a nejlepší z obou prostředí, z města i venkova.

Resumé

Tato diplomová práce, která se věnuje problematice současných proměn života ve městě a na venkově, je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část je rozdělena do dvou hlavních kapitol, které se dále systematicky člení na jednotlivé podkapitoly. Část praktická obsahuje jednu kapitolu a věnuje se empirickému průzkumu malého rozsahu.

První kapitola je zaměřena na historický pohled na vznik měst a vývoj vzájemných vztahů mezi městem a venkovem. Zabývá se nejvýraznějšími charakteristikami venkovského a městského způsobu života. Předkládá i určitý vhled do života konkrétní vesnice čtyřicátých let 20. století. Z hlediska města popisuje nejvýznamnější trendy typické pro Českou republiku před rokem 1989, a to masivní výstavbu sídlišť a český fenomén chataření a chalupaření.

Druhá kapitola pojednává o venkovském a městském způsobu života po roce 1989 a snaží se postihnout nejvýznamnější proměny, které těmto kategoriím přinesla změna politického režimu v České republice. Zabývá se také novým trendem typickým pro konec 20. století a začátek století současného, a tím je suburbanizace neboli budování satelitních městeček v příměstských oblastech, vč. důsledků, které tento trend přináší. Závěr této kapitoly je věnován určitým odhadům a výhledům do budoucnosti.

Třetí kapitola je věnována mému vlastnímu průzkumu. V úvodu zahrnuje především problematiku tvorby dotazníku, výběru a struktury respondentů, včetně jejich analýzy, organizace a realizace průzkumu. Rovněž specifikuje a stanoví hypotézy. Dále se již zabývá vlastní analýzou výsledků šetření a verifikací hypotéz. Průzkum se soustředí zejména na oblast skladby obyvatelstva města a venkova, kvalitu sousedských vztahů, míru a možnosti sebevzdělávání a na způsoby a strukturu trávení volného času, a to jak z pohledu města a venkova, tak i z hlediska pohlaví, věku a vzdělání respondentů. Získaná data jsou vyhodnocena formou grafů.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá problematikou současných proměn života ve městě a na venkově. Teoretická část práce se věnuje historickému vývoji vztahů měst a venkova a faktorům, které tento vývoj nejvíce ovlivnily. Dále popisuje venkovský a městský způsob života v České republice po roce 1989, zabývá se problematikou suburbanizace a výhledy do budoucnosti. Empirická část je zaměřena na průzkum města a venkova a jejich současných proměn zejména v oblasti skladby obyvatelstva, sousedských vztahů, sebevzdělávání a volného času.

Klíčová slova

Venkov, město, venkovský způsob života, městský způsob života, vesnice, sídliště, chataření, chalupaření, suburbanizace, satelitní městečka, skladba obyvatel, sebevzdělávání, volný čas, sport, kultura, sousedské vztahy.

Annotation

This dissertation deals with the problems of present changes of living in town and in the country-side. The theoretical part devotes to the historical development of town and country-side relations and to the factors which mostly affected this development. Further this work describes country and urban life pattern after year 1989 in the Czech Republic, deals with suburban problems and outlook for the future. The empirical part is focused on the research of town and country-side and on their present changes especially in the area of inhabitant structure, neighbourly relations, self-improvement and leisure time.

Keywords

Country-side, town, country life pattern, urban life pattern, village, settlement units, cottager, country cottager, suburbanize, suburban town, inhabitants structure, self-improvement, leisure time, sport, culture, neighbourly relations.

Seznam použité literatury

1. ANDRLE, A., SRB, V., MARTÍNEK, J. *Vývoj československých měst 1869–1980*. 1. vyd. Praha: MON, 1986, 76 s.
2. BAŠE, M. *Město – suburbie – venkov*. Praha: Česká komora architektů, 2009, 73 s. ISBN 978-80-86790-12-1.
3. BLAŽEK, B. *Problémy a výhledy českého venkova: statě z let 1990 – 1997*. Praha / Libčeves: Škola obnovy venkova a nadace EcoTerra, 1997, 84 s.
4. BLAŽEK, B. *Venkov, města, média*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1998, 362 s. ISBN 80-85850-59-1.
5. DOBERSKÝ, J. *Osídlení našich krajů a vývoj měst*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1953, 45 s.
6. GALLA, K. *Dolní Roveň, Sociologický obraz české vesnice*. Praha: Spolek péče o blaho venkova, 1939, 408 s.
7. GIDDENS, A. *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1998, 196 s. ISBN 80-85850-62-1.
8. HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta: Urbanizace českých zemí a Evropa*. 1. vyd. Praha / Litomyšl: Paseka, 2002, 352 s. ISBN 80-7185-409-3.
9. HOSKOVCOVÁ, M. *Rozvoj bydlení v příměstských oblastech města Brna: Problematika suburbanizace*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 2008, 31 s. ISBN 978-80-214-3602-2.
10. KAŠPAROVÁ, L., PŮČEK, M. a kol. *Kohezní politika: Osídlení v České republice, Partnerství měst a venkova*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, Brno: Ústav územního rozvoje, 2009, 91 s. ISBN 978-80-903928-7-8.
11. KAŠPAROVÁ, L. a kol. *Rozvoj vesnice*. 1. vyd. Brno: Ústav územního rozvoje, 2005, 112 s. ISBN 80-239-7753-9.
12. KOHOUTEK, R. *Metoda dotazníku pro pedagogy*. Brno: CERM, 1998, 30 s. ISBN 80-7204-067-7.

13. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. a kol. *Člověk – prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
14. LÁZNIČKOVÁ, A. *Město a venkov*. Praha: Tvorba, 1980, 8 s.
15. LINHART, J. *Vliv prostředí a výchovy na duševní vývoj dítěte: Příspěvek k analýze rozvoje schopností venkovských a městských dětí*. 1. vyd. Praha: Dědictví Komenského, Státní pedagogické nakladatelství, 1950, 289 s.
16. MAJEROVÁ, V. a kol. *Sociologie venkova a zemědělství*. 4. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2008, 254 s. ISBN 978-80-213-0651-6.
17. MUSIL, J. *Sociologie soudobého města*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967, 321 s.
18. OUŘEDNÍČEK, M. a kol. *Suburbanizace.cz*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2008, 96 s. ISBN 978-80-86561-72-1.
19. SKALKOVÁ, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 204 s.
20. SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město. Lidé / sídla / krajina*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1981, 363 s.
21. SVOBODA, M. *Metody psychologické diagnostiky dospělých*. 1. vyd. Praha: CAPA, 1992, 262 s. ISBN 80-7064-036-5.
22. TUČEK, M. a kol. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003, 428 s. ISBN 80-86429-22-9.
23. VESELÁ, J. *Sociologie obcí a regionů*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1998, 77 s. ISBN 80-7194-129-8.
24. <http://www.czso.cz>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Vzor dotazníku

DOTAZNÍK

Vážení respondenti,

do rukou se Vám dostává dotazník, jehož cílem je provedení šetření menšího rozsahu, a to v souvislosti s vypracováním mé diplomové práce na téma „**Současné proměny života ve městě a na venkově**“. Velice Vás žádám o spolupráci ve formě vyplnění tohoto dotazníku. Vaše odpovědi mi mohou pomoci pochopit významné skutečnosti, které jiným způsobem nemohu získat. Proto **prosím uvádějte pouze pravdivé informace**. Tento dotazník je anonymní a všechny zjištěné informace budou použity výhradně v mé práci. Věřím, že jeho vyplnění Vám nezabere více jak 15 minut. Pokud byste měli zájem o výsledky tohoto šetření, moji diplomovou práci naleznete na internetových stránkách www.stag.utb.cz, nejdříve však po 1. 7. 2010 (tedy pokud úspěšně ukončím své studium).

Předem Vám velice děkuji za Vaši laskavost a čas!

Bc. Pavla Boháčková
studentka 2. roč. magisterského studia
Fakulty humanitních studií
Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

U následujících položek označte prosím jednu správnou odpověď, případně více správných odpovědí či požadované upřesnění, pokud je to u dané položky uvedeno.

1. Jsem:
a) žena   b) muž
2. Můj věk:
a) 18–35 let   b) 36–50 let   c) 51–65 let   d) 66 a více let
3. Moje nejvyšší dosažené vzdělání:
a) základní   b) vyučen   c) středoškolské   d) vysokoškolské
4. Žiji v obci s celkovým počtem obyvatel (v případě, že Vaše obec spadá administrativně pod jinou obec, uveďte prosím pouze počet obyvatel Vaší obce):
a) do 500   b) do 2 000   c) do 5 000   d) do 50 000   e) nad 50 000
5. Svůj dosavadní život jsem prožil:
a) pouze na venkově   b) pouze ve městě
c) nejdříve na venkově, nyní ve městě   d) nejdříve ve městě, nyní na venkově
6. Se svými nejbližšími sousedy:
a) se neznám   b) se znám, ale nestýkám se s nimi, ani je nezdravím
c) se pouze zdravím   d) občas „prohodím pár vět“
e) se pravidelně scházíme, jsme přátelé

7. V případě vážného problému (např. vážného úrazu) bych své sousedy požádal o pomoc:
 a) ano   b) spíše ano   c) ne   d) spíše ne   e) nevím
8. Pokud bych si znovu mohl vybrat střední nebo vysokou školu, kterou bych chtěl opravdu studovat, byla by od mého bydliště vzdálena:
 a) v místě bydliště   b) mimo bydliště (*uved'te počet km*) .....
9. Pokud bych se rozhodl sebevzdělávat např. studiem cizího jazyka či specializovaným kurzem, instituce, kterou bych navštěvoval, by byla vzdálena od mého bydliště:
 a) v místě bydliště   b) mimo bydliště (*uved'te počet km*) .....
10. Pravidelně se věnuji tomuto sebevzdělávání (*můžete označit více položek*):
 a) studium cizího jazyka   b) dálkové studium vysoké školy
 c) specializovaný kurz   d) sebevzdělávání se nevěnuji
11. Svůj volný čas trávím většinou (*označte všechny položky, kterými trávíte svůj volný čas alespoň jednu souvislou hodinu pravidelně jedenkrát týdně*):
 a) doma – četba; sledování televize; surfování na internetu; počítačové hry; ruční práce; jiné (*uved'te*) .....
 b) v blízkosti domova – zahradničení; práce na poli; práce v lese; kutilství; chov domácích zvířat; jiné (*uved'te*) .....
 c) mimo domov – návštěva kulturních zařízení; sportovní vyžití; sebevzdělávání; zájmová činnost v klubech; jiné (*uved'te*) .....
 d) nemám volný čas
12. Za poslední rok jsem přečetl:
 a) knihy nečtu   b) méně jak 5 knih   c) 6 až 20 knih   d) více jak 20 knih
13. Sledováním televize strávím denně:
 a) na televizi se nedívám vůbec   b) méně jak hodinu   c) 1 - 2 hodiny
 d) 2 - 4 hodiny   e) více jak 4 hodiny
14. U počítače ve svém volném čase (mimo pracovní náplň) strávím:
 a) nemám počítač   b) méně jak hodinu týdně   c) méně jak hodinu denně
 d) více jak hodinu denně (*uved'te počet hodin*) .....
15. Sportovnímu vyžití se věnuji (*můžete označit více položek*):
 a) doma   b) v přírodě   c) ve sportovním zařízení   d) sportu se nevěnuji
16. Pokud navštěvuji nějaké sportovní zařízení, je vzdáleno od mého bydliště:
 a) v místě bydliště   b) mimo bydliště (*uved'te počet km*) .....

